

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BASEL II UZLAŞISI İLE BİRLİKTE BANKALARDA RİSK
DERECELENDİRME SİSTEMİ VE UZLAŞI SÜRECİNDE TÜRK
BANKACILIK SEKTÖRÜ**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL**

**Hazırlayan
Emel ABA**

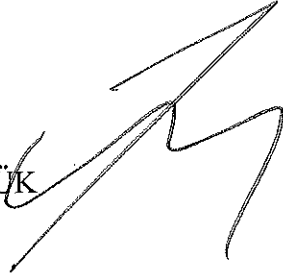
**ŞANLIURFA
2012**

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL danışmanlığında, Emel ABA'nın hazırladığı "Basel II Uzlaşısı İle Birlikte Bankalarda Risk Derecelendirme Sistemi ve Uzlaşısı Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü" konulu bu çalışma 13.02.2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İşletme Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

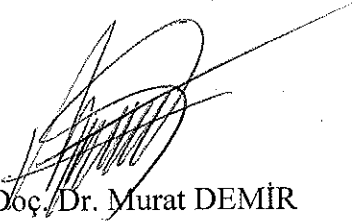

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL

Üye: Doç. Dr. Ferit KÜÇÜK

Üye: Doç. Dr. Murat DEMİR

Bu Tezin İşletme Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM
Enstitü Müdürü V.

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılar, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İşletme Anabilim Dalına bağlı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum “Basel II Uzlaşısı İle Birlikte Bankalarda Risk Derecelendirme Sistemi ve Uzlaşma Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü” konulu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

21.02.2012

Emel ABA

A handwritten signature in black ink, appearing to be "Emel ABA", written over a horizontal line.

YAZIŞMA ADRESİ:

Yenişehir Mah. 10. Sok. Mekân Apt. No:6
Şanlıurfa/Merkez

Tlf. Kod. 0543 636 14 76

ÖNSÖZ

Günümüz ekonomisinin dinamik yapısı, tüm dünya ülkelerini etkin, dinamik sürdürülebilir ve tedbirli olmaya zorlamaktadır. Dolayısıyla istikrarlı piyasa oluşturma zorunluluğu ülke bazlı olmaktan çıkmış, küresel bir boyut kazanmıştır. Bu doğrultuda, üst denetim otoritelerince uluslararası alanda finansal piyasaları düzenlemeye ve güncellemeye ilişkin birçok çalışma yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmaların uluslararası nitelik taşıyabilmesi için tüm sistemler tarafından kabul görmesi gerekmektedir. Basel Uzlaşmaları bu anlamda yeterli görülmektedir. Bankacılık sisteminin belirli kurallar dâhilinde gelişimini ve istikrarını sağlayan Uzlaşmalar, başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere birçok ülkede uygulanmaktadır. Ülkemizde de bankacılık sisteminin mevcut normlara uyumlaştırılması adına çalışmalara devam edilmektedir.

Bu çalışmada Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemi ve Basel Uzlaşmalarının günümüze kadar olan gelişmesi incelenmiş, denetim ve düzenleme uygulamaları karşılaştırılmış, Türk Bankacılık Sistemi'nin genel yapısı ifade edilerek uluslararası krizler ve bu kapsamda geliştirilen düzenlemeler karşısındaki tutumu üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan danışman hocam Yrd. Doç. Dr.Ömer Faruk DEMİRKOL'a, süreç içinde gösterdikleri anlayış ve verdikleri destekten dolayı aileme ve Zehra VELİOĞLU'na teşekkür eder, çalışmamın tüm ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara yararlı olmasını dilerim.

Emel ABA

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

ULUSAL ve ULUSLARARASI BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. Genel Olarak Bankacılık Sistemi.....	4
1.2. Bankanın Tanımı.....	4
1.3. Bankanın Fonksiyonları.....	5
1.3.1. Finansal Aracılık Fonksiyon.....	7
1.3.2. Kaynaklara Akıcılık Sağlama Fonksiyonu.....	7
1.3.3. Hizmet Fonksiyonu.....	7
1.3.4. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama Fonksiyonu.....	8
1.3.5. Kaydi Para Oluşturma Fonksiyonu.....	9
1.3.6. Para ve Mali Politikalarının Etkinliğini Arttırma Fonksiyonu.....	9
1.3.7. Uluslararası Ticareti Geliştirme Fonksiyonu.....	10
1.4. Bankaların Sınıflandırılması.....	10
1.4.1. Sermaye Kökenlerine Göre Bankalar.....	11
1.4.1.1. Milli Sermaye İle Kurulan Bankalar.....	11
1.4.1.2. Yabancı Sermaye İle Kurulan Bankalar.....	11
1.4.1.3. Karma Sermaye İle Kurulan Bankalar.....	11
1.4.2. Faaliyetlerine Göre Bankalar.....	11
1.4.2.1. Merkez Bankaları.....	11
1.4.2.2. Ticaret / Mevduat Bankalar.....	13
1.4.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları.....	14
1.4.2.4. Ziraat Bankaları.....	15
1.4.2.5. Halk Bankaları.....	16
1.4.2.6. İpotek ve Emlak Bankaları.....	16
1.4.3. Büyüklüklerine Göre Bankalar.....	17
1.4.3.1. Küçük Bankalar.....	17
1.4.3.2. Büyük Bankalar.....	17
1.5. Tarihsel Süreçte Bankacılık Sistemi.....	17
1.5.1. Uluslararası Bankacılık Sisteminin Gelişimi.....	18
1.5.2. Ulusal Bankacılık Sisteminin Gelişimi.....	22
1.5.2.1. Cumhuriyet Öncesi Türk Bankacılık Sistemi.....	23
1.5.2.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Bankacılık Sistemi.....	27
1.5.2.2.1. Milli Bankacılık Dönemi (1923-1932).....	27

1.5.2.2.2. Devlet Bankacılığı Dönemi (1933-1946).....	29
1.5.2.2.3. Özel Bankacılık Dönemi (1946-1961).....	31
1.5.2.2.4. Planlı Dönem (1961-1979).....	32
1.5.2.2.5. Serbest Piyasa ve Dışa Açılma Dönemi (1980-1990)	34
1.5.2.3. Yakın Dönem Türk Bankacılık Sistemi (1990 Sonrası).....	38
1.5.2.4. 2000-2001 Krizleri ve Sonrasında Türk Bankacılık Sistemi.	41
1.6. Günümüz Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü.....	49
1.6.1. 2008 Öncesi Türk Bankacılık Sistemi.....	49
1.6.2. 2008 Sonrası ve Günümüz Türk Bankacılık Sistemi.....	51

2.BÖLÜM

BASEL I-II SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞILARI ve YAPISI

2.1. Genel Olarak Basel I-II Uzlaşmaları.....	60
2.2.Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlement – BIS)...	61
2.3. Basel Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Uygulamaları Komitesi.....	63
2.4. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel Sermaye Mutabakatı).....	65
2.5. Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı.....	71
2.6. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısının İlkeleri.....	74
2.7.Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısının Genel Yapısı.....	75
2.7.1.Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Gereksinimi.....	79
2.7.1.1.Kredi Riski ve Sermaye Yeterliliği.....	80
2.7.1.1.1. Standart Yaklaşımı.....	81
2.7.1.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım.....	84
2.7.1.2.Piyasa Riski.....	87
2.7.1.2.1. Standart Yaklaşım.....	87
2.7.1.2.2. Riske Maruz Değer Yaklaşımı.....	88
2.7.1.3.Operasyonel Risk ve Sermaye Yeterliliği.....	89
2.7.1.3.1.Temel Gösterge Yaklaşımı.....	90
2.7.1.3.2. Standart Yaklaşım.....	90
2.7.1.3.3. İleri Ölçüm Yaklaşımları.....	91
2.7.2.İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliği Denetimi.....	92
2.7.2.1. Sermaye Yeterliliği Denetiminin Önemi.....	92
2.7.2.2. Sermaye Yeterliliği Denetiminin Temel Prensipleri.....	93
2.7.2.2.1. Prensip 1: Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Sistemi	94
2.7.2.2.2. Prensip 2: Denetim Otoritesinin Değerlendirmesi...	95
2.7.2.2.3. Prensip 3: Denetim Otoritesinin Yaptırım Gücü.....	96
2.7.2.2.3. Prensip 4: Denetim Otoritesinin Erken Müdahale Kabiliyeti.....	96
2.7.3.Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplininin Sağlanması.....	97

3.BÖLÜM

BASELII UZLAŞISI SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIĞI VE KOBİ'LER

3.1. Sürecin Genel Olarak Değerlendirilmesi.....	98
3.2. Basel II'nin Uluslararası Ekonomilere ve Uluslararası Bankacılık Sistemine Etkileri.....	101
3.3. Basel II'nin Türkiye Ekonomisine ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri...	103
3.4. Basel II Düzenlemelerinin KOBİ'lere Etkileri.....	105
3.4.1. Türkiye'de KOBİ Tanımları.....	106
3.4.2. KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri.....	107
3.4.3. KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları.....	109
3.5. Basel II Sürecinde KOBİ'lerin Alması Gereken Önlemler.....	110

4.BÖLÜM

BASEL III UZLAŞISI

4.1. Basel III Tasarısına Duyulan İhtiyaç.....	112
4.2. Basel III Uzlaşısı'nın Kapsamı.....	113
4.2.1. Sermaye Tanımının Değişmesi.....	113
4.2.2. Karşı Taraf Riski Düzenlemesi.....	114
4.2.3. Kaldıraç Rasyosu.....	114
4.2.4. Döngüsellik ve Sistemik Risk.....	114
4.2.5. Likidite.....	115
4.3. Basel III Uzlaşısı'nın Küresel Ekonomiye Etkileri.....	117
4.4. Basel III Kriterleri'nin Türkiye Yansımaları.....	118
SONUÇ.....	121
ÖZET.....	124
ABSTRACT.....	125
KAYNAKÇA.....	126

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
AIG	: American International Group (Amerikan Uluslararası Sigorta Kuruluşu)
ASMMMO	: Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
AŞ	: Anonim Şirket
BCBS	: Basel Committee on Banking Supervision (Basel Bankacılık Denetim Komitesi)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BG	: Brüt Gelirleri
BIS	: Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
BYBS	: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı
CRD	: Capital Requirements Directives (AB Sermaye Yeterliliği Direktifleri)
CRM	: Credit Risk Mitigation (Kredi Riski Azaltımı)
ECA	: Export Credit Agencies (İhracat Kredi Kuruluşları)
ECAI	: External Credit Assessment Institutions (Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları)
EFT	: Elektronik Fon Transferi
FED	: Federal Reserve Banks (ABD Merkez Bankası)
FDIC	: Federal Deposit Insurance Corporation (ABD Federal Mevduat Sigorta Fonu)
FSB	: Financial Stability Board (Finansal İstikrar Kurulu)
FSF	: Financial Stability Forum (Finansal İstikrar Formu)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IADI	: International Association of Deposit Insurers (Uluslararası Sigortacılar Birliği)
IAIS	: International Association of Insurance Supervisors (Uluslararası Sigortacılık Denetleme Birliği)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İDDY	: İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere (SME-Small and Medium Sized Entities)
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MB	: Merkez Bankası
MDG	: Makroekonomik Değerleme Grubu
M Ö	: Milattan Önce
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün)
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
QIS	: Quantitative Impact Study (Sayısal Etki Çalışması)
QIS-TR1	: Quantitative Impact Study (Sayısal Etki Çalışması)
ÖK:	: Özel Karşılık
PTT	: Posta Telgraf Telefon
RMD	: Riske Maruz Değer
s.	: Sayfa
SA	: Standardised Approach (Standart Yaklaşım)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SSA	: Simplified Standardised Approach (Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım)
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
SYR	: Sermaye Yeterliliği Rasyosu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği

T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TGY	: Temel Gösterge Yaklaşımı
THK	: Temerrüt Halinde Kayıp
THRT	: Temerrüt Halinde Risk Tutarı
THY	: Türk Hava Yolları
TK	: Takipteki Krediler
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TO	: Temerrüt Olasılığı
TYT	: Türkiye Yatırım ve Turizm
UT	: Ulusal Tercih
VAR	: Value at Risk
vb.	: Ve benzeri
ver.	: Verilen
vs.	: Ve saire

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1: Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kurulan Yabancı Bankalar.....	24
Tablo 1.2: Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kurulan Milli Bankalar.....	26
Tablo 1.3: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Banka Sayısı (1980-1990)....	37
Tablo 1.4: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Sayısı (1980-1990).....	38
Tablo 1.5: TMSF Bünyesine Alınan Bankalar.....	42
Tablo 1.6: 2000-2001 Yıllar Arasında Türkiye’de Banka Sayısı.....	46
Tablo 1.7: Türk Bankacılık Sektörü Verileri (2008-2010).....	58
Tablo 2.1: Varlıkların Risk Ağırlıkları ve Risk Grupları.....	68
Tablo 2.2: Basel I Düzenlemelerine Göre Varlıkların Risk Ağırlıkları.....	69
Tablo 2.3: Basel I ve Basel II Kriterlerinin Karşılaştırılması.....	72
Tablo 2.4: Basel II Takvimi.....	76
Tablo 2.5: Basel II Uzlaşısı Gelişmişlik Düzeyine Göre Risk Ölçüm Yöntemleri.....	80
Tablo 2.6: Basel Uzlaşısında Dışsal Derecelendirmeye Dayalı Risk Ağırlıkları.....	83
Tablo 2.7: Basel II Uzlaşısında Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımları.....	86
Tablo 2.8: Banka İşlemlerine İlişkin İş Kolları ve Beta Faktörleri.....	91
Tablo 3.1: Basel II’nin KOBİ Sınıflandırması.....	107
Tablo 4.1: Özkaynak Ana Bileşenleri.....	118

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil: 2.1 : Basel II Uzlaşısı'nın Genel Yapısı.....	78
Şekil: 2.2: Azaltılmış Kredi Riski.....	82

GİRİŞ

Son yıllarda dünya finans sisteminde yaşanan ekonomik dalgalanmalar ve bunun sonucunda oluşan bankacılık krizleri, tüm dünya ülkelerindeki finansal sektörlerin sağlıklı bir yapıya kavuşturulmaları gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Ayrıca küreselleşme olgusunun, teknolojik gelişmelerin ve finansal araçların artması ile daha da karmaşık hale gelen finansal işlemlerin, paralelinde risk olgusunu da arttırması bu görüşü kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla bu çerçevede alınması gereken tedbirlerin ve geliştirilecek normların, uluslararası işbirliğini öngören çalışmalardan oluşması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda, Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements (BIS)) bünyesinde, 1974 yılında, G-10 ülkelerinin Merkez Bankaları'nın katılımıyla Basel Komitesi oluşturulmuştur. Komitemin amacı, para ve bankacılık sisteminde görülen bozulmalar nedeniyle, bankacılık alanında düzenlemeler ve denetime yönelik uygulamalar geliştirmek ve uluslararası finans sisteminin güçlü, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir yapıya sahip olması için kriterler belirlemektir. Herhangi bir yasal yaptırım olmayan kriterler, ülke ekonomilerinin değişen koşullarına ayak uydurabilmeleri hususunda büyük önem taşımaktadır.

Basel Komitesi, dünya çapında bankacılıkta denetim kalitesini iyileştirmeyi ve ülkelerarası sermaye ihtiyacı ve hareketlerinin farklılık göstermesi sebebiyle ortaya çıkan haksız rekabeti engellemeyi amaçlamıştır. Komite bu kapsamda ilk olarak Temmuz 1988'de Basel I Sermaye Uzlaşısı'nı yayımlamıştır. Basel I'e göre üye ülkelerin olası risklere karşı % 8'lik asgari sermaye rasyo şartını yerine getirmeleri gerekmektedir. Uzlaşısı, zaman içerisinde mevcut piyasa şartları karşısında yetersiz kalmış ve finansal ürünlerin çeşitlenmesi ile risk olasılığı yükselen bankaların, detaylı bir denetim kriterlerine ihtiyacı arttırmıştır. Bu gereksinimler doğrultusunda 26 Haziran 2004 tarihinde Basel II Sermaye Uzlaşısı yayımlanmıştır.

Basel II, üç temel yapısal blok üzerine inşa edilmiştir. Bunlar; bankalarda risk yönetimi ve sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğinin arttırılması, piyasa disiplinini sağlanması ve şeffaflık ilkesi gereği sonuçların kamuya açıklanmasıdır. Son olarak geçtiğimiz yıllarda yaşanan global kriz ve beraberinde gelen büyük banka

ve şirket iflasları, akıllara şu soruları getirmiştir: “Basel II Kriterleri mi krize sebep oldu?”, “Basel II Kriterleri krizi önleyemedi mi?”

Basel Komitesi, Basel II'nin söz konusu eksikliklerini gidermek ve halen uygulamada olan Basel II Kriterleri'ni değiştirmek üzere Aralık 2009'da “Bankacılık Sektöründeki Dayanıklılığın Arttırılması-İstişare Metni (Strengthening the Resilience of the Banking Sector - Consultative Document)” isimli yeni bir çalışma yayınlamıştır. Bu hususta çalışmalar büyük bir hızla devam etmekte ve ilk başlarda "Basel II Değer Artırımı" olarak ifade edilen revizyon süreci, Komite tarafından resmi olarak "Basel III" olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Komite, bu değişiklikleri ihtiva eden Basel III prensiplerini yürürlüğe koyma tarihini 2013, kademeli olarak uygulanma tarihini ise 2019 olarak belirlemiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, banka kavramının tanımlaması yapılarak ilk bankacılık işlemlerinin nasıl ve ne zaman yapıldığına değinilmiştir. Bankacılık işlemlerinin, ulusal ve uluslararası boyutta ele alınmasındaki amaç, bankacılık sistemini dünden bugüne kat ettiği yolu gözler önüne sermektir. Ayrıca Türk Bankacılık Sistemi'nin tarihsel süreçteki gelişimi, dönemsel görünümü ve mevcut yapısı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Önceleri diğer gelişmekte olan ülke bankacılık sistemlerine göre daha kırılgan bir yapıda olan Türk Bankacılık Sistemi, siyasi kararlardan ve dış ekonomik dalgalanmalardan doğrudan etkilenmekte idi. 1991 Körfez Krizi, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında Türk Bankacılık Sistemi, yoğun bir yeniden yapılanma sürecine girmiş ve alınan dersler sonucunda çok daha etkin, istikrarlı ve rekabetçi bir yapıya kavuşmuştur.

İkinci bölümde, uluslararası alanda sürdürülebilir, adil ve disipline edilmiş bir bankacılık sistemi oluşturmak amacıyla geliştirilmiş, Basel I ve Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşmaları ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir. Basel II Kriterleri'nin yapısal blokları incelenmiş ve risk ölçümüne yönelik geliştirilen yaklaşımlar üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Basel II Kriterleri'nin uyumlaştırılması ve uygulanması sürecinde ulusal ve uluslararası bankacılık sistemlerinin karşılaşılabilecekleri muhtemel dezavantajlara değinilmiştir. Ayrıca Basel II

Kriterleri'nden doğrudan etkilenen ve ekonominin bel kemiğini oluşturan KOBİ'lere, uyum sürecini minimum zararla atlatabilmeleri için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise, değişen sosyal, ekonomik, finansal, teknolojik koşullar ve artan risk ortamında, ulusal ve uluslararası bankacılık sisteminin istikrarının sürdürülebilirliği açısından güncellenerek, Basel II Uzlaşısına ek düzenlemeler seti halinde eklenerek oluşturulan Basel III Uzlaşısı ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir. Henüz yeni ve bankacılık sistemleriyle uyumlaştırılma sürecinin bile başlamadığı kriterlerin, küresel ve Türkiye ekonomisine olası etkileri incelenmiş ve süreç hususunda bir takım önerilere yer verilmiştir. Ayrıca son olarak Basel III'ün Türk Bankacılık Sistemi'ne olası etkileri ele alınmıştır.

1.BÖLÜM

ULUSAL ve ULUSLARARASI BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. Genel Olarak Bankacılık Sistemi

Hızlı bir değişim içinde olan dünya, her geçen gün gelişimini bir kat daha arttırmakta ve daha karmaşık bir boyuta bürünmektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle teknolojinin daha hızlı ilerlemesi, finansal kurumların faaliyetlerinde çeşitlenmeyi ve yeni araçların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bölgesel olmaktan çıkan ekonomik birim ve faaliyetler birbirleriyle etkileşim içindedir. Bu noktada bankalar, ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda önemli bir misyona sahiptir.

Geçmişte toplumların nispeten bir kesimini yakından ilgilendiren sınırlı bankacılık faaliyetleri, bugün hem ulusal hem de uluslararası ekonomi ve ticaret alanında etkin ve önemli bir rol oynamakta, hemen hemen her bireyi içine alan hizmet seçenekleri ile daha da önemli bir konuma yerleşmektedir. Ödeme aracı olarak sadece metal paranın kullanıldığı dönemlerdeki bankacılık faaliyetleri ile günümüzdeki bankacılık faaliyetleri arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır.¹

Günümüz bankacılık sisteminin, varoluşundan bugüne kadarki süreçte bu denli değişmesinin ve daha karmaşık hale gelmesinin nedenleri arasında sistemin yüklendiği işlevler, yönetim teknikleri ve bankaların birbirlerini etkileyebilme gücünü sayabiliriz. Ayrıca hızla değişen ekonomik ve teknolojik koşullar, bankacılık sektörünü hızlı bir değişimin içine sürüklemektedir.

1.2. Bankanın Tanımı

Bankalar, belirli ekonomik ve ticari ilişkilerin bir ürünü olduğundan farklı dönemler için farklı şekillerde tanımlanabilirler. Bunun yanı sıra bankacılık faaliyetlerinin çok yönlü ve karmaşık olması, kapsamının belirlenmesindeki güçlük, yapısal farklılıklar ve tanımının kısa süre içinde yetersiz kalabileceği gibi kaygılar bir tanım altında toplamayı güçleştirmektedir. Aynı şekilde kanun yapıcılar da bu tür

---

¹ Nuray Uzkesici, **Modern Banka Yönetimi ve Organizasyonu**, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Yayınları No:784, Eskişehir, 1994, s. 7

değişime açık olan genel kavramların tanımını yapmaktan kaçınmaktadır. Sözü edilen güçlükler rağmen farklı banka tanımları yapmak mümkündür.

Bankanın tanımını yapmadan önce banka kelimesinin kökenine değinmekte fayda vardır. Hemen hemen tüm ülke dillerinde küçük değişikliklerle aynı şekilde ifade edilen banka sözcüğünün, İtalyanca "banco" aslından geldiği ve daha sonra sözcüğün masa, sıra, tezgâh anlamına gelen "banca" olarak da kullanıldığı sanılmaktadır. Tarihteki ilk bankerlerden olan Lombordiyalı tüccarlar, bankacılık işlemlerini pazar yerlerine kurdukları (banco) tezgâhlar aracılığı ile yürütmüşlerdir.²

Mali piyasanın en önemli kurumsal yapısını oluşturan banka; faizle para alınıp verilebilen, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan, mevduat kabul eden ve bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden ve bunun dışındaki diğer ekonomik etkinliklerde de bulunan kuruluşlardır. Fakat bankaların temel görevlerinin kredi ticareti yapmak olduğu düşüncesine dayanan bu tanımın yanında, bankaları, yaptıkları çeşitli işlerden biri ya da diğerini ön plana alarak farklı tanımlamalar yapmak mümkündür.

1.3. Bankanın Fonksiyonları

Küreselleşmenin etkisiyle ekonomik istikrarın temel taşlarından birini oluşturan bankaların görevleri, teknolojinin finans sektörüne yön veren unsurlardan biri olması sebebiyle her geçen gün artmaktadır. Bankaların, kuruluş amaçlarına göre farklılıklar gösteren fakat kanunlarla şekillenen çeşitli faaliyet alanları vardır. Bankalar diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla aşağıda belirtilen faaliyetleri gerçekleştirmektedirler³:

- Mevduat ve katılım fonu kabulü,
- Nakdi, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri,

² Tezer Öcal, Ö. Faruk Çolak, **Para ve Banka**, İmge Kitapevi Yayınları:3, İnceleme Araştırma Dizisi:2, Ankara, 1988, s. 11

³ BDDK, **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**, Kasım 2005, s. 3 (Erişim Tarihi: 19.01.2011) (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_2011_degisiklikleri_islenmis_hali_2.3.2011x.pdf)

- Nakdî, kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri,
- Saklama hizmetleri,
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri,
- Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı, kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri,
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- Başkaları lehine teminat, garanti vb. yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- Yatırım danışmanlığı ve finansal kiralama işlemleri,
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı,
- Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri,
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.

Günümüz iktisadi ve ticari hayat içinde çok önemli yeri olan, sermaye, para ve kredi üzerine her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel ve tüzel kişilerin, devletin ve işletmelerin bu alandaki her türlü ihtiyacını karşılamak için çalışan bir iktisadi kuruluş olan bankaların fonksiyonlarının daha iyi anlaşılabilmesi için belli ana başlıklar altında açıklayacağız.

1.3.1. Finansal Aracılık Fonksiyonu

Fertler, firmalar ve kurumlar, ekonomik hayatları boyunca elde ettikleri gelirle yaşamsal ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kalan kısmı ile birikimde bulunurlar. Fakat birikimlerini kendi kasalarında saklamaları bir takım riskleri de beraberinde getirir. Dolayısıyla bu ekonomik birimler, tasarruflarını hem çalınma, kaybolma vb. gibi risklere karşı korumak hem de gelir elde etmek için bankalara yatırır. Böylelikle müşteriler faiz geliri beklerken bankalar da mevduat ve kredi verebileceği bir kaynak bulmuş olurlar.

Bankalarda çeşitli vesilelerle oluşturulan fonlar yine başka birimlere belirli faiz karşılığında belirli bir süre için kullanılır. Bankaların finansal aracılık fonksiyonu ile paralar aktif kullanım içinde olurken ekonomi canlı tutulmaya çalışılmaktadır.

1.3.2. Kaynaklara Akıcılık Sağlama Fonksiyonu

Bankalar, ulusal ve uluslararası düzeyde kaynaklara aracılık etmektedirler. Başka bir deyişle bankalar, fon fazlası olan yörelerden, fon açığı olan yörelere kaynak aktarmak yoluyla, fonlara akıcılık sağlarlar.⁴

1.3.3. Hizmet Fonksiyonu

Ticari bankalar vadesiz veya kısa vadeli mevduat toplama ve bunları kısa vadeli mevduat olarak dağıtmanın yanı sıra müşterilere birtakım hizmetler de sunmaktadırlar. Bu hizmetlerin büyük bir kısmı bankaya kazanç getirir. Bankalar açısından bu hizmetlerin temel amacı daha fazla mevduat toplamaktır. Daha fazla mevduat ise daha fazla kredi oluşturma gücü demektir. Bu nedenle verilen hizmetler mevduatın maliyetini ifade etmektedir.

---

⁴ N. Uzkesici, 1994, s. 11

Ticari bankaların sağladığı başlıca hizmetleri şöyle sıralamak mümkündür;⁵

- Eldeki paranın muhafaza edilebileceği güvenli bir yer sağlamak,
- Tedavüldeki paranın toplanması ve ödenmesi işlemlerini yerine getirmek,
- Müşterilerin, üçüncü şahıslardan olan alacaklarının tahsiline aracılık etmek,
- Ticari senetleri iskonto veya tahsil etmek,
- İştiraklerde bulunmak,
- Çek ve akreditif muameleleri yapmak,
- Kambiyo ve havale işlemleri yapmak,
- Müşteriler adına menkul kıymet alım satımı yapmak,
- Döviz ve Efektif alım satım işlemleri yapmak,
- Kefalet, teminat ve referans mektubu vermek,
- Müşterilere kredi konusunda ve finansal konularda danışmanlık yapmak,
- Kiralık kasa ve serbest depo hizmetleri vermek,
- Müşterilere seyahat çeki ve kredi kartı gibi kolaylıklar sağlamak,
- Bağkur, SSK primumu, vergi ve fatura tahsilâtı işlemleri yapmak.

1.3.4. Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama Fonksiyonu

Bankalar, topladıkları ve transformasyona tabi tuttıkları kaynakları ekonominin ve toplumun ihtiyaç duyduğu öncelikli alanlara aktararak kaynakların yeniden tahsisine aracılık ederken, mevcut atıl fonları ekonomiye aktararak, hem mudilerin hem de kreditorlerin maksimum hâsılât elde etmelerine olanak sağlamaktadır.⁶

Kaynakların atıl durumda olması, ekonomik birimlerin dolayısıyla toplam ekonominin gelişimine engel teşkil etmektedir. Bankalar fon fazlasını, fon açığı olan alanlara kaydırarak atıl fonlara akıcılık kazandırırken makro düzeyde de etkinlik sağlamış olmaktadır. Bunun yanı sıra bankalar, kredi kullanırken kredi talep edenler arasında seçici davranarak da kaynakların etkin kullanımına yardımcı olurlar.

⁵ Yurdağül Özata, **Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi ve Yabancı Bankaların Sistem İçindeki Rolü**, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010 s. 11

⁶ Mikail Altan, **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2001, s. 69

1.3.5. Kaydi Para Oluşturma Fonksiyonu

Mevduat sahipleri bankaların sağlamış olduğu bu imkanla nakdi para almadan satın alma g¼c¼ elde etmiş olur ve bu nedenle vadesiz mevduat hesabına banka parası veya kaydi para adı verilir. Kaydi para, maddi varlığı olmayan, yalnızca bankaların hesaplarına alacak veya borę kaydı d¼ř¼lmek suretiyle oluşturulan bir değişim, bir ¼deme aracı olarak tanımlanabilir. Bankacılık sisteminin hesaptan hesaba devir suretiyle oluşturduğu ¼deme kolaylıkları ve nakit taşıma k¼lfetinden kurtulma, ¼ek kullanma alışkanlıklarının yaygınlaşmasına neden olmuştur.

1.3.6. Para ve Maliye Politikalarının Etkinliğini Arttırma Fonksiyonu

Ekonomilerde, para ve maliye politikaları ile hedeflenen amaçlara ulaşmak için para ve maliye politikası araçlarını en etkin şekilde kullanılması gerekmektedir. Para politikasının amacı; ekonomide optimal para miktarını belirlemek, ekonomik istikrarı sağlamak, y¼ksek istihdam oluşturmak, direkt kredi programları geliştirerek ekonomik b¼y¼meyi sağlamaktır.⁷

Para politikası araçlarının uygulayıcısı Merkez Bankaları, bankalar veya ¼lkenin kendine mahsus diğer para organlarıdır. Merkez Bankaları, para politikası araçlarını kullanarak ekonomide ihtiyaç duyulan para arzını istenilen y¼nde değiştirebilirler.

Maliye politikası; devletin kamu adına vergi alarak, harcama yaparak ve borçlanarak ekonomik ve sosyal hayata m¼dahale etmesidir. Maliye politikası araçları; vergi politikası, harcama politikası ve borç y¼netimidir.

Para ve maliye politikasının ortak amacı, enflasyonu ve banka faiz oranlarını kontrol altında tutmak, bankaların kaydi para yaratma işlevlerini kontrol altına almak, yatırımları arttırma, vergi gelirlerini arttırmak, borçlanma ve harcamaları kontrol etmek ve b¼tçe açıklarını azaltmaktır.

---

⁷ M. Altan, 2001, s. 73

1.3.7. Uluslararası Ticareti Geliştirme Fonksiyonu

Bankacılık sistemi, geliştirdiği çeşitli ödeme ve kredilendirme yöntemleri, finansal kiralama, factoring, forfaiting gibi finansman teknikler, teminat mektupları, belgeler karşılığında ödeme yöntemleri ile ulusal ve uluslararası ticaretin artmasına katkıda bulunmaktadır.⁸

Bankacılık sisteminin önemli işlevlerinden biri olan uluslararası ticareti geliştirme fonksiyonunun etkinliği, ülkelerin talep ettiği dış ticaret politikasına sahip, ihracat işlemlerinin güvenilir, hızlı ve kolay yürütülmesini sağlayacak ve ihracatı finanse edebilecek düzeyde gelişmiş bir bankacılık sistemine bağlıdır.

1.4. Bankaların Sınıflandırılması

Bankacılık sistemi, farklı alanlarda çalışan ve buldukları dönemin koşulları gereği çeşitli işlemlere sahip olan banka topluluklarının yapısal düzen ve ilişkilerini ifade etmektedir. Bu düzen ve ilişki isteğe bağlı bir şekilde veya devletin müdahalesi olmadan yasalar aracılığı ile kurulabilir.

Ülkelerin sahip oldukları bankacılık sistemlerinde farklılıklar olsa da uluslararası bankacılık sistemi dâhilinde hepsi yapısal benzerlikler göstermektedir. Dolayısıyla finansal sistemin içinde yer alan bankaları, kesin çizgilerle birbirlerinden ayırmak güç olmakla birlikte aşağıda yer alan farklı ölçülere göre sınıflandırabiliriz.⁹

- Hukuki yapıları,
- Sermaye kaynakları,
- Sahip ve kontrol mekanizmaları ve şube sayıları,
- İşlem yaptıkları alanın büyüklüğü,
- Faaliyet alanları ve amaçları,
- Faaliyet alanları ile gerçekleştirilen işlemlerin finansal hacimlerinin büyüklüğü.

Bankaları, dört ana başlıkta toplayarak açıklamaya çalışacağız.

⁸ M. Altan, 2001 , s. 68

⁹ N. Uzkesici, 1994 , s. 15

1.4.1. Sermayelerine Göre Bankalar

1.4.1.1. Milli Sermaye İle Kurulan Bankalar

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre kurulan, sermayesi Türk parası olarak konulan, yönetim ve denetimi Türklere ait olan bankalar bu gruba örnek teşkil etmektedir. Bu tür bankalar kendi arasında şöyle sınıflandırılabilir;

- **Devlet Bankaları;** Sermayelerinin tümü kamuya, yani kamu adına hazineye ya da diğer kamu tüzel kişilere ait bankalardır.
- **Özel Sektör Bankaları;** Sermayelerinde kamu payı bulunmayan, özel kişi ve kuruluşların sahip olduğu bankalardır.
- **Karma Bankalar;** Sermayelerinde belirli oranda kamu kuruluşlarıyla özel kişi veya kuruluşları arasında paylaşılan bankalardır.

1.4.1.2. Yabancı Sermaye İle Kurulan Bankalar

Sermayelerinin tamamı yabancı uyruklu kişi veya kuruluşlara ait olan bankalardır. Bu bankaların yönetim ve kuruluş merkezleri genellikle ülke sınırı dışındadır.

1.4.1.3. Karma Sermaye İle Kurulan Bankalar

Sermayeleri iki veya daha fazla ülkeye ait olan bankalardır. Ülkemizde son ekonomik ve politik gelişmeler doğrultusunda karma sermaye ile kurulan bankaların sayısı artmıştır.

1.4.2. Faaliyetlerine Göre Bankalar

1.4.2.1. Merkez Bankaları

Merkez Bankası; ticari bankaların kuruluşundan sonra toplumdaki sosyal ve iktisadi gelişmenin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Merkez Bankası, anlam olarak da belirtildiği gibi ülkede bankacılık ve parasal yapının düzenleyicisidir. Merkez bankaları son yüzyıla kadar sadece emisyon hacmini ayarlayan bir banka görünümü

arz ederken, emisyon hacminin kontrolü ve kredi piyasasının kontrol edilmeyi gerektirmesi onu bugünkü işlevine kavuşturmuştur.¹⁰

Günümüzde tüm ülkelerde, mali yapıyı oluşturan kurumların başında yer alan Merkez Bankası, piyasaya para çıkarma, banka sistemine müdahale edebilme yetkisi gibi ayrıcalıkları ile mali yapının ana kurumu olma niteliğine sahiptir. Özellikle para arzının ekonomiye olan etkilerinin anlaşılmasından sonra, bir ülkede arz edilen paranın miktarını kontrol etmekten sorumlu kuruluşun, yani Merkez Bankasının üstlendiği fonksiyonlarını tam olarak açığa kavuşturabilecek şekilde kapsamlı bir tanımının yapılması güçtür. Dolayısıyla bir merkez bankasının tanımı, kendisine yüklenen görev ve yetkilere bağlı olarak yapılabilmektedir. Bu fonksiyonlar ise zamana, ihtiyaçlara ve ülkenin finansal sisteminin yapısına göre değişebilmektedir.

Merkez Bankası'nın temel görevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:¹¹

- Açık piyasa işlemleri yapmak,
- Hükümetle birlikte, Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin TL ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,
- Bankaların ve bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi dispoñibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- Altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- Türk Lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve denetimini sağlayacak düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,

¹⁰ T. Öcal, Ö. F. Çolak, 1988, s. 17

¹¹ 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu, (<http://www.tcmb.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 12.12.2010)

- Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
- Mali piyasaları izlemek,
- Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemek.

1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu'nun 4. Maddesi'ne göre bankanın, temel yetkilerini şu şekilde sayabiliriz;

- Türkiye'de banknot ihracı imtiyazı tek elden bankaya aittir.
- Banka, hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler. Banka, para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.
- Banka, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla bu kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanmaya, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da doğrudan belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir.
- Banka, olağanüstü hallerde ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda, belirleyeceği usul ve esaslara göre TMSF'ye avans vermeye yetkilidir.
- Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür.
- Banka, bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye yetkilidir.
- Banka, mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistiki bilgi toplamaya yetkilidir.

1.4.2.2. Ticaret/Mevduat Bankaları

Ticaret bankaları; mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan ekonomik kuruluşlardır. Bütün ticaret bankalarının belli başlı iki fonksiyonu; borç almak ve borç vermektir. Borç

almak çoğu zaman mevduat şeklinde olurken, borç vermek ise iskonto şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan ticaret bankalarına aynı zamanda mevduat ve iskonto bankaları da denilmektedir.

Tarihi geğmişi 18. yüzyıla kadar uzanan ticaret bankaları, daha çok gelişmiş ölkeler de küçük çaplı tasarrufları toplayarak ve mevduat sahiplerine faiz verirler. Yasalarla düzenlenen ve denetlenen ticaret bankalarının yatırım alanı genellikle ipotek karşılığı gayrimenkul kredileri, devlet tahvilleri ile güvenilir hisse senedi ve tahvil piyasasıdır.

1.4.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

5411 sayılı Bankacılık Kanuna göre; yatırım ve kalkınma bankası, mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullanılmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini kapsayan bankalar olarak tanımlanmaktadır.

Yatırım bankaları, menkul kıymet ihraç etmek yoluyla uzun vadeli kaynak sağlamak amacıyla olan işletmelerle, tasarruflarını menkul değere yatırmak arzusunda olan yatırımcılar arasında aracılık yapan mali aracı kuruluşlardır. Yatırım bankalarının fonksiyonlarını şu şekilde sıralamak mümkün;¹²

- Tasarruf sahipleriyle menkul kıymet ihracı yoluyla uzun vadeli kaynak sağlayarak tasarrufları yatırıma yönelmek,
- Faaliyetlerini dürüst, ekonomik ve etkin bir şekilde yürüterek sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunmak,
- Menkul kıymetlerin geniş halk kitlelerine dağılımını kolaylaştırarak ekonomide mevcut servetlerin mülkiyetinin transferini sağlamak,
- Firmalara sermaye piyasası kanalıyla uzun vadeli fon sağlamak,
- Firmaların ihraç edeceği menkul kıymetleri satın almak.

---

¹² V. Özata, 2010, s. 8

Kalkınma bankaları ise, gelişen ülkelerde, yatırım sermayesi açığını gideren, teknik açıdan yardımda bulunarak, girişimcilerin temel endüstri dallarına yönelmelerini sağlayan, endüstrileşmeyi ve dolayısıyla kalkınma sürecini hızlandırmayı üstlenen kuruluşlardır. Kalkınma bankalarının görevlerini ise şöyle özetleyebiliriz;¹³

- Endüstri sektörüne uzun vadeli fon sağlamak,
- Yurtiçi kaynakları hareketlendirerek endüstri sektörüne yönelmek,
- Sermaye piyasasının gelişmesine zemin hazırlamak,
- Girişimcilere proje düzeyinde teknik yardımı sağlamak,
- Ülke için elverişli yatırım imkanlarıyla ilgili ön çalışmalar yapmak,
- Yeni yatırım alanlarına öncülük etmek,
- Planlama örgütünün olduğu ülkelerde, bu örgütün önerilerinin uygulanmasını kolaylaştırmak ve saptanan hedeflerinin gerçekleşmesine yardımcı olmak,
- Dış ülkelere ve uluslararası finans kuruluşlarından sağlanacak finansal olanakları ve teknik yardımları endüstri sektörüne kanalize etmek.

1.4.2.4. Ziraat Bankaları

Tarımsal üretim, diğer sektör faaliyetlerine göre birçok açıdan farklılık göstermektedir. Tarımsal üretimin özellikle dar üniteler halinde olması ve doğanın değişen koşullarına karşı ani değişimler gösterememesi, birçok açıdan olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum tarımdan elde edilen gelirlerin düzensiz bir hal almasına sebep olmaktadır. Tarımsal üretimin önemi, devletleri tarım sektörünü desteklemeye ve özel bir kesimini ise bu alanda faaliyet göstermeye itmiştir.

Bir çiftçinin yatırım yapması, araç ve gereçlerini satın alması uzun vadeli üretim faaliyetlerini gerçekleştirmesi ve ürününün hasadı için kısa vadeli krediye ihtiyacı vardır. Gerekli olan tarımsal kredilerin bu tür özellikler taşıması, çiftçilerin düşük faizli kredi talepleri ve tarımsal üretimdeki düzensizlik bu tür ihtiyaçları karşılayabilecek kurumların kurulmasına ortam hazırlamıştır. Dolayısıyla ziraat

---

¹³ Y.Özata, 2010, s. 9

bankaları, tarımsal faaliyet alanıyla uğraşan kişi ve kurumların ihtiyaçlarına aracılık eden kuruluşlardır.

1.4.2.5. Halk Bankaları

Halk bankaları, daha ziyade el emeği ve kişisel hüneleri ile çalışan küçük esnaf ve zanaatkârların mesleki kredi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş özel yapılı bankalardır. Halk bankaları küçük esnaf ve zanaatkâra orta vadeli araç ve gereç kredisi ile kısa vadeli çalışma kredisi sağlayarak, işlerinin gelişmesi ve üretim verimliliğinin artırılmasını sağlamıştır.¹⁴

1.4.2.6. İpotek ve Emlak Bankaları

İpotek bankaları, taşınmaz malların ipoteği karşılığında genellikle orta ve uzun vadeli kredi veren bankalar olarak tanımlanırken, Emlak bankaları genellikle ipotek bankalarının, özellikle konut ve her türlü yapı işlerinde uzmanlaşmış şeklidir.

İpotek ve Emlak bankaları barınmanın anayasal bir hakka dönüşmesiyle birlikte sosyal devletin bir gereği olarak ortaya çıkan misyon bankalarıdır. Uzun vadeli kredi veren bu bankalar ağırlıklı olarak devletin fonlarıyla işleyen, modern kentleşme amacına hizmet eden sosyal bankalar niteliğindedir. Uzun vadeli fonların temin edilme ve tasarruf oranlarının yüksekliğine bağlı olarak piyasalarda ekonomik istikrar sağlayıcı rolü, faiz ve enflasyon oranları üzerindeki düzenleyici işlevleri nedeniyle ipotek bankaları modern bankacılık sisteminin temel aktörlerinden biri konumundadır.¹⁵

---

¹⁴ Ahmet Rifat Duran, **Türk Bankacılık Sektörü'nün Gelişimi ve BDDK**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 13

¹⁵ Abbas Bayır, **Türk Bankacılık Sisteminde 2001 Yılı Sonrası Yeniden Yapılanma Sürecinin Analizi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 14

1.4.3. Büyüklüklerine Göre Bankalar

1.4.3.1. Küçük Bankalar

Küçük bankalar; bir bölge veya yörede çalışan, faaliyet sahaları dar olan bankalardır. Az gelişmiş ve ağırlıklı olarak tarımsal faaliyetlerde bulunan ülkelerde çok sayıda küçük banka vardır. Bunlar ülkeye genelinde dağınık bir şekilde bulduklarından birbiriyle ilişkileri oldukça azdır.

1.4.3.2. Büyük Bankalar

Büyük bankalar; genellikle ticaret ve sanayinin gelişmiş olduğu ülkelerde faaliyet gösteren, şubeleriyle ülkenin her köşesine yayılmış bulunan ve geniş bir kredi ve ödeme mekanizması olan bankalardır.

1.5. Tarihsel Süreçte Bankacılık Sistemi

Bankacılık tarihinin incelenmesi, günümüzde uygulanan çok yönlü sisteme hangi aşamalardan geçerek ulaşıldığının görülmesi yerleşik kurum ve kurallara uygun olarak, karmaşık ve çeşitli işlemlerin nasıl kolaylıkla yapılabilir hale gelebildiğinin iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

İktisadi hayatın işleyişinde büyük bir öneme haiz olan para, mübadelenin yapılmasında sağladığı kolaylık sebebiyle kullanımı yaygınlaşmış ve günümüzün ekonomisinde vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Değişim aracı olma, değer ölçüsü olma ve değer muhafazası gibi üç temel fonksiyonu bünyesinde barındıran para, mübadele gücünün artmasıyla, neredeyse insanlık tarihi ile başlayan ticaretin gelişmesinde esas rolü oynamaktadır.

Paranın değişim aracı olarak kullanılmaya başlanması ile özellikle M.Ö. 5. ve 6. yüzyıllarda arazi ipoteği ve kefalet karşılığı kredi işlemleri yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca aynı dönemlerde paranın kullanımı ile, borç alıp borç veren, ülke veya şehir parasına çevrilen bankerler ortaya çıkmıştır. Bunlar sarraflık görevlerinin yanı sıra müşterilerden mevduat kabul edip ve bunları yüksek faizle başkalarına kredi olarak vermekteydiler.

Ortaçağda şehirlerin doğması ile birlikte ekonomik ilişkiler gelişmeye, Haçlı Seferleri nedeniyle orduların gereksinimleri karşılamak için büyük para nakilleri yapılmaya başlanmıştır. Aynı sıralarda Avrupa ile Doğu ülkeleri arasında ticaret gelişmekte ve ticaretin kolaylıkla yürütülebilmesi için para işlemlerinde aracılık edecek kurumlara ihtiyaç duyulmaktaydı. Tüm bu olaylar, banka sisteminin temellerinin atılmasına ve ekonomik gelişmelerle hızla şekillenmesine yardımcı olmuştur.

Paranın varoluşuyla, önce ilkel yöntemlerle de olsa başlayan bankacılık işlemleri, paranın mübadele gücü olarak kullanımının artması ve dünyada meydana gelen ekonomik gelişmeler sayesinde belirli bir sisteme oturtulmuştur. Hatta ekonomik gelişmelere ilaveten teknolojiadaki gelişim hızı da göz önüne alındığında günümüz bankacılık sisteminin, ekonominin can damarı haline geldiğini söylemek mümkündür.

1.5.1. Uluslararası Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Tarihte ilk bankacılık hizmetlerinin, eski Sümer ve Babiller’de görüldüğü tahmin edilmektedir. M.Ö. 3500 yılında Sümerler döneminde kurulan “Maket”ler, bilinen ilk banka kuruluşudur.¹⁶ Maket’leri, hasat zamanı ödenmek üzere tohum gibi hammadde ve teçhizat alımı için çiftçilere ilk dönemlerde fiziki (aynı) daha sonraları parasal kredi açmışlardır.

Yapılan araştırmalar, bir hesaptan diğer hesaba transferlerin, tediye ve teslim emirlerinin, mal belgeleri talimatının varlığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte yapılan kazılar, Maket’lerin başlıca uğraş konularının ödünç verme ve mevduat kabulü gibi işlemlerin oluşturduğunu ve Maket’ler düzenli bir örgütlenmenin varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Sümerlerde dönemin din adamları, güvenilir kişiler olarak kendilerine emanet edilen paraları ihtiyaç sahiplerine kredi olarak

---

¹⁶ Zekai Özdemir, **Bilanço Yapısı İtibarıyla Türk Bankacılık Sistemi**, s. 869
(<http://www.iudergi.com/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/274/260>)
(Erişim Tarihi 22.01.2011)

kullandırmaktaydı.¹⁷ Böylece Makedon'un ilk borç verenleri dönemin rahipleri olmuştur.

M.Ö. 2000'li yıllarda, Babil İmparatorluğu döneminde bankacılığın önemi daha da artmış ve Babil hükümdarı Hammurabi'nin çıkarmış olduğu ünlü Hammurabi Kanunları'nda tapınaklarda yapılacak borç verme işlemleri, borcun tahsil yöntemleri, alınacak faiz oranları ile rehin, ipotek ve kefalet şekillerinin düzenlendiği bilinmektedir. Yine yapılan araştırmalar, Makedon'ların ödünç işlerini nasıl yöneteceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olunacağı, borçlunun hangi mallarının ne yolla borcun tasfiyesinde kullanılacağı gibi bankacılık işlemlerinin ünlü Hammurabi kanunlarında iki nüsha halinde bulunduğunu göstermektedir.

Sümerlerde olduğu gibi eski Yunanistan'da da tapınaklar, kredi ve mevduat kabulü yanında kambiyo işlemlerinin de yapıldığı yerlerdi. Mevduat ve kredi işlemlerinin yanı sıra en çok rastlanan kambiyo işlemleri, siteler arası ticaretin gelişmesinin ortaya çıkardığı bir zorunluluktur. Çünkü her sitenin kendine özgü sikkesinin, diğer site tarafından kabul edilmemesi halinde, siteler arası ticaret gerçekleşmemekteydi. Bir paranın diğerine çevrilmesi işlemi de tapınaklarda tacirlerce yapılmaktaydı. Sikkelerin saklanmak üzere tapınaklara kabulü mevduata, bu sikkelerin ihtiyacı olanlara fazlasıyla iade edilmek üzere verilmesi de krediye benzer kurumları ortaya çıkarmıştır. Daha sonraları ilk defa Yunanistan'da laik bankacılık görülmüştür. Laik Bankacılık "Trapezit" ler tarafından yapılmıyordu. Din adamlarının en büyük rakibi olan Trapezit'ler M.Ö. 4.yüzyılda ortaya çıkmışlardır. "Masa", "Tezgâh" kelimesinden türeyen "Trapez" belki de çok sonraları Akdeniz ülkelerinde görülen "Banker" kelimesinin öncüsüdür. Çünkü banker kelimesi de daha önce de değindiğimiz gibi tezgâh anlamına kullanılan "Bank" kelimesinden gelmektedir.¹⁸

Roma İmparatorluğu'nun yıkılışını izleyen dönemde ticarete önemli düşüş görülmüş, buna karşılık tefecilik yaygınlık kazanmıştır. 12.yüzyıla ulaşıldığında, ticaretin Akdeniz siteleri ile Bruges, Anvers ve Lübeck'in yönetimindeki Hansa

¹⁷ Nurhan Aydın, **Bankacılık Uygulamaları**, Anadolu Üniversitesi Uzaktan Öğretim Tasarım Birimi, Eskişehir, 2006, s. 21 (<http://books.google.com.tr/books>) (Erişim Tarihi:13.01.2011)

¹⁸ <http://www.hukuk.gen.tr/konular/konular.asp?konugrp=2&konu:d=1>, (Erişim Tarihi:12.12.2010)

Birliğine dahil kentlerde ve fuar açılan (Champagne gibi) yerlerde yoğunlaştığı görülmüştür. O dönemdeki gelişme ile birlikte, bugünkü emre muharrer senede, yani bonoya çok benzeyen “Cambiale” mektubu ortaya çıkmıştır. “Cambiale” bankacılığın gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Cambiale’nin düzenlenmesine sebep, güvenlikten yoksunluk dolayısıyla bir siteden diğerine veya bir kentten ötekine para yollamanın veya beraberinde götürmenin tacir için tehlikeli olmasıdır. Bir yabancı site veya kentte ticaret yapmak isteyen tacir, kendi ülkesindeki para değişimi ile uğraşan camborsora başvurup, gerekli parayı ona öder, camborsor da cambiale’yi yazıp tacire verir. Önceleri bir ödeme yöntemi olarak görülen cambiale, daha sonra kredi ile de işlemeye başlanmıştır. Söyle ki, vade farkını almak şartı ile camborsorlar, cambiale mektuplarını tacir kendisine ödeme yapmadan da yazmaya başlamıştır.¹⁹

Ortaçağa gelindiğinde, yaşanan savaşlar ve siyasal dengesizlikler nedeniyle Avrupa’da ekonomik ve ticari faaliyetler yavaşlamıştır. Ayrıca aynı dönemde faizi haram sayan dinsel görüşlerin yaygınlaşması sebebiyle bankacılık faaliyetlerinde de gerileme görülmüştür. Bu nedenle, para ve kredi işleriyle uğraşanların sayısı azalmıştır. Dolayısıyla bankacılık hizmeti yalnızca Lombardlar²⁰ ve Yahudiler tarafından yapılmaktaydı. Başta Lombardia olmak üzere Piecerza, Siena, Lucca, Floransa bankerleri o dönemde, bankacılık işlemlerinin sadece kendileri tarafından yapılması sebebiyle büyük üne sahip olmuşlardır. Hatta bugün bile senet ve emtia avansı kredisi “Lombard” işlemi diye anılmaktadır.

Zamanla ticari faaliyetlerin gelişme göstermesi ve özellikle deniz aşırı alışverişler bankacılık işlemlerinin ilerlemesini sağlamıştır. Topladıkları paralarla kara ve deniz ticareti yapan Barselona, Cenova ve Venedikli bankerler, çağdaş ticaret bankaları gibi hesaptan hesaba ödeme yöntemini uygulamışlardır.

¹⁹ Muhip Şeyda Işıktaç, **Bankacılığın Tarihçesi**, (Erişim Tarihi:12.12.2010), s.2, (<http://www.isiktac.av.tr/files/Bankacilik%20Tarihce.pdf>)

²⁰ 11.y.y’da ekonomik sıkıntının, papalığın vergi tahsilâtı işlerinin, biriken paraların işletilmesi gibi ihtiyaçların artmasına rağmen, siyasal nedenlerle bozulan ve düşüş gösteren ekonomik faaliyetler bankacılık hizmetlerini yapılamaz hale gelmiştir. Bu süreçte bankacılık faaliyetlerini yürütme görevini üstlenen Lombardlar faiz yasağından yararlanarak Avrupa’ya yayılmış ve ödünç işlerini denetimleri altına almışlardır. Bir kısım Lombard sarrafları özellikle 1290 yılından sonra güçlenerek İngiliz ve Fransız hükümetlerine büyük krediler açmışlardır. M. Işıktaç, a.g.e., s.4

Değişen şartlara ayak uydurmada zorlanan Venedikli bankerler, 1500'lü yıllarda yaşanan mali kriz nedeniyle iflas etmiştir. Bu olay, 1581 yılında Venedik'te "Banco Della Pizza Del Rialto" adlı ilk resmi bankanın kurulmasına olanak sağlamıştır. Böylece Venedik'te özel bankacılık (bankerlik) kalkmıştır. Venedik Cumhuriyeti sermayesi ile kurulan bankaya mevduat kabul etme, bu mevduatı bir şahıstan diğerine aktarmasına aracı olma görevi verilmiş, ancak bankanın mevduatı kullanması yasaklanmıştır. Daha sonra Banco del Rialto, ikinci resmi banka olan Banco del Giro ile birleşmiş ve Venedik Bankası adını almıştır. Venedik Bankası kredi işlemleri yapmış, özellikle de gemi sahipleriyle deniz aşırı ticaretle uğraşan kişilere açtığı orta vadeli kredilerle ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur.²¹

Avrupa'da yaşanan Rönesans ve Reform hareketleri ile yeni kıtaların keşfi ticaretin genişlemesini sağlarken, o zamana kadar geçerli olan Kilise Hukuku'nun yerini Roma Hukuku'nun almasına neden olmuştur. Böylelikle faiz hakkındaki fikirler değişmiş ve faiz yasağı ortadan kaldırılarak meşru hale getirilmiştir. Tüm bu gelişmeler başlı başına bankacılığın ilerlemesi ve yayılmasında büyük katkı sağlamıştır. Keşif ve buluşlar, Avrupa finans piyasasını da etkilemiş ve mali kuruluşlarda yapısal değişiklik ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda modern bankacılığın temelleri atılmış olup, 1609 tarihinde Amsterdam Bankası, 1637 tarihinde Venedik Bankası, 1656 tarihinde ise İsveç'teki Stockholm Bankası kurulmuştur.

17. yüzyılda dünya genelinde banka sayısında artışlar devam ederken bankaların para piyasası içerisinde önemli bir yere sahip olmasına karşın, paranın istikrarsızlığı piyasayı olumsuz etkilemekteydi.²² Nitekim bu istikrarsızlığı azaltmak ve hazinenin gereksinimlerini karşılamak üzere 1694 yılında İngiltere Bankası kurulmuştur. İngiltere Bankası bir devlet bankası olması ve piyasaya para çıkarma yetkisine sahip olması sebebiyle önemli bir yere sahip idi.

²¹ Hayriye Meltem Erol, **Dünyada ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 11

²² T. Öcal, Ö. F. Çolak, 1988, s. 13

19. yüzyılda ise hemen hemen bütün Avrupa ülkeleri, İngiltere Bankası örneğinden hareketle emisyon bankaları kurmuşlardır. Böylece 19. yüzyılın başından itibaren modern anlayışa uygun, anonim şirket statülü, geniş teşkilatlı, çok şubeli bankalar yasaların denetiminde kurulmaya ve faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır. 19. yüzyıl bankacılığına daha önceki yüzyıllarla kıyaslanmayacak suretle geniş olanaklar ve o nispette büyük nüfuz ve güç sağlanmıştır. Öte yandan 19. yüzyıldan itibaren bankaların, ekonomik ve ticari faaliyetlerin en büyük yardımcısı ve hatta bu faaliyetleri geniş ölçüde düzenleyici kurumlar haline gelmeleri sağlanmış, faaliyet alanlarına göre uzmanlaşmaları kolaylaşmıştır.

1.5.2. Ulusal Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Türk Bankacılık Sistemi, merkezinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) olan, karma ekonomi düzeni içinde ve bu düzene uygun yapıda faaliyet gösteren bir sistemdir. Ülkemizde banka dışı finansal araçların batı ülkelerindeki düzeyde gelişmemiş olması nedeniyle bankalar, Türk mali sistemin temelini oluşturmakta ve halkın tasarruflarının toplanması ile bunların kullanım alanlarına yönlendirilmesini sağlamak üzere önemli bir rol oynamaktadırlar. Banka dışı finansal araçların yeterince gelişmemiş olması, sistemin oligopolistik piyasa yapısında ve uzmanlaşmadan uzak bir şekilde faaliyet göstermesine yol açmaktadır.

Oligopolistik piyasa, rakiplerin fiyat ve üretim kararlarını alırken, birbirlerinin tepkilerini hesaba katmak zorunda olduğu, karşılıklı bağımlılık içinde olan ve az sayıda teşebbüsten oluşan piyasalardır. Bu piyasada mevduat bankacılığının ağırlıklı faaliyette bulunduğu görülmektedir. Ayrıca bu piyasanın, kar artışı ve kalitesinin yükseltilmesine yönelik politikalar uygulaması, çok şubeli bir yapıya sahip olması, dinamik ve yeniliklere açık özellikler sergilemesi sebebiyle Türk Bankacılık Sistemi'ni farklı boyutlara taşımaktadır.

1.5.2.1. Cumhuriyet Öncesi Türk Bankacılık Sistemi

19. yüzyılın ilk yarısında, batılı ülkelerde ticaretin gelişmesi ve sanayi devrimi sonrası artan ekonomik refah sonucunda bankacılık sistemi gelişme göstermiştir. Fakat aynı gelişmeyi o dönemler ekonomik ve siyasi anlamda bir gerileme döneminde olan Osmanlı İmparatorluğu için söylemek güçtür.

Osmanlı döneminde müslüman halk ziraat, askerlik, yöneticilik ve ilim ile uğraşmış, faizin haram olduğu inancı ile para piyasası ve ticaret genellikle yabancılar tarafından yapılmıştır. Galata'da faaliyet gösteren ve "galata bankerleri" diye adlandırılan gayr-ı müslimler ise ticaret, sarraflık ve kredi verme ile uğraşmışlar adeta Galata'da bir para piyasası oluşturmuşlardır. Osmanlı hazinesi açık verdikçe bankerlerden borçlanmaya başlamış ve zamanla Galata çok canlı bir para piyasası haline gelmiştir. Ülkemizde ilk bankanın "İstanbul Bankası" adıyla, 1840 yılında bütçe açıklarını kapatmak için tedavüle çıkarılan ilk kağıt para olan "kaime"nin, sürekli artan bütçe açıkları nedeni ile düşen değerini korumak için galata bankerleri ile yapılan antlaşma neticesinde doğduğu bilinmektedir.²³ Galata bankerlerinin öncülüğünde açılan İstanbul Bankası, kaime değer düşüklüğünün önüne geçilememesinden dolayı iflas etmiş, yerini Paris Antlaşması sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'na borç vermenin önünün açılması için 1856 yılında kurulan Bank-ı Osmanî-i Şahane, bugünkü adıyla Osmanlı Bankası almıştır. Osmanlı Bankası'nı, Osmanlı İmparatorluğu'nda faaliyet gösteren diğer yabancı bankalardan ayıran en önemli özellik, bankaya para basma ayrıcalığının tanınmış olmasıdır.

Bu dönemde, toplamda 19 yabancı banka kurulmuş ve bunların yalnızca bir kısmı ülke genelinde açtıkları şubelerle faaliyetlerini sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde açılan yabancı bankalar Tablo 1.1'de gösterilmiştir.

²³ Selami Er, **Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2009-34, İstanbul, 2009, s. 132

Tablo 1.1:Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kurulan Yabancı Bankalar

	Banka Adı	K.Yılı	K.Yeri	Açıklama
1	İstanbul Bankası (Bank-ı Dersaadet)	1847	İstanbul	1852 yılında faaliyeti sona ermiştir
2	Bank-ı Osmani (Ottoman Bank)	1856	İstanbul	1863 yılında Bank-ı Osmani Şahane'ye katılmıştır
3	İttihadı Mili (Union Financière)	1859	İstanbul	Paranın dış değeri stabilize edilmek için kurulmuştur.
4	Türkiye Bankası (La Banque deTurquie)	1860	İstanbul	1861yılında faaliyetine son verilmiştir.
5	Bank-ı Osmani-i Şahane	1863	İstanbul	2001 yılında Garanti Bankası'na devredilmiştir.
6	Şirket-i Umumiyye-i Osmani	1864	İstanbul	1893 yılında tasfiye edilmiştir.
7	Şirket-i Maliye-i Osmani	1866	İstanbul	Kuruluşundan kısa bir süre sonra Osmanlı Bankası'na devredilmiştir.
8	İtibarı Umumi-i Osmani Şirketi	1868	İstanbul	1899 yılında Osmanlı Bankası'na geçip tasfiye edilmiştir.
9	Avusturya-Osmanlı Bankası	1871	İstanbul	1873 yılında tasfiye edilmiştir.
10	Avusturya-Türk Bankası	1872	İstanbul	1874 yılında Osmanlı Bankası ile birleşmiştir.
11	İstanbul Bankası	1872	İstanbul	1873 yılında tasfiye edilmiştir.
12	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	1872	İstanbul	2. İstanbul Bankası, 1894 yılında Kambiyo Esham Şirketi Osmaniyesi'ne katılmıştır.
13	Selanik Bankası	1888	İstanbul	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
14	Midilli Bankası	1891	İstanbul	1903 yılında tasfiye olmuştur.
15	Türkiye Milli Bankası	1990	İstanbul	İngiliz yatırımları için kurulmuş, Bankası 1913 yılında kapanmıştır.
16	İtibar-ı Mali Osmanlı Şirketi	1910	İstanbul	Fransız sermayesinin kontrolü altında kurulmuştur.
17	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	1910	İstanbul	1914 yılında tasfiye edilmiştir.
18	Osmanlı Ticaret Bankası	1910	İstanbul	Ermeniler tarafından kurulmuş, 1914 yılında tasfiye edilmiştir.
19	Şirket-i Ticariyye Sınaiyye ve Maliyye	1913	İstanbul	Sermayesinin %50'den fazlası yabancılarındı.

Kaynak: A. R. Duran, 2005, s. 24

1860'lı yıllarda, tarıma finansman sağlanması için, Avrupa'daki gibi düşük faizle borç veren bankaların bulunmadığı dikkate alınarak, 1863 yılında çiftçilere kredi kaynağı oluşturma girişimlerine başlanmış ve bugünkü Ziraat Bankası'nın temelini oluşturan "Memleket Sandıkları" kurulmuştur. Böylelikle, ilk kooperatifçilik denemesine başlanmış ve tarımsal kredi veren sandıklar faaliyete geçirilmiştir. 1867 yılında bu sandıklarla ilgili yayınlanan "Memleket Sandıkları

Nizamnamesi” ise ilk kooperatifin olduğu kadar, ilk bankanın da hukuki metni olma özelliğini taşıması sebebiyle bankacılık hukuku açısından büyük önem taşımaktadır.

Memleket Sandıkları, ilk milli banka temelini oluşturmalarının yanı sıra tarım kredisi ile uğraşmaları bakımından da önemlidir. Çünkü daha önce sadece yabancılar tarafından kurulmuş olan bankalar ticari kredi ile ilgili çalışma yapmaktaydılar. Kısa bir süre sonra Memleket Sandıkları’nda toplanan kaynakların kullanımı ile ilgili şüpheler belirmesi üzerine, 1888 yılında tarımsal kredilendirmeyi devlet denetimine alacak olan Ziraat Bankası, ilk devlet bankası sıfatıyla kurulmuş ve sermayesi, memleket sandıklarının alacaklarının bankaya devri ile oluşturulmuştur. Böylece Ziraat Bankası, milli bankacılığın ilk örneği olarak tarihe geçmiştir.²⁴

Meşrutiyet ile gelişen milli, ticari kurumlara ve bankalara sahip olma düşüncesi tamamen milli bankaların birbiri ardına kurulması sonucunu doğurmuştur. Bunlar çoğunlukla Anadolu’da kurulan yöresel bankalardır. Bu nedenle yöresel bankacılığımızın tarihi, milli bankacılık tarihimizle birlikte başlamıştır. Osmanlı Dönemi’nde kurulan milli bankaları Tablo 1.2’de verilmiştir.

---

²⁴ TBB, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”, Türk Bankacılar Dergisi, Yayın No:262, Kasım, 2008, s. 1

Tablo 1.2: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Kurulan Milli Bankalar

	Bankanın Adı	K.Yılı	K.Yeri	Açıklama
1	Ziraat Bankası	1863	İstanbul	1937 yılında T.C. Ziraat Bankası adını almış ve daha sonra merkezi Ankara'ya alınmıştır.
2	İstanbul Emniyet Sandığı	1868	İstanbul	1984 yılında T.C. Ziraat Bankası ile birleşerek faaliyeti sona ermiştir
3	İstanbul Bankası	1911	İstanbul	1930 yılında faaliyeti sona ermiştir
4	Konya İktisad-ı Milli Bankası	1911	Konya	1959 yılında faaliyeti sona ermiştir.
5	Adapazarı İslam Ticaret Bankası	1913	Adapazarı	1930 yılında da Türk Ticaret Bankası unvanını almıştır.
6	Emlak ve İkrizat Bankası	1914	İstanbul	1930 yılında faaliyeti sona ermiştir.
7	Asya Bankası	1914	İstanbul	1928 yılında feshedilmiştir
8	Milli Aydın Bankası	1914	Aydın	-
9	Emval-i Gayrimenkule ve İkrizat Bankası	1915	İstanbul	1942 yılında faaliyeti sona ermiştir.
10	Karaman Milli Bankası	1915	Karaman	1937 yılında faaliyeti sona ermiştir.
11	Kayseri Milli İktisat A.Ş.	1916	Kayseri	1937 yılında faaliyeti sona ermiştir.
12	Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası	1917	İstanbul	1927 yılında Türkiye İş Bankası ile birleşmiştir
13	Ticaret ve İtibar-ı Umumiye Bankası	1917	İstanbul	-
14	Manisa Bağcılar Bankası	1917	Manisa	Türkiye Bağcılar Bankası adını almış ve 1984 yılında tasfiyeye girmiştir.
15	Milli İktisat Bankası	1918	İstanbul	1930'lu yıllarda tasfiye edilmiştir.
16	Türkiye Umumi Bankası	1918	İstanbul	-
17	Konya Ahali Bankası	1918	Konya	Elektrik getirmek amacıyla kurulmuş, 1924'de bankaya çevrilmiş, 1945 yılında da faaliyeti sona ermiştir.
18	İktisat Türk A.Ş.	1918	İstanbul	1933 yılında faaliyeti sona ermiştir.
19	Eskişehir Çiftçi Bankası	1918	Eskişehir	1926 yılında faaliyeti sona ermiştir.
20	İtibar ve Ticaret Osmanlı A.Ş.	1918	İstanbul	1930 yılında faaliyeti sona ermiştir.
21	Adapazarı Emniyet Sandığı	1919	Adapazarı	1971 yılında faaliyeti sona ermiştir.
22	Konya Türk Ticaret Bankası	1920	Konya	1943 yılında faaliyeti sona ermiştir.
23	Bor Zürra ve Ticaret Bankası	1922	Bor	1961 yılında faaliyeti sona ermiştir.
24	Dersaadet Küçük İkriz Sandığı	1923	İstanbul	-

Kaynak: A. R. Duran, 2005, s. 27

1.5.2.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Bankacılık Sistemi

Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılında Türk ekonomisinin yapısı, Osmanlı Devleti tarafından kurulan birkaç askeri fabrika, imtiyazlı yabancı şirketler tarafından demiryolu, madencilik alanında yapılan yatırımlar İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde oturan halkın su, elektrik, telefon, taşıt ihtiyacını gidermek amacıyla kurulan işletmeler bir tarafa bırakılacak olursa, büyük ölçüde idame yatırımlarından meydana gelmekteydi. Bu yapının değişmesi için yoğun çaba gösteren dönem hükümetleri, ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasında bankacılık sektörünün taşıdığı önemin bilinci içinde ulusal bankacılığın geliştirilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır.²⁵

Cumhuriyet Dönemi'nde bankacılık alanındaki gelişmeler şöyle özetlenebilir²⁶;

- Yabancı sermaye ile kuruluş bulunan bankaların sayısı azalmıştır.
- Milli sermaye ile daha önce kurulmuş alanların yanına yeni özel bankalara ve devlet bankaları eklenmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kuruluş ve Osmanlı Bankası'ndan sonra banknot çıkarma yetkisini üstlenmiştir.
- Milli bankalar hızlı bir gelişme çabasına girmişlerdir.

1.5.2.2.2. Milli Bankacılık Dönemi (1923-1932)

İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılından 1923'e kadar geçen süre içinde 11'i İstanbul'da 13'ü Anadolu şehirlerinde olmak üzere toplam 24 milli banka kurulmuş, bunların 14'ü Cumhuriyet döneminde de faaliyetini sürdürmüş, diğerleri ise kapatılmak zorunda kalmıştır. Cumhuriyet döneminden önce kurulmuş olan ve bu dönemde de varlığını sürdüren Ziraat Bankası ise bağımsız bir anonim şirket

²⁵ TBB, 2008, s. 3

²⁶ Gülay Hız, **Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Standartlarına Uyum Sorunu**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2002, s. 18

haline getirilerek bankaya genel bankacılık işlemlerinin yapılması ve her türlü kredi açma yetkisi verilmiştir.²⁷

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, dönemin hükümeti Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu zorlukları görüp, bu yapının değişmesi için yoğun çaba göstermiş ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması konusunda birçok girişimlerde bulunmuştur. Yapılan bu girişimlerin en önemlisi ise, ekonomik kalkınmanın iyileştirilmesinde bankacılık faaliyetlerinin önemli yer tutması sebebiyle bankacılık sektöründe gerçekleştirilmiştir.

Ekonomik kalkınma yolunda yapılan girişimlerin ilki, İzmir İktisat Kongresi'dir. 1923 yılında hükümet ve toplumun tarım, ticaret ve sanayi kesimlerinin önde gelenlerinin katılımı ile toplanan Kongre'de ekonomik gelişme için ulusal bankacılığın korunması ve gelişmesinin gerekliliği tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca Kongre'de özel kesimin güçlü bankalar kurabilecek olanaklara sahip olmadıkları ve bankaların kurulmasında devlet desteğinin gerekliliği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 1924 yılında Türkiye İş Bankası kurulmuştur.

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan bir diğer karar ise, Kongre'ye katılan sanayicilerin öneriler üzerine 1925 yılında kurulan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası'dır. 1927 yılında ise konut kredisi vermek amacıyla Emlak ve Eytam Bankası faaliyete başlamıştır. Bu banka, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür. Yine aynı yıl içerisinde Akhisar Tütüncüler Bankası, Denizli İktisat Bankası, Kocaeli Halk Bankası, Eskişehir Bankası kurulmuştur. 1928 ve 1929 yıllarında ise, sırasıyla Türkiye İmar Bankası ve Lüleburgaz Birlik Bankası faaliyete girmiştir.²⁸

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında atılan en önemli adımlardan birisi elbette ki, 1930 yılında T.C Merkez Bankası'nın kurulması olmuştur. Türkiye'de bir Merkez Bankası kurulması çalışmaları aslında 1920'li yılların ilk yarısında başlatılmış olmasına rağmen, bu dönemde ödemeler dengesi problemleri ve çeşitli

---

²⁷ S. Er, 2009, s. 133

²⁸ TBB, 2008, s. 3

mali zorluklar ile karşı karşıya bulunulması, bu Bankanın kurulabilmesi için gerekli olan altın ve döviz varlıklarının, ülkenin iç imkânları ile oluşturulmasını engellemiştir. Dönemin dış konjonktürünün, dış finansman imkânlarını kısıtlamış olması nedeniyle de bankanın kurulması 1930 yılına kadar mümkün olamamıştır.²⁹

11 Haziran 1930 tarihinde, 15 milyon TL sermaye ile anonim ortaklık olarak kurulan Merkez Bankası, 1715 sayılı Kuruluş Kanunu'na göre; para basmak, paranın değerini korumak, ekonominin genel likiditesini ayarlamak ve bankalara ödünç para vermekle görevli bir emisyon bankasıdır. 1971 yılına kadar yürürlükte kalan bu kanun, yürürlükte kaldığı süre içinde birçok kez değiştirilerek, bankanın Hazine'ye ve kamu iktisadi teşekküllerine daha fazla kredi vermesi sağlanmaya çalışılmıştır. Başlangıçta banknot çıkarılmasına ilişkin olarak getirilen sıkı sınırlar kısa süre sonra genişletilmiş, bankanın temel işlevi, etkin bir para politikası yürütmekten çok kamu kesiminin finansman açıklarını kapatmak olmuştur.³⁰

1.5.2.2. Devlet Bankacılığı Dönemi (1932-1946)

1930'lardan itibaren Türkiye tarım üretimlerinin önem kazandığı bir döneme girmiştir. Daha önceki yıllarda özel kesimin özendirilmesi ile sanayileşme çabaları, sermaye birikiminin yetersizliği sebebiyle sonuçsuz kalmıştı. Bu durum ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için, devletin sınai yatırımlarının gerçekleştirilmesi hususunda daha aktif rol oynaması gerektiğini kanıtlamıştır. Ayrıca yine o dönemlerde baş gösteren "Dünya Ekonomik Krizi" ile başlayan dış ticaret açığı ve tarım ürünlerindeki fiyat düşüşleri sebebiyle çiftçilerin gelirlerindeki azalmalar, devletin sanayileşme için yeni yöntemler bulunması hususundaki çabalarını hızlandırmıştır.

1930'lu yılların başlarında iç ve dış etkilerin sonucu olarak, 1920'li yıllarda izlenen özel kesimin özendirilmesi ile sanayileşme stratejisi bir tarafa bırakılarak, kamu iktisadi girişimleri aracılığı ile sınaî yatırımlarda bulunarak sanayileşme stratejisi benimsenmiştir. "İktisadi devletçilik" olarak adlandırılan bu sanayileşme

²⁹ TBB, 2008, s. 3

³⁰ Hakan Yazarkan, **Basel II Kriterleri ve Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkileri**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2008, s. 6

stratejisinin temelinde, büyük sermaye gerektiren ve ileri derecede teknik bilgiye ihtiyaç duyulan yatırımların gerçekleştirilmesi için, devletin özel kesime göre daha fazla olanaklara sahip olduğu görüşü bulunmaktadır. Bu strateji oluşturulurken, yine o yıllarda Sovyetler Birliği ve Almanya'da uygulanmakta olan devletçilik deneyimlerinden de yararlanılmıştır.³¹

1933 yılı itibariyle devlet, strateji değişikliğinin meyvelerini almaya başlamış ve devlet bankalarının kuruluşlarını ön plana çıkararak şube bankacılığı alanında faaliyetlerde bulunmuştur. Ayrıca ülke ekonomisinin geliştirilmesinde devletçilik görüşünün ön plana çıkmasıyla, 1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı uygulamaya koymuştur. BYSP'de, ağırlıklı olarak imalat sanayinde faaliyet gösterecek olan 20 fabrikanın kurulması amaçlanmıştır. Bu dönemde faaliyete geçen ilk banka, sanayi kuruluşlarına kredi sağlamak, yeni fabrikalar kurmak, devlet sermayesi ile kurulmuş fabrikaları idare etmek, her türlü bankacılık hizmetlerini yapmak gibi yükümlülükleri olan Sümerbank'tır. Yine aynı tarihlerde belediyelere kredi vermek amacı ile Belediye Bankası kurularak yerel idareler ve yapacakları işler desteklenmek istenmiştir.

1935 yılında ise, madencilik ve enerji sektöründe faaliyet gösterecek olan 100'e yakın sınai tesisin yatırım planlarını içeren İkinci Sanayi Planı uygulanmıştır. Etibank, planın uygulanmaya başlanmasıyla birlikte kurulan ilk bankadır. Kuruluşundaki amaç, bu planda yer alan maden yataklarını ve enerji kaynaklarını işletecek işletmeleri oluşturmak, yönetmek ve finansman ihtiyaçlarını karşılamaktır. Daha sonra 1937 yılında denizcilik ile ilgili tüm birimleri bünyesinde barındıran ve deniz yolları işletmelerinin oluşturulması ile finansman ihtiyaçlarının sağlanması için Denizbank kurulmuştur. Diğer bir kurulan banka ise, küçük esnaf ve sanatkarları, küçük sanayiciyi kredilendirerek ekonomik istikrar ve gelişimi sağlamak amacı ile kurulan Halk Bankası ve Halk Sandıkları'dır.³²

Ziraat Bankası da, 1937 yılında "T.C. Ziraat Bankası" unvanını alarak bir iktisadi devlet teşekkülü şekline dönüştürülmüştür. Ayrıca buğday fiyatlarının desteklenmesi ve küçük tüketicilere kredi verilmesi gibi önemli işlevleri yerine

³¹ TBB, 2008, s. 4

³² S. Er, 2009, s. 135

getirmesinin yanında 1937 yılında bankanın sermayesi, yeniden artırılmış ve banka iktisadi devlet girişimine dönüştürülmüştür. Bu sermaye artışına rağmen II. Dünya Savaşı sırasında askeri harcamaları karşılamakta ciddi güçlükler çeken hükümete, Ziraat Bankası'nın büyük ölçüde borç vermek durumunda kalması 1940–1944 yılları arasında tarımsal kredilerde önemli bir daralmaya neden olmuştur.³³

1.5.2.2.3. Özel Bankacılık Dönemi (1946-1961)

1946-1961 döneminin en önemli özelliği, ekonomik kalkınmanın hızlandırılması amacıyla atılan adımların temelinde, sanayileşme stratejisi olarak iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörüne bırakmasıdır. Bu şekildeki strateji değişikliğinin sebebi, II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan yüksek enflasyon ve geçiş dönemi olması nedeniyle spekülasyon ortamının, tarım ve ticaret ile uğraşan varlıklı özel bir kesimin ortaya çıkmasıdır. Ayrıca 1950 yılında iktisadi liberalizm ilkesinin savunucusu olan Demokratik Parti'nin iktidara gelmesi de bu süreci hızlandırmıştır.³⁴

Özel sermaye birikimi, özellikle 1950'den sonra tarımda makineleşmenin artması, hızla genişleyen ekim alanları ve ard arda iyi ekim yıllarının yaşanması ile önemli ölçüde artmıştır. Yine bu dönemde yatırımların, modern işletmelerin, milli gelirin ve nüfusun hızla artması, şehirlerin büyümesi, sanayi sektörünün milli gelirden daha çok pay almaya başlaması ve piyasa için üretimin genişlemesi, ekonomide para ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bankacılık alanında yapılan yatırımların getirisi yükselmiş ve özel bankacılık hızla önem kazanmaya başlamıştır. Ekonomideki parasal genişlemeler, mevduata kaynak yaratmış ve birçok bankanın kurulmasına zemin oluşturmuştur.³⁵

1946-1961 dönemi, özel bankaların hızlı gelişimi ile bankacılık sistemi açısından belirleyici bir özellik taşımakta idi. Dönemin diğer bir belirleyici özelliği ise şube bankacılığının yaygınlaşması ve değişik ihtiyaçlara cevap verebilecek yeni

³³ TBB, 2008, s. 5

³⁴ TBB, 2008, a.g.e., s. 6

³⁵ A. R. Duran, 2005, s. 32

türde kredi kurumlarının oluşturulmasıdır. Ekonomide uygulanan yeni stratejilerle şu sonuçlara ulaşılmıştır:³⁶

- Reeskont oranı düşürülmüş,
- Köylünün kredi imkânları artırılmış,
- Bankacılığın bir yatırım alanı olarak cazibesi artmış,
- Şube bankacılığı yaygınlaşmış, bu durum yerel bankaların tasfiyesini hızlandırmış,
- Devletin finansman ihtiyacı Merkez Bankası kaynaklarından karşılanmıştır.

1946-1961 yılları arasında Türkiye ekonomisinde ve dolayısıyla bankacılık alanında yaşanan iyileşme ve gelişmeler paralelinde özel kanunlarla kurulan bankalar kuruluş sırasına göre şöyledir; Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası (1950), Vakıflar Bankası (1954), Pamukbank (1955).

Ayrıca 1958 yılında tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Türkiye Bankalar Birliği (TBB), 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile kurulmuştur. Birliğin amacı, serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları doğrultusunda bankaların hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir.³⁷

1.5.2.2.4. Planlı Dönem (1961-1979)

1950'lerin sonunda Türkiye ekonomisi, giderek bir durgunluk dönemine girmekteydi. 1958 yılında hazırlanan İstikrar Programı'na rağmen ekonomideki dengelerin kurulamaması üzerine o yıllarda uygulanan liberal ekonomi politikasından vazgeçilerek devletin ekonomik alanda müdahalesinin arttığı karma ekonomi uygulamasına geçilmiştir. 1961-1979 döneminde, gerek kamu iktisadi

³⁶ N. Aydın, 2006, s. 28

³⁷ TBB, 2008, s. 7

girişimleri gerek özel sektör aracılığıyla gerçekleştirilen ve kalkınma planlarında yer alan yatırımlarda, ithal edilen sanayi mallarına sınırlama getirilerek ülke içinde üretiminin sağlanması amaçlanmıştır.

“İthal İkameci” olarak adlandırılan bu sanayileşme politikasının izlenmesi sırasında Türkiye ekonomisi, geliştirilmesine çalışılan sektörlerin korunması amacıyla dışa kapalı bir ekonomi olarak yönetilmiş, faiz oranları ve döviz kurları gibi temel fiyatlar hükümet tarafından dünya piyasalarından bağımsız olarak belirlenmiştir. Kalkınma planlarında öncelikli olarak belirtilen sanayi, bayındırlık, enerji, ulaştırma, madencilik ve dış satım sektörlerinin fon ihtiyaçlarının düşük maliyetle karşılanabilmesi için negatif reel kredi faiz politikası ve yine bu sektörlerin ithal girdi maliyetlerinin düşük tutulabilmesi için Türk Lirası'nın özellikle aşırı değerlendirildiği bir döviz kuru politikası uygulanmıştır.³⁸

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi Türk Bankacılık Sektörü (1961-1979) planlı dönemde önemli ölçüde devlet kontrolü ve etkisi altında kalmıştır. Mevduat ve banka kredilerine uygulanacak faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri, izlenen ithal ikamesi politikası doğrultusunda belirlenmiştir. Bu dönemde bankaların en temel faaliyeti, kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanlarının sağlanmasıdır.

Bu dönemde, yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankalarının kurulmasına izin verilmemiş aksine, 15 bankanın faaliyeti sona erdirilmiş veya tasfiye edilmiştir. Ayrıca özel ticaret bankalarının büyük bölümü holding bankası haline gelmiştir. Böylece sınırlı olan sektör kaynaklarının, sınırlı bir rekabet ortamında, mevcut bankalar aracılığıyla, planlarda belirtilen şekilde dağılımının sağlanmasına çalışılmıştır. Kısa sürede çok sayıda bankanın faaliyetine son verilmesi üzerine, tasarruf sahiplerini güvence altına almak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası nezdinde 1960 tarih ve 153 Sayılı Kanun'la Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur.

---

³⁸ TBB, 2008, s. 11

Planlı dönemde, 5'i kalkınma ve 2'si ticaret olmak üzere toplam 7 yeni banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan kalkınma bankaları; T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976)'dır. Yine bu dönemde kurulan ticaret bankaları ise; Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap-Türk Bankası (1977)'dir. Kalkınma bankalarının kurulması ile ilgili ilke kararları kalkınma planlarında yer almıştır.³⁹

Planlı dönemde, hızlı bir kalkınma sağlanmış olmakla birlikte, sanayileşme faaliyetlerinde enflasyona yol açan yöntemlerin kullanılması ve gelişen sanayileşmenin iç tüketime yönelik üretim yapması, ihracata yönelinmemesi, 1974 Petrol Krizi ve Kıbrıs Barış Harekati sonucu uygulanan ambargo Türkiye ekonomisinin 1970'li yıllarda önemli ölçüde döviz darboğazının yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan darboğaz akabinde dış borçların hızla artmasına yol açmıştır. Ödemeler dengesi ve döviz kıtlığı sorunu nedeniyle, ithalat yapılmasının zorlaşması ve ithal ikamesi stratejisi ile kurulan fabrikaların eksik kapasite ile çalışmaya başlaması, 1980'li yılların başında, bu sanayileşme stratejisinin terk edilmesine ve dış piyasalara üretim yapmayı hedef alan bir stratejinin benimsenmesine neden olmuştur.

1.5.2.2.5. Serbest Piyasa ve Dışa Açılma Dönemi (1980-1990)

Tüm dünyada esen liberal politikalar ülkemizde, 24 Ocak 1980 tarihinde alınan ekonomik istikrar ve dönüşüm programı kararıyla birlikte etkisini göstermiş, ithal ikameci sanayileşme stratejisi ve kapalı ekonomi modeli terk edilmiştir. Bunun yerine dışa açık sanayi modeli ile mal ve hizmetlerin üretim ve ticaretinde serbest piyasa modeli getirilmiştir.

Uygulanmaya başlanan bu programda; ekonomi yönetiminde bütünlüğü ve uyumu sağlamak için makro kararlar alınmasına, imalat sanayinde ve ihracatta özel sektörün potansiyelinden ve dinamizminden en üst düzeyde yararlanılmasına, öncelikle enflasyonun kontrol altına alınmasına ve daha sonra ekonomik büyümenin amaçlanmasına, enflasyonu kontrol altına almada uygulanacak olan para ve kredi politikalarının titizlikle takibine ve ayrıca kamu sektörü finansman açığının zamanla

³⁹ TBB, 2008, s. 12

ortadan kaldırılmasına, yeni yatırımlar yapılması yerine mevcut atıl kapasitenin kullanılmasına, ihracatın artırılması için diğer önlemlerle beraber esnek döviz kuru politikasına geçilmesine, tasarrufların artırılması ve mali kurumlarca yönlendirilmesi için gerçekçi bir faiz politikası uygulanmasına, iç ve dış finansman açığının kapatılması için özel yabancı sermayenin teşvik edilmesine yer verilmiştir.⁴⁰

Serbestleşme ve dışa açılma döneminde uygulanan ilk yenilik, 1 Temmuz 1980 tarihinde gerek kredi, gerekse mevduat faizlerinin büyük ölçüde serbest bırakılması ve bankalara mevduat sertifikası çıkarma yetkisinin verilmesidir. Bu yetkinin piyasada ki ismi Türkiye 'de Temmuz Bankacılığı' dır.⁴¹

Mali piyasaların serbestleşmesi ve serbest piyasa şartlarının uygulanmaya başlanması, bankacılık sistemi üzerinde önemli değişiklikler yapılmasını sağlamıştır. Bu değişikliklerden en önemlisi sektöre yeni yerli ve yabancı bankaların girişine izin verilmesidir.

Faizlerin serbest bırakılması ve rekabet ortamı, bankaların faizlerini birdenbire yükseltmelerine neden olmuştur. Ancak enflasyonun altında seyreden faiz oranları bankaların mevduat toplamada zorluklar yaşamasına sebep olmuş bankalar da kredi vermede geri dönüşümü kesin olan kurumları tercih etmişlerdir. Bunun sonucunda dönemin büyük bankaları arasında bir anlaşma imzalanmış ve faiz oranını %50'de sabitlemiştir. Diğer taraftan bu sistem, krediye ihtiyacı olanları kolaylıkla kredi bulamadıkları için bankerlere yönelmiştir. Fakat kredilerin tahsilâtında sorunlar yaşanması üzerine Eylül 1981'de devlet müdahalesi ile bankerlerin mevduat toplamaları yasaklanmış ve bu durum 250 kadar bankerin iflası ile sonuçlanmıştır.

1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. Yaşanan banker krizinin, mali sisteme yönelik olumsuz etkileri sonucunda 1983-1984 yılları arasında altı ulusal bankanın faaliyetine son verilmiştir. 1983 yılında Hisarbank, İstanbul Bankası ve Ortadoğu İktisat Bankası zorunlu olarak T.C. Ziraat Bankası'na devredilmiştir. İşçi Kredi Bankası'nın faaliyetleri durdurulmuştur. Ayrıca yine aynı

---

⁴⁰ A. R. Duran, 2005, s. 38

⁴¹ Z. Özdemir, s. 878

tarihte Bankalar Tasfiye Fonu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) olarak değiştirilmiştir. 1984 yılında İstanbul Emniyet Sandığı T.C. Ziraat Bankası ile birleştirilmiş, Türkiye Bağcılar Bankası'nın da bankacılık yapma yetkisi kaldırılmıştır.⁴²

1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girerken, uluslararası denetim ve gözetim sistemi ile uluslararası bankacılık standartları sisteme tanıtılmış, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, bilançolar dış denetime tabi tutulmuş, mevduat sigorta fonu kurulmuş, donuk kredilere daha gerçekçi karşılık uygulaması getirilmiş ve İnterbank Piyasası kurulmuştur.⁴³ 1986'da ise İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) faaliyete geçmiştir. Yine bu dönemde Türkiye'deki yerleşik kişilere döviz tutma ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir. Merkez Bankası, 1987 yılında açık piyasa işlemlerine başlarken, 1988 yılında döviz piyasası kurulmuş ve 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. 1990 yılında ise TL'nin konvertibilitesi ilan edilmiş ve böylece mali piyasalarda çeşitlilik sağlanmıştır.⁴⁴

Türkiye ekonomisinde yaşanan bu gelişmelerin bankacılık sektörüne olan katkılarını şöyle sıralamak mümkündür:⁴⁵

- Alternatif yatırım sahaları oluşturarak yeni finansal araçları sisteme dâhil edilmiştir.
- Fiyatların serbest piyasa koşullarına göre oluşmasını sağlayacak mekanizmaları devreye sokulmuştur.
- Bankacılık kesimine fon yönetimi kavramı tanıtılmış ve benimsetilmiştir.

Serbestleşme ve dışa açılma politikaları, diğer ülkelerin dikkatlerinin Türkiye'ye yönelmesini sağlamıştır. Ekonominin serbest piyasa koşullarına uydurulması çabası, gelişmekte olan ekonomik istikrar ve piyasaya girişleri

---

⁴² G. Hız, 2002, s. 26

⁴³ N. Aydın, 2006, s. 33

⁴⁴ S. Er, 2009, s. 138

⁴⁵ Ahmet Kerem Özdemir, **Bankacılık Reformu Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sistemi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 29

kolaylaştırıcı tüm düzenlemeleri, ekonomide yabancı sermayeyi de arttırmıştır. Bu paralelde yabancı bankaların kurulmasına ilişkin engellerin azaltılması veya kaldırılması gibi geliştirilen faaliyetler neticesinde, Türkiye’de şube açan yabancı banka sayısında da önemli bir artış gözlenmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi 1980 yılında 4 olan banka sayısı, 1990 yılında 22 gibi rekor bir seviyeye ulaşmıştır.

Tablo 1.3: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yabancı Banka Sayısı (1980-1990)

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
4	6	9	10	13	15	17	17	19	21	22

Kaynak: Y. Özata, 2010, s. 29

Bu dönem, yabancı bankaların Türkiye’deki faaliyetleri açısından oldukça hareketli geçmiştir. 1980 sonrası ülkemizde şube açan yabancı bankalar; American Express I.B.C. (ABD), Bank Mellat (İran), Bank of Credit and Commerce International (Lüksemburg), Türk Bankası Limited (KKTC), Habib Bank Limited (Pakistan), Manufacturers Hanover Trust Company (ABD), Chase Manhattan Bank N.A.(ABD), First National Bank of Boston (ABD), Saudi American Bank (Suudi Arabistan), Bank of Bahrain and Kuwait (Kuveyt), Banque Indosuez (Fransa), Standart Chartered Bank (İngiltere).⁴⁶

Ayrıca bankacılık sektörüne ilişkin mevzuat düzenlemelerinin de uluslararası normlara uygun hale getirilmesi ile Türkiye’de banka sayısı, istihdam, hizmet çeşitliliği ve teknolojik alt yapı oluşturulması konularında bir genişleme süreci yaşanmıştır. Bu genişlemelerin en önemlisi ise 1980 yılında bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü 20,8 milyar dolar iken 1990 yılında 58,2 milyar dolara yükselmesidir. Ayrıca bu dönemde ülkemizdeki yabancı banka sayısında olduğu gibi milli banka sayısında da önemli ölçüde artış görülmüştür.⁴⁷

⁴⁶ Y. Özata, 2010, s.29

⁴⁷ BDDK, **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu-V**, Kasım, 2002, s. 1

Tablo 1.4: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Sayısı (1980-1990)

	1980	1990
Ticari Bankalar	31	54
Kamu	8	7
Özel	19	25
Yabancı	4	22
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6	10
Kamu	4	3
Özel	2	4
Yabancı	-	3
Toplam	37	64

Kaynak: BDDK, 2002, s.1

1.5.2.3. Yakın Dönem Türk Bankacılık Sistemi (1990 Sonrası)

1980’li yılların başında yaşanan ekonomik iyileşme fazla sürmemiş, aksine kötüye giden bir seyir izlemiştir. Ekonomideki bu kötü gidişat kamu sektöründe kendini iyiden iyiye hissettiren finansman açıklarının artmasına neden olmuştur.

Türkiye’de ekonomi, özellikle 1989 yılından sonra “yüksek faiz, yüksek enflasyon” dönemine girmiştir. Hızla büyüyen bütçe açıklarının bir bölümünün Merkez Bankası finansmanı ile karşılanması enflasyon üzerinde baskı yaratırken, önemli bir bölümünün de iç borçlanma yoluyla karşılanması mali kaynaklara olan kamu talebinin artmasına neden olmuştur. Bu arada sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine rağmen iç talep artışına dayalı enflasyonist politikalar, ödemeler dengesi üzerinde çok ciddi baskılar oluşturmuş, bu baskılarda reel faizlerin yükselmesine yol açmıştır. Makro dengesizliklerin giderilmesine yönelik doğru politikaların uygulamaya geçirilememesi nedeniyle beklentiler kötüleşmiş ve belirsizlik artmıştır. Makro ekonomide kaybolan disiplin, finansal sektörün faaliyetine ve denetimine de yansımıştır.⁴⁸

1990 yılındaki önemli gelişme Merkez Bankası’nın ilk para programını uygulanmış olmasıdır. Merkez bankası bu programla paranın toplam yükümlülükler

⁴⁸ TBB, 2008, s. 15

içindeki payının arttırılması hedeflemiş ve kıyı bankacılığı da dâhil tüm bankacılık işlemlerini yapmak üzere banka kurulması ve yabancı bankalarının şube açmasını mümkün kılan yasal düzenlemeler yapmıştır.

1 Nisan 1992 tarihinde, bankalararası ödemeleri elektronik takas yöntemiyle sağlayan Elektronik Fon Transferi (EFT) sistemi kurulmuş ve 43 bankanın katılımı ile uygulamaya geçirilmiştir. Bankalar Kanunu'nda yapılan değişiklik ile Türk bankacılık sektöründe genel olarak Avrupa Birliği'nce belirlenen ilkelere uyum sağlanması ve şeffaflığın arttırılması amaçlanmıştır.⁴⁹

1993-1994 yılları, Türkiye ekonomisinde önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. 1993 yılının son aylarında mali piyasalarda istikrarsızlık artmış, döviz kurlarında aşırı dalgalanmalar meydana gelmiş, bütçe açıkları giderek artmaya başlamış, ithalat artmış, dış borç ödeme koşulları sebebiyle dış denge bozulmuş, Hazine düşük faizle borçlanma talebinde olduğu için piyasalardan borç alamamış ve Merkez Bankası kaynaklarına yönelerek likidite hacmini arttırmıştır. Sonuç olarak uluslararası rating kuruluşları Türkiye'nin kredi notunu düşüreceklerine yönelik açıklama yapmışlardır. Uluslararası rating kuruluşları ve kredi notu hususunda ayrıntılı bilgi çalışmamızın ikinci bölümünde verilecektir.

Ekonomide meydana gelen olumsuzlukların sonucunda, TL'den kaçış hızlanmış ve kriz kaçınılmaz bir hal almıştır. Diğer taraftan dönemin siyasi otoritesi, 5 Nisan 1994'te dengeleri yeniden kurmak, dövize olan akımı kesmek ve kısa dönemli kamu borçlarını ödeyebilmek amacıyla kararlılık önlemleri paketini ilan etmiştir. 1993 yılı sonunda % 70 - 80 civarlarında seyreden faiz oranlarını düşürmek isteyen hükümet, 1994 yılı ortalarında % 400 civarlarında oluşan faiz oranlarından borçlanmak zorunda kalmış ve kamu borç stokunun daha da artmasına sebep olmuştur. Fakat dengeleri düzeltmeden yapay yolla faiz oranlarını düşürme çabası faiz oranlarında çok daha yüksek oranda bir sıçramaya neden olmuştur.⁵⁰

1994 krizi süresince otoritelerce öncelik verilen konu, finansal piyasaların yeniden istikrara kavuşturulması ve muhtemel bir sistemik riskin önlenmesi olarak

⁴⁹ Z. Özdemir, s. 879

⁵⁰ A. K. Özdemir, 2006, s. 58

belirlenmiştir. Yaşanan ekonomik kriz ve daha sonra alınan 5 Nisan 1994 kararları sonucu özellikle döviz borcu yüksek olan ve sektörde sistemik risk tehlikesine arttırdığına kanaat getirilen üç özel bankanın (Marmara Bank, TYT Bank, Impex Bank) faaliyetlerine son verilmiş ve Türk Invest, Çarmen ve Pasifik gibi üç aracı kurum iflas etmiştir.

Tüm bu gelişmelerin akabinde Türkiye’de hükümet değişikliği yapılmış ve yeni hükümet ekonomide önceliği enflasyonun düşürülmesine vererek bütçe disiplini benimsemiştir. Dış borçlanmanı arttırılması amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan stand-by anlaşması⁵¹ uyarınca 742 milyon \$’lık kredi temin edilmiştir.

İyileştirme süreci doğrultusunda dönemin hükümeti, bütçe açıklarının azaltılması için kamu gelirlerini arttırılarak harcamaların kısılması esasına dayalı sıkı bir maliye politikasını esas alan ve uluslararası kurumlar ve kamuoyu tarafından da desteklenen bir istikrar programı uygulanacağını açıklamıştır. Program çerçevesinde alınan kısa vadeli tedbirlerin hükümet tarafından azimli ve kararlı bir şekilde uygulanması neticesinde finansal piyasalar yeniden istikrar kazanmıştır. 1994 yılında % 6.1 oranında küçülen Türkiye ekonomisi 1995 ve 1996 yıllarında sırasıyla % 8 ve % 7.1 oranında büyüme kaydetmiştir.⁵² Ayrıca güven ortamının yeniden kurulabilmesinde sunulan çözümlerden bir diğeri ise, tasarruf mevduatına %100 sigorta uygulaması ile devlet güvencesinin geliştirilmesidir. Böylece bankacılık sektörüne güven yeniden sağlanarak, mali kesimde kriz bir süreliğine aşılmıştır. Ancak limitsiz sigortanın devamı ve kamu kesiminin yüksek faizden borçlanmasını sürdürmesi nedeniyle aşırı risk alanı ve kuralsız bir bankacılık sektörü oluşturulmuştur. Bu durum ileriki yıllarda sektörde başka sorunlara neden olacaktır.

---

⁵¹ 27 Aralık 1945’te kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), mali sıkıntıya düşen ülkelere belirli şartlar karşılığında kredi vermeyi amaçlamaktadır. Stand-by Antlaşması ise, IMF’nin üye ülkelerin kredi ihtiyacının karşılanması karşılığında yaptığı anlaşmaya verilen isimdir. Türkiye 1961’den bugüne kadar IMF ile 19 tane stand-by anlaşması imzalamış ve 50 milyar doların üstünde kaynak sağlamıştır.

⁵² A. K. Özdemir, 2006, s. 62

1.5.2.4. 2000-2001 Krizleri ve Sonrasında Türk Bankacılık Sistemi

1990'li yılların sonlarında Türkiye ekonomisi oldukça kötü bir hal almıştır. Özellikle enflasyonist ortam ve kamu borçlanma gereksiniminin ciddi boyutlara ulaşması, finansal piyasalardaki belirsizliğin artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla ekonomide meydana gelen çöküş, üretiminin düşmesine, gelirlerin azalmasına ve yatırımların daralmasına neden olmuştur.

1999 yılında Türkiye ekonomisindeki performans düşüklüğünün sebebi bir yıl öncesine dayanmaktaydı. Özellikle Rusya ve diğer gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen krizlerinde etkisiyle yaşanan uluslararası sermaye kısıtı, uluslararası ekonomik faaliyetin daralması, petrol fiyatlarının yükselmesi ve kamu kesimi mali yapısındaki bozukluklar bu durumun temelini oluşturmaktaydı. Ayrıca yüksek enflasyon, erken genel seçimin neden olduğu belirsizlikler ve 17 Ağustosta yaşanan deprem faciası ekonomideki kötü gidişi tetiklemiştir. Bunun yanında 1994 krizi sonrasında mevduat sigorta fonunun işleyiş biçimi ve banka kurulmasının nispi olarak kolaylaştırılması sebebiyle, finansal sistemdeki kırılganlık daha da hızlanmıştır.⁵³

Ekonomideki daralmaya zamanında ve yeteri ölçüde müdahale edilmemesi, büyük bankaların küçük bankaları zora koşmaları, Telekom ve Türk Hava Yolları'nın (THY) özelleştirilmesinde gecikmeler, istikrar programı hedeflerinin zamanında gerçekleştirilemeyeceği konusunda IMF'ye karşı bir güven bunalımının oluşmasına neden olmuştur. Tüm bunlara bir Alman ve ABD bankasının bir gecede 7 milyar doları aşan bir meblağı geri çekmesi de eklenince Likidite Krizi patlak vermiştir. Oysa istikrar programına göre Merkez Bankası'nın para basarak likidite oluşturulabilmesi için MB'ye döviz aktarılması gerekiyordu. Ayrıca 11 holding bankasının Türk Hazinesi'ne getirmiş olduğu yükün 10 milyar doları aşması krizi derinleştirmiştir.⁵⁴

⁵³ G. Hız, 2002, s. 38

⁵⁴(<http://www.ekodialog.com/Makaleler/22-kasim-2000-likidite-krizi.html>), (Erişim Tarihi:17.02.2011)

2000 yılında, devan eden ekonomik bunalıma son vermek ve ekonominin yapısal sorunlarına çözüm bulmak adına çok önemli kararların alındığı bir ortamda girilmiştir. Yaşanan krizle mali yapısı daha da bozulan bankalardan birçoğu bu dönemde faaliyetlerini yerine getiremez hale geldikleri için TMSF tarafından el konularak fon aktarılmış, aktif yapıları düzeltilerek satılmaya çalışılmış, satılmayanlar ise birleştirilmiş veya tasfiye edilmiştir.⁵⁵

Tablo 1.5. TMSF Bünyesine Alınan Bankalar

Banka Adı	Hisselerin Fona Geçiş Tarihi
T.Ticaret Bankası	6 Kasım 1997
Bank Ekspres	12 Aralık 1998
Interbank	7 Ocak 1999
Egebank	22 Ocak 1999
Yurtbank	22 Ocak 1999
Sümerbank	22 Ocak 1999
Esbank	22 Ocak 1999
Yaşarbank	22 Ocak 1999
Etibank	27 Ekim 2000
Bank Kapital	27 Ekim 2000
Demirbank	6 Aralık 2000
Ulusal Bank	27 Şubat 2001

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, Mayıs 2001, s. 15

Bankacılık sektöründeki düzensizliği ortadan kaldırmak ve sektörde oluşabilecek krizlere karşı strateji geliştirebilmek adına yeniden yapılandırma kapsamında bazı yeniliklerin yapılması gerekmekte idi. Bu amaçla, 31 Ağustos 2000 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurularak, Hazine ve Merkez Bankası'nın bu alandaki yetkileri kuruma devredilmiştir. Ağustos 2000 tarihinden itibaren fiilen çalışmaya başlayan BDDK'nın kuruluşunun böyle kritik bir süreçte gerçekleşmiş olması, kurumun faaliyetlerini yürütebilmesi konusunda işleri zorlaştırmıştır. Bunun sonucunda henüz yeni ve tecrübesiz olan BDDK, etkin bir düzenleme ve denetleme gerçekleştiremeyerek, özerkliğini koruyamamıştır. Bu durumun ortadan kaldırılması amacıyla TMSF, BDDK bünyesine alınmış, böylece

⁵⁵ BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, Mayıs 2001, s. 15 (http://www.bddk.org.tr/WebSite/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/pdf), (Erişim Tarihi: 11.11.2010)

bankacılık alanında yetkinin tek düzenleyici ve denetleyici kuruma verilmesi ile sektör için önemli bir adım atılmıştır.⁵⁶

Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma süreci dört temel unsura dayandırılmıştır⁵⁷;

1. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması,
2. Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması,
3. Yaşanan krizden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
4. Bankacılık sektöründe gözetim ve denetim etkinliğini arttıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.

1990'lı yılların başında, bankacılık sektörünün ekonomi içindeki payı, dışa açılma, teknolojik altyapı, banka hizmetlerinin çeşitliliği ile yasal ve kurumsal çerçeve gibi birçok alanda olumlu gelişmeler yaşanmasına karşın, sektörün üretim faaliyetlerini destekleme ve kaynakları uzun vadeli yatırımlara yönlendirme gibi fonksiyonlarında gerileme yaşanmıştır. Nitekim, kredilerin bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki payı 1990 yılında yüzde 47 iken 2000 yılında yüzde 32,8'e gerilemiştir. Benzer şekilde kredi/mevduat oranı 1990 yılında yüzde 84 iken, 2000 yılında yüzde 51'e inmiştir. Türkiye'de kredilerin GSMH'ya oranı benzer kategorideki ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde kalmıştır.⁵⁸

2000 yılında enflasyonu düşürmek ve ekonomide büyüme ortamını yeniden sağlamak amacıyla kapsamlı bir ekonomik program uygulamaya konulmuştur. Program kapsamında sıkı maliye politikası uygulanmak ve yapısal reformların hayata geçirilmesi temel amaç olmuştur.⁵⁹ IMF ile yapılan antlaşma çerçevesinde diğer adı

---

⁵⁶ S. Er, 2009, s. 146

⁵⁷ TBB, 2008, s. 41

⁵⁸ BDDK, 2001, s. 6

⁵⁹ Burcu Gediz, *Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri* Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:9, Sayı:1-2, Manisa 2002, s. 54

Dezerflasyon Programı olan enflasyonu düşürme programının üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir. Bunlar;

- Kamu finansman açıkları kapatılması,
- Yeniden yapılandırma reformlarının gerçekleştirilmesi,
- Kur ve para politikası enflasyonunun aşağı çekilmesidir.

Programla birlikte bankalar da faizlerin düşeceği beklentisi ile kamu borçlanma senetlerine yatırım yapılmış, kredilerin payını arttırılmış, açık pozisyonlar büyütülmüştür. Ancak, ekonomik program bekleneni verememiş ve bunun sonucu olarak Dezerflasyon Programında öngörülen para ve kur politikaları terk edilmiş ve dalgalı kur sistemine geçilmiştir.

2000 yılının sonlarına gelindiğinde Türkiye ekonomisi hala krizle mücadele etmekte ve kriz artan bir seyir izlemekteydi. Bu sürecin bir sonucu olarak Türk Bankacılık Sistemi aşağıda sıralanan yapısal zayıflıklarla karşı karşıya kalmıştır;⁶⁰

- Özkaynak yetersizliği,
- Küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı,
- Kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği,
- Piyasa risklerine aşırı duyarlılık ve kırılganlık (vade uyumsuzluğu, açık pozisyon),
- Yetersiz iç kontrol, risk yönetimi ve kurumsal yönetim,
- Saydamlık eksikliği.

Ülkede yaşanan ve giderek derinleşen finansal kriz sonrasında Türkiye ekonomisinin olabilecek benzer bir saldırıya karşı savunma gücü büyük ölçüde azalmıştı. 2000 Kasım krizi aşıldı derken, tam üç ay sonra 19 Şubat 2001'de dönemin Başbakanı ve Cumhurbaşkanı arasında yaşanan siyasi anlaşmazlık ikinci bir sıkıntılı sürece neden olmuş ve bu kez de döviz krizi başlamıştır. Bu durum Türk ekonomi tarihinde görülen en büyük krizin habercisi olarak değerlendirilebilir.

---

⁶⁰ BDDK, 2001, s. 7.

21 Şubat 2001'de bankalar arası para piyasasında gecelik faiz %6200'e kadar çıkmış ve ortalama % 4018,6 olmuştur. 16 Şubat'ta 27.94 milyar dolar olan Merkez Bankası döviz rezervi 23 Şubat'ta 22.58 milyar dolara inmiş ve rezerv kaybı 5.360 milyar \$ olmuştur. Döviz piyasasına yapılan saldırıya dayanma gücü kalmayınca TCMB, 21 Şubat gecesi kurun dalgalanmaya bırakıldığını açıklamıştır. 19 Şubat'ta 1 doların piyasa satış kuru 686.500 TL (69 krş) iken, 23 Şubat'ta 920.000 TL(92 krş), 28 Şubat'ta 960.000 TL (96 krş) olmuştur.⁶¹

2001 krizinin getirdiği kredibilite kaybı sebebiyle, öngörülebilir kur rejimi seçeneği geçerliliğini yitirmiştir. Sermaye hareketlerinin kontrol edilmediği bir ortamda, hem döviz kurunu hem de faizleri bir araç olarak kullanmak olanaklı değildir. Serbest dalgalı kur rejimine ani ve zorunlu geçiş ve ardından gelen yüksek oranlı devalüasyonlar, daha önce faiz şoklarıyla bilançoları hasar görmüş banka ve şirket sektörünü, özellikle açık döviz pozisyonları ile bu krize yakalanan ekonomik birimleri beklenmedik ölçülerde kötü dengelere sürüklemiş, özkaynaklar erimiş ve varlık değerleri düşmüştür.⁶²

Krizin sebep olduğu darboğaz, bankacılık sektöründe bankaların faaliyetlerinde sekmelere yol açarak kendini göstermiştir. 2000 yıl sonu ile karşılaştırıldığında 7 Kasım 2001 itibariyle, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 79'dan 67'ye gerilemiştir. Sektörde faaliyette bulunan bankaların 3'ü kamu, 24'ü özel, 7'si Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) idaresi altında, 17'si yabancı, 16'sı ise kalkınma ve yatırım bankası statüsündedir.

⁶¹ Ercan Uğur, **Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, Nisan 2001,(<http://www.tek.org.tr/dosyalar/KRIZ-2000-20013.pdf>), (Erişim Tarihi:19.11.2010), s. 22

⁶² Merih Celasun, **2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası**, (Erişim Tarihi: 13.11.2010), (<http://www.econ.utah.edu/~ehrbar/crc2002/pdf/i053.pdf>) s. 17

Tablo 1.6. 2000-2001 Yıllar Arasında Türkiye’de Banka Sayısı

	2000 Aralık	2001 Ekim
Kamu Bankası	4	3
Özel Bankalar	29	24
TMSF Bankaları	11	7
Yabancı Bankalar	17	17
Kalk.Yat. Bankaları	18	16
Toplam	79	67

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu”, Kasım 2001, s. 1

Ülkede yaşanan krize dur diyebilecek adımlar atılmaya başlanmasına karşın bu durum bir süre daha devam etmiştir. Reel ekonomi arz ve talep yönlü olumsuzlukların etkisiyle önemli oranda daralmıştır. Krizden çıkışın hızlı ve kolay olamayacağı görüşü yaygınlık kazanmış ve bu doğrultuda her alanda olduğu gibi bankacılık sektöründe de sistemin çöküşünü önlemek için yapılan düzenlemeler devletin mali yükümlülüklerini çok daha yüksek seviyelere çıkarmıştır.

Canlılığını korumaya devam eden kriz ortamına karşı dönemin hükümeti, Mayıs 2001 tarihinde “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”nı yürürlüğe koymuştur. Program; dalgalı kur sistemini, kamu finansman dengesinin güçlendirilmesini, enflasyona uygun gelirler politikası ve şeffaflığa dayalı yapısal unsurların geliştirilmesine dayanmaktadır. Bir önceki ekonomik programın en zayıf yanlarından biri olması sebebiyle mali sektörün yeniden yapılandırılması üzerinde önemle durulmuştur.⁶³

Yapısal önlemler içerisinde enflasyonla mücadele öncelik kazanmıştır. Çünkü, fiziksel ve kurumsal alt yapı sorunları daha fazla sürüncemede bırakıldığı takdirde bunalımlardan kurtulunamayacağı anlaşılmıştır. Öncelikle yetersizliklere ve yolsuzluklara konu olan bankacılık sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için doğru yönde hızla adımların atılması gerekmiştir.

Kısa vadeli önlemler arasında, iç ve dış borçlarımızı sürdürülebilir bir duruma getirmek, yeni programın önemli ve öncelikli bir parçası idi. Dalgalanmaya geçişin ardından döviz kurlarının ve faiz hadlerinin hızla yükselişinin yanı sıra yeni

⁶³ S. Er, 2009, s.148

borçlanma ihtiyacının ortaya çıkışı, borç yönetimindeki düzenlemeleri ön plana taşımıştır. Bir yandan uluslararası mali kuruluşlardan dış kaynak arayışları sürdürülürken, diğer yandan iç kaynaklara daha fazla yönelerek uygun koşullarda yeni borçlanma olanakları sağlamak gerekmektedir. Başka bir deyişle, mevcut borcu borçla ödeyebilmek için açık kapıları hazırlıklı şekilde yoklama zorunluluğu bulunmaktaydı. Onun da ötesinde borçlarımızın vade yapısını değiştirerek, daha doğrusu ağırlıkları kısa vadeden uzun vadeye kaydırarak periyodik ödeme yükünü hafifletecek önlemler dizisi geliştirilmeliydi.⁶⁴ Ayrıca reel sektörün ödeme kapasitesinin artırılması ile ilgili proje ve planlar Dünya Bankası, Hazine ve diğer kamu kuruluşları tarafından formüle edilmiştir. Bunlar, bankacılık sektöründe problem yaratabilecek potansiyel bir donuk kredi oluşumunu engelleyecek politika alternatifleri ile ilgili çalışmaları kapsamaktadır.⁶⁵

Güçlü bir ekonomi için tüm çabalar ve yapılan plan ve programlar yavaş yavaş etkisini göstermeye başlamış ve yeni bir döneme geçişin sinyalleri verilmiştir. 2001 krizi ile iyice derinleşen ve tüm ekonomik birimlerin daralmasına ve faaliyetlerinin son bulmalarına sebep olan bunalım ortamının etkisi, uzun yıllar devam etse de 1998- 2001 yılları arasında ekonomide yaşanan kaos ortamı ileriki yıllarda o kadar da sancılı olmamıştır. Türkiye bu geçiş sürecini olabildiğince az zararlarla atlattı ve olası olumsuz durumlara karşı önlem paketleri buldurmaya yönelik birçok faaliyette bulunmuştur.

Yapılan yenilikler ile ekonominin görece bir istikrara kavuşmasıyla bankacılık sektörü, 2001 yılında aldığı ağır darbenin izlerini 2002 yılı içinde yavaş yavaş silmeye başlamıştır. Sektör 2002 yılında özkaynaklarının %1'i kadar kar edebilmiş ve karşılığı ayrılmamış sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki payı % 7'ye düşmüştür.

2001 yılından sonra bankaların risk yönetimi uygulamalarının yönetim boyutu ve teknik yeterlilikleri konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bankacılık

⁶⁴ Rıza Kandiler, **Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Ötesi**, 2001, s. 2, (<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem2001/ekonomi.htm>) (Erişim Tarihi:02.11.2010)

⁶⁵ BDDK, **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu**, Ağustos 2001, s.4, (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/pdf), (Erişim Tarihi:04.11.2010)

sektöründe geleneksel denetim yaklaşımından risk odaklı yaklaşıma geçilmesi ile birlikte düzenlemelere dayalı denetimin yanında piyasa denetimi de önem kazanmıştır. Yatırımcılar ve kamuoyu tarafından bankaların faaliyetlerinin daha kolay izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla muhasebe standartları, raporlama ve kamuoyuna bilgi verilmesine yönelik uygulamalar çok daha etkin hale getirilmiştir. Bankacılık Kanunu'nda risk yönetimi konusunda uluslararası gelişmeler ve uygulamalara uyumlu düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde bankalar modern risk yönetimi sistemleri kurma yolunda önemli adımlar atmışlardır. Bu atılımlardan ilki, 1988 yılında Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS - Bank for International Settlements) bünyesinde faaliyet gösteren, gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve banka denetim otoriteleri yetkililerinden oluşan Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS- Basel Committee on Banking Supervision) tarafından hazırlanan, Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel I)'dir. Uzlaşma değerlendirmeler sonucunda köklü değişikliklerle Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II) olarak ikinci bir kez yayımlanmıştır. Uluslararası gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de Basel ile getirilen hususlara ilişkin altyapı unsurlarının tesis edilmesi yönünde çalışmalar 2002 yılında başlatılmıştır.

Basel II hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla, Mart 2003 tarihinde BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde Basel II Yönlendirme Komitesi tesis edilmiştir. Komite ile Basel II'ye geçişe yönelik çeşitli konu başlıklarında çalışmalar yapılmıştır. Diğer taraftan, Basel II'ye hazırlık sürecinde etkin bir tartışma platformunun oluşturulması ve Basel II'ye yönelik çeşitli teknik hususlarda çalışmalar yapılması amacıyla BDDK, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, SPK, TBB ve münferit banka yetkililerinin katılımıyla Basel II Koordinasyon Komitesi tesis edilmiştir.⁶⁶ Basel Sermaye Uzlaşmaları (I- II) ile ilgili kapsamlı bilgi çalışmamızın ikinci bölümünde verilecektir.

---

⁶⁶ TBB, 2008, s48

1.6. Günümüz Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü

1.6.1. 2008 Yılı Öncesinde Türk Bankacılık Sistemi

1990'lı yılların sonunda dalgalanmaya başlayan ve yanlış zamanda yanlış politikalarla toparlanmaya çalışılan Türkiye ekonomisi, siyasal, sosyal, iktisadi açıdan birçok kayıp vermiş ve neyse ki sonraki yıllarda hükümet değişikliği, dışarıdan alınan borçlar, uluslararası ekonomik faaliyetler, ülkede açılan bazı kurumlar neticesinde toparlanmış fakat küreselleşme ve teknolojideki hızlı değişimin de etkisiyle çabucak boyut değiştiren uluslararası ekonomiye ayak uydurmakta zorlanmıştır.

Türkiye'de yapılandırma sonrasındaki gelişmeleri, konunun bütünlüğü açısından 2002-2007 süreci olarak ele alacağız.

2002-2007 dönemi genel olarak, makroekonomik performansın olumlu olduğu, istikrarın sağlandığı, ekonomik aktörlerin risk algısının iyileştiği ve finansal sistemin mali bünyesinin güçlendiği bir dönem olmuştur. Ekonominin yukarıya doğru bir seyir izlemesi, bankacılık sektörünün de bu durumdan olumlu yönde etkilemesini sağlamıştır.

2002 yılından itibaren para politikası olarak izlenen örtük enflasyon uygulaması, yerini 2006 yılından itibaren açık enflasyon uygulamasına bırakmıştır. Enflasyon hedeflemesi politikasına paralel olarak bankacılık sektörüne yönelik bazı yasal düzenlemeler, yeniden yapılandırma programı ve sermaye yapılandırması süreci hayata geçirilmiştir.⁶⁷

Bankacılık sektörünün, 2000 sonrası dönemi ikiye ayrılmaktadır. Birincisi 2000-2002 döneminde sektörde etkinliğin azaldığı dönem, ikincisi ise 2002 sonrasında etkinliğin ivme ile arttığı dönemdir. Bu durum bankaların aracılık işlevini daha etkin yerine getirmeye başladıkları şeklinde değerlendirilmektedir.

⁶⁷ Mehmet Hüseyin Bilgin, Fikret Kaplan, **Türkiye'de Enflasyon ve Bankacılık Sektörü Kredileri:2002-2008 Dönemi Üzerine Bir Çalışma**, Maliye Finans Yazıları Dergisi, Sayı:85, Ekim 2009, s. 71

Bankacılık sektörü aktif büyüklüğü, 2001 yılı sonunda 216 milyar TL düzeyinde iken, 2008 yılı sonunda 706 milyar TL'ye ulaşarak, % 226'lık bir büyüme oranı yakalamıştır. 2002 yılı sonrası dönemde sektör temel aracılık işlevini oluşturan kredilere yoğunlaşmıştır. Kredilerin aktifler içindeki payı 2001 yılında % 26 iken, 2008 yılında % 52'ye yükselmiştir. Kamu borçlanma gereksiniminin azalması ve borçlanma faizlerinin düşmesiyle birlikte menkul değerlerin aktiflerden aldığı pay 2001 yılında % 34, 2002 yılında % 40 ve 2003 yılında % 43 iken, krediler lehine yaşanan değişim nedeniyle 2008 yılında % 29'a gerilemiştir. Makro ekonomideki istikrar ve finansal kesimin yeniden yapılandırılması konusunda atılan adımlar, 2002 yılı öncesinde kamu kesimine kaynak sağlayan bankacılık sektörü aktif yapısını, şirketler ve hane halkını finanse eden bir yapıya dönüştürmüştür. Aktif yapısındaki bu şekillenmenin rekabeti ön plana çıkararak hizmet çeşitliliği ve kalitesini de beraberinde getirdiği söylenebilir.⁶⁸

Bu dönemlerde bankacılık sektöründe artan rekabet ve buna bağlı olarak bir kısım yasal düzenlemeler sonucunda, sektör açısından dikkat çeken diğer bir gelişme ise yabancı banka sayısındaki artıştır. 2005 yılında 13 olan yabancı banka sayısı, 2007 sonunda 18'e yükselmiştir. Türk bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı sermayeli bankalar Almanya, Hollanda, Fransa, İtalya gibi gelişmiş Avrupa ülkeleri kökenlidir. Genellikle sektöre yabancı banka girişleri sektörde bulunan bir bankanın satın alınması ya da yerli sermayeli bir bankanın yabancıya dönüştürülmesi şeklinde olmaktadır. Sektörde faaliyet gösteren banka sayısı 2001 yılından itibaren sürekli bir azalmaktadır. Ulusal bankalardaki azalışın aksine yabancı banka sayısında 2001 yılı itibariyle artış kaydedilmiş, 2001 yılında 15 olan yabancı banka sayısı 2007 yılı sonunda 18'e yükselmiştir.⁶⁹

2000 yılı krizi, birçok bankanın birleşmesine, devredilmesine hatta faaliyetlerinin durdurulmasına neden olmuş ve 2001 yılında 61 olan banka sayısı sonraki yıllarda da düşmeye devam etmiştir. 2004 yılında banka sayısı en düşük seviyeye ulaşmış fakat daha sonrasında yeniden artış sağlayarak 2007 yılı sonunda

⁶⁸ M. H. Bilgin, F. Kaplan, 2009, s. 73

⁶⁹ Muhittin Kaplan, Tuncay Çelik, **Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Rekabet:2002-2007**, Sosyo Ekonomi, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2010, s. 10, (Erişim Tarihi:02.11.2010), (<http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/100201.pdf>)

50'ye ulaşmıştır. Bu bankalar içinde, kamusal sermayeli bankaların sayısı 2000-2004 yıllarında 3 iken diğer yıllarda 4'e yükselmiştir. Özel sermayeli bankaların sayısı ise 2001 yılı itibariyle 22, 2004 yılında 18, 2007 yılı sonunda ise 13'e düşmüştür. Ayrıca TMSF bankaları 2001 yılında 6 iken sonraki yıllarda 1'e düşmüştür.⁷⁰

2002-2007 dönemi içerisinde ulusal banka sayısında azalış olmasına karşın şube sayısındaki artış ve yapısal yenilikler paralelinde getirilen yasal düzenlemelerle birlikte bankacılık sektöründe kalite artmıştır. Finansal büyüme paralelindeki şube sayısı 2002 yılında 6.351, 2004 yılında 6.474, 2007 sonunda ise 8.117 'dir. Ayrıca personel sayısı, 2002 yılında 123.271 kişi iken, 2004 yılında 127.163 kişi, 2007'de ise 167.760 kişi olmuştur.⁷¹

1.6.2. 2008 Yılı Sonrası Türk Bankacılık Sistemi

Türkiye ekonomisinin, bu dönemde bir yavaşlama evresi geçirdiğini söyleyebiliriz. Bu yavaşlamanın temelinde diğer ülkelerde başlayan ve uluslararası boyutlara uzanan ekonomik daralma yatmaktadır. 2007 yılından günümüze kadar geçen dönemin "sancılı bir dönem" olarak adlandırılmasında asıl rolü oynayan, dünya ekonomisinin dinamiklerini değiştiren, ülkelerin 2008 ve 2009 yılı GSYİH rakamlarında kendini gösteren ve ileriki yılları da önemli ölçüde etkileyecek olan "likidite krizi"dir. Fakat önceleri Amerika'da mortgage krizi ile başlamış olan likidite krizi daha sonra Avrupa ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeleri de etkileyerek bir "küresel ekonomik krize" dönüşmüştür.

Küresel ekonomik krizin Türk bankacılık sektöründe meydana getirdiği duraklamayı açıklamadan önce krizin kaynağını oluşturan mortgage krizine değinmekte fayda vardır.

Sahip olduğu piyasaya ilişkin sorunlar nedeniyle küresel bir krize sebep olan mortgage sektörü, ABD'de konut sahibi olmak isteyenlerin uzun vadeli ve düşük faiz oranları ile konut sahibi olmasını amaçlayan bir sistemdir. Mortgage sisteminde,

⁷⁰ BDDK, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Sayı:2, Aralık 2007, (Erişim Tarihi:04.11.2010) (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelismeler/6799byg2008.pdf), s.2

⁷¹ BDDK, 2007, a.g.e., s. 5

gayrimenkulüne ipotek konulmak suretiyle borçlanan taraf borcunu önceden belirlenen vadelerde ödemeyi taahhüt etmektedir. Borçlu, borcunu belirlenen vadelerde ödemez ise, kredi veren taraf ipotek konulan gayrimenkulü satma ve alacağını bu tutardan tahsil etme hakkına sahip olmaktadır.⁷² ABD mortgage piyasası, 10 trilyon dolarlık büyüklüğüyle dünyanın en büyük piyasası konumunda bulunmaktadır. Ülkede para hacminin yüksek olması nedeniyle bazı finansal kuruluşlar, kredibilitesi zayıf olan kişilere de mortgage kredisi vermeye başlamış ve geri dönüşü riskli bir mali yapının oluşmasına neden olmuşlardır. Sadece dar gelirliilerin kullandığı ve sub-prime olarak adlandırılan “yüksek riskli krediler”in boyutu 1,5 trilyon dolara ulaşmıştır. Verilen kredileri tahsil edemeyen bankalar kaynak sıkıntısı içine girmiş ve finansal piyasalarda oluşan güvensizlik sonucu bankaların birbirlerine borç verme konusunda çekingen davranmaları, likidite sorununu doğurarak mali sistemin durmasına yol açmıştır.

Önceleri son derece düşük faiz oranları ile başlayan sistem, sonraları ABD Merkez Bankası'nın (Federal Reserve Banks-FED) faiz oranlarını arttırması sonucunda konut sektörün durgunluğa girmesine, kredilerin ödenememesine sebep olmuştur. Ayrıca bankaların, tüketicilere satın alacakları ev ve dairelerin bedelinin tamamını, hatta değerinin % 110 oranında borçlanma fırsatı vermesi, kredilerin geri dönüşünü zora sokmuştur. ABD'de bankalar, konut kredileri için gereken parayı yatırım bankalarında ihraç ettikleri tahviller ile borçlanarak sağlamaktaydı. Ancak kredilerin geri dönüşümü zora girince yatırım bankaları ve ABD mortgage piyasası için de çanlar çalmaya başlamıştır.⁷³

ABD ekonomisinin ve sonrasında küreselleşmeye bağlı olarak diğer ülke ekonomilerinin de etkisine girdiği krizin nedenlerini şöyle sıralayabiliriz⁷⁴;

- Mortgage kredilerinin yapılarının bozulması,
- Faiz yapısının uyumsuzlaşması,

⁷² Merve Zorlu Başyigit, 2008 Küresel Finansal Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2010, s. 30

⁷³ 100 Soruda Küresel Kriz, (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/460082.asp>), (Erişim Tarihi:02.03.2011)

⁷⁴ BDDK, ABD Mortgage Krizi, Çalışma Tebliği, Sayı:3, Ağustos 2008, s.45, (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/5176ABDMORTGAGE05082_008x.pdf), (Erişim Tarihi:05.03.2011)

- Konut fiyatlarındaki balon artışlar,
- Menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık,
- Kredi türev piyasalarının genişlemesi,
- Kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar.

Yukarıda sıraladığımız maddeler, krize sonradan şekil ve derinlik veren nedenleri oluşturmaktadırlar. Çünkü küresel krizin arka zeminine baktığımızda karşımıza çıkan temel neden globalizm olgusudur. Burada iki unsurdan bahsedilebilir: Birincisi, bilişim teknolojisindeki baş döndürücü ilerlemeler ikincisi ise gelişmekte olan ülkelerin mal ve finans piyasalarında gerçekleştirdikleri (deregulasyon) yasal serbestleşmelerdir.

Kriz, her ne kadar başlangıçta bir mortgage krizi olarak ortaya çıksa da takip eden süreçte bir likidite krizine dönüşmüştür. ABD’de 2007 yılında, finans, sigorta, gayrimenkul, inşaat ve madencilik sektörü başta olmak üzere büyüme hızının yavaşlamasıyla genel ekonominin büyüme hızı da yavaşlamıştır. Ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olan reel sektör, mortgage krizinden olumsuz etkilenmiş ve faiz oranlarındaki değişim kredi piyasasında daraltıcı etki yapmıştır. Kredi piyasasında 2006 yılında % 13,2 oranında artış sağlanırken, 2007 yılında bu oran % 4,8 olarak gerçekleşmiştir. Yatırımcıların risk almadan kazanç elde etme isteği maliyeti düşük, kolay kredi imkânlarına bağlı olarak tüketicilerin aşırı borçlanmasına ve kontrolsüz kredi genişlemesine neden olarak sistemin kırılganlığını arttırmıştır. ABD’de sub-prime borçlularının ödeme güçlüğüne düşmesi ile tetiklenen kriz, bu kırılganlıklarla birlikte büyüme göstermeye başlamıştır.⁷⁵ 2008 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren etkisi artan global kriz hemen hemen her ülkenin finansal ve reel sektörlerinde olumsuzluklara yol açmıştır. Birçok gelişmekte olan ülke borsalarında ciddi değer kayıpları olmuş, ülke paraları değer yitirmiş, ülke tahvilleri ve ticari bonolarda risk primleri artmış, aynı zamanda bu ülkelere olan yabancı sermaye akımları ve banka borçlanmaları önemli oranda düşmüştür.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörleri, uluslararası çapta marka olmuş bazı yatırım bankalarının tasfiyesi ile sonuçlanan, bazılarının ise devlet

---

⁷⁵ BDDK, 2008, s.83.

yardımlarıyla ayakta kaldığı, risklerin ve belirsizliklerin arttığı bir dönemden geçerek yara almıştır.⁷⁶

Krizin yol açtığı belirsizlik ortamı netleşmeye başlamış ve birçok finansal kurumun faaliyetlerini yapamaz duruma geldiği görülmüştür. Bu süreçte kredi desteğine rağmen istenilen sonucun alınamamış olması, ekonomik iyileşmenin sağlanabilmesi için dünya genelinde bazı düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Yapılan düzenlemelerden biri, uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler karşısında finansal sisteme olan güvenin tekrar arttırılabilmesi için ABD ve Avrupa’da merkez bankaları ve hükümetler tarafından hazırlanan kurtarma paketleridir. Kriz sürecinde ABD’de yaşanan kayıpların sadece bir kısmını aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:

- Son yılların hızla genişleyen gayri menkul piyasasının en büyük kreditorleri arasında yer alan IndyMac’e, 11 Ağustos 2008 ‘de ABD’nin Tasarruf Sigorta Fonu FDIC tarafından el konulmuştur.
- Özellikle Amerika ve Avrupa’da bankalarda ciddi oranlarda kayıplar yaşanmıştır. İngiltere’de Northern Rock’ın kamulaştırılması ile başlayan bu süreç, Amerika’nın beş büyük yatırım bankasından biri olan Bear Sterns’in, Amerikan Merkez Bankası (FED) tarafından sağlanan 29 milyar dolar tutarında kredi yardımıyla desteklenerek JP Morgan Chase tarafından alınması ile devam etmiştir.
- ABD’deki en büyük iki konut finansman şirketi olan Fannie Mae ve Freddie Mac de iflasın eşiğine gelmiştir. Fakat şirketler, Amerika Merkez Bankası (FED) tarafından yükümlülüklerinin garantisini üstlenerek ve şartlı kredi sağlanarak iflastan kurtarılmıştır.
- Amerika’nın üçüncü en büyük yatırım bankası olan Merrill Lynch, yine Amerika’nın en büyük bankalarından olan Bank of America tarafından 50 milyar dolar karşılığı satın alınmıştır. 50 milyar dolarlık anlaşma, bir dönem ABD'nin dördüncü büyük yatırım bankası durumundaki Lehman Brothers’ın

---

⁷⁶ Burcu Civelek Yüce, **Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sistemi**, Görüş Dergisi, Kasım 2009, s. 32, (http://www.mgmt.boun.edu.tr/images/stories/dokumanlar/leaders/Issue_010/09-008.pdf), (Erişim Tarihi:11.02.2011)

iflas aşamasına gelmesinden sonra diğer yatırım bankalarına olan güvenin de kaybolacağı endişelerinin ardından yapılmıştır.⁷⁷

- ABD'nin büyük yatırım bankalarından olan 158 yıllık finans devi Lehman Brothers da iflasın eşiğine gelmiş⁷⁸ ve ABD Maliye Bakanının, bankanın kurtarılması için kamu kaynaklarının kullanılmasını reddetmesi ve İngiliz bankası "Barclay" ile yürütülen devir görüşmelerinin sonuçsuz kalması sonucunda banka iflas etmiştir. Lehman Brothers gibi bir dev bankanın iflas etmesi tüm piyasalarda soğuk bir etki yaratmış ve reel ekonomi üzerindeki etkileri tartışılmaya başlanmıştır. İşgücündeki zayıflık, resesyonu tetiklemiş ve global dalgalanmanın en büyük sebebi, başta ABD Merkez Bankası (FED) olmak üzere ülkelerin merkez bankalarının olduğu şeklinde tartışmalar başlamıştır.⁷⁹
- Dünya'nın ikinci en büyük sigorta şirketi olan "American International Group (AIG)"nın senetleri % 60'ın üzerinde değer kaybetmiştir. Emlak ipoteklerine dayanan menkul değerlere güvence sağlamada büyük boyutta işlem yapan AIG, üç büyük derecelendirme kuruluşunun, not düşürmesi sonucu acil sermaye ihtiyacı ile karşılaşmıştır. Merkez bankası desteği ile iflastan kurtulan şirketlerden biri olan AIG, FED tarafından 85 milyar dolar kullanım şartı ile kredi verilerek kamulaştırılmıştır.⁸⁰

Dünya böyle bir dönem yaşarken, Türkiye bu süreci diğer gelişmekte olan ülkelere nazaran daha az zararla atlattığı diyebiliriz. Hatta 2007 yılı sonu itibariyle, Türkiye ekonomisi, tüketim ve yatırım harcamalarındaki yavaşlamaya rağmen dış talebin gücünü koruması sayesinde artan net ihracata bağlı olarak büyümesini 2008 yılı sonuna kadar da devam ettirmiştir. Fakat son yıllarda sağlanan makroekonomik istikrar ile ihracattaki güçlü artışlara rağmen, cari açık yüksek seyretmektedir. Cari açığın ana sebebi ise, dış ticaret açığıdır. Dış ticaret açığı, Türkiye'nin dış ticaretinin %96'sını oluşturan ve dış ticarete en büyük ortağı olan AB ülkelerinin, aynı dönemde kriz ile boğuşuyor olmasının doğal bir sonucudur. 2008 yılının ilk yarısında Türkiye

⁷⁷ (<http://www.porttakal.com/haber-merrill-lynch-bank-of-america-ile-ucuz-kurtuldu-118676.html>), (Erişim Tarihi:20.03.2011)

⁷⁸ (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/459328.asp>), (Erişim Tarihi:20.03.2011)

⁷⁹ Demet Can Yazıcı, **Küresel Mali Kriz ve Türk Ekonomisine Etkisi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 46

⁸⁰ (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/459377.asp>), (Erişim Tarihi:20.03.2011)

ekonomisi %4,4 oranında büyürken ihracat yılın son çeyreğine dek hızını kesmemiştir. Yılın üçüncü çeyreğinden itibaren Türkiye ekonomisi de durgunluk dönemine girmiş ve dünya ekonomisine benzer bir şekilde gelir düşmüş, özel sektörde talep daralmış, dış ticaret hacmi küçülmüş, bütçe açığı artmış, işsizlik oranı yükselmiş, sermaye girişi azalmıştır. Buna karşılık, enflasyon ve faiz oranları düşük düzeylere gerilemiştir.

Küresel ekonomik krizin, istihdam üzerindeki olumsuz etkileri özellikle genç istihdam üzerinde etkisini göstermiş ve mevcut sorunları daha da derinleştirmiştir. Gençlere istihdam fırsatlarının sağlanamaması, özellikle ülkemiz gibi gençlerin nüfus içinde oransal olarak fazla oldukları ülkelerde önemli ve trajik sonuçlar doğurmuştur.⁸¹

Türk Bankacılık Sektörü, krizin etkilerini hissetmesine rağmen bazı yapısal farklılıkları nedeniyle gelişmiş ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sektörlere kıyasla krize çok daha hazırlıklı ve güçlü girmiştir. 2001 krizi sonrasında, Türk Bankacılık Sektörü ciddi bir yeniden yapılanma döneminden geçmiş idi. Bu dönemde hayata geçirilen kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin sağlamlaştırılması, sektörün sermaye tabanının güçlendirilmesi, problemlili bankaların sistemden çeşitli yöntemlerle uzaklaştırılması gibi yapısal değişiklikler sektörü olası krizlere karşı bağışıklık kazanmış bir duruma getirmiştir. Yeniden yapılandırılmış Türk Bankacılık Sektörü'nün, krizi yaratan ve derinleştiren nitelikler açısından diğer ülkelerle karşılaştırması yapıldığında temel farklılıklar net biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu farkları maddeler halinde şöyle ifade edebiliriz;⁸²

- Türkiye'de geleneksel bankacılık alanında hâlâ yüksek potansiyel bulunması nedeniyle bankalar ağırlıklı olarak kurumsal ve perakende bankacılık alanına odaklanmıştır.
- Türkiye'de diğer ülkelere oranla kredi hacmindeki büyüme daha az gerçekleşmiştir.

⁸¹ Engin Sanal, **Küresel Ekonomik Kriz İle Dünyada ve Türkiye'de Artan Genç İşsizliği**, s. 2, (<http://www.toprakisveren.org.tr/2010-88-menginanal.pdf>), (Erişim Tarihi:12.03.2011)

⁸² B. Civelek Yüce, 2009, s.33

- Birçok gelişmekte olan ülkedeki döviz cinsinden borçlanma, önemli boyutta kur riski yaratmışken Türkiye’de döviz cinsinden borçlanma sınırlı düzeyde tutulmuştur.
- Yüksek sermaye yeterlilik oranları, Türk bankalarının bilançolarını risklere karşı korumuştur.
- Ayrıca sektör BDDK tarafından benzerlerine kıyasla çok daha etkin bir düzenleme ve denetim faaliyeti altında hayatını sürdürmüştür.

2007 yılının ikinci yarısı ve 2009 yılları arasında şiddetini arttıran küresel krizin, dünya ekonomisinin yavaşlaması, güven bunalımı yaşanması, finansal küçülme, ek sermaye ihtiyacı, likidite açığı, sermaye maliyetinin artması, işsizlik oranlarının artması ve enflasyon riski gibi sonuçlar doğurduğunu söyleyebiliriz.

Hükümetler ve uluslararası kuruluşlar, finansal sektörün yeniden çalıştırılması, dünya ekonomisindeki küçülmenin durdurulması/yavaşlatılması ve güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla uluslararası kuruluşların da katılımı ile işbirliği içinde hareket etmeye başlamışlardır. Koordinasyonun daha iyi sağlanmasını teminen Türkiye’nin de yer aldığı G-20 ülkeleri, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren uluslararası alanda uygulanacak önlemlere ilişkin öneriler getirmiştir. Kamu kesimi, para ve maliye politikası yoluyla ekonomilere müdahale etmiştir. Merkez bankaları, faiz oranlarını hızla aşağıya çekerken, piyasalara ve finansal kurumlara likidite desteği, hükümetler de finansal kurumlara sermaye desteği sağlamışlardır. Öte yandan dünya genelinde faiz oranlarında yaşanan düşüş ve likidite imkânlarının genişlemesi sonucu finansal varlık fiyatları özellikle yılın ikinci yarısından itibaren hızla yükselmiştir. Alınan tedbirlerin reel ekonomi üzerindeki etkileri sınırlı kalırken, daha çabuk tepki verebilen finans piyasalarında daha güçlü bir toparlanma görülmüştür⁸³

Türk Bankacılık Sektörünün güçlü yapısı ve olağanüstü durumlara karşı hazırlıklı olması göz önünde bulundurulduğunda küresel krizin, sektörü teğet geçtiğini söyleyebiliriz. 2008 yılı sonunda patlak veren küresel ekonomik kriz nedeniyle Avrupa’da ve dünyada birçok banka faaliyetlerine son vermiş ve birçok

⁸³ TBB, *Bankalarımız 2009*, Türk Bankacılar Dergisi, Yayın No: 267, Mayıs 2010, s.1.

personel işlerini kaybetmiştir. Dünyada yaşanan bu tablonun aksine aynı dönemde Türk Bankacılık Sektörü büyümesine devam etmiştir. Bu dönemde bankacılık sektörünün, ülke ekonomisine destek olduğunu dahi söyleyebiliriz. Küresel ekonomik krize rağmen, 2008-2010 Türkiye'de bankaların sayısında değişiklik yaşanmazken, şube ve personel istihdam sayılarında artışlar devam etmiştir.

Tablo 1.7. Türk Bankacılık Sektörü Verileri (2008-2010)

	2008	2009	2010
Banka Sayısı	49	49	49
Şube Sayısı	8.790	9.581	10.066
Çalışan Sayısı	171.598	184.205	191.180

Kaynak: BDDK ve TBB verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

2008 yılı sonu 49 olan banka sayısı izleyen yılda ve 2010 itibari ile aynı kalmıştır. 2008 sonu 8790 olan şube sayısı, 2009 sonunda 791 adet artışla 9581'e, 2010 yılında ise 485 adet artışla 10.066 sayısına ulaşmıştır. Aynı dönemde personel sayısı da 171.598 kişiden 184.205 kişiye Mart 2010 itibari ile de 191.180 kişi ile tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

2010 yılında bankacılık sektörünün toplam aktifleri 1 trilyon lirayı aşmıştır. Sektörün aktif toplamı, 2009 yılsonuna göre % 20,8 oranında artarak Aralık 2010 itibarıyla 1 trilyon 7,6 milyar lira seviyesine ulaşmıştır.⁸⁴

BDDK'nın Aralık 2010 tarihinde hazırladığı, "Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü" adlı raporunda şu görüşe yer verilmiştir;

"Bankacılık sektörü 2010 yılı genelinde oldukça başarılı bir performans sergilemiştir. Bankacılık sektörünün krizden ana göstergeler bakımından güçlenerek çıktığı, küresel kriz sonrası ekonominin toparlanma sürecinde reel sektöre daha fazla destek sağladığı; diğer taraftan kriz nedeniyle ertelenmiş olan tüketimin, faiz oranlarındaki düşüşün de yardımıyla kredi talebini artırarak sektörün büyümesine

⁸⁴ BDDK, **Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü**, Sayı:2011/1, Aralık 2010, s.1 (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/9105tbs_genel_gorunum_aralik_2010.pdf), (Erişim Tarihi:25.03.2011)

ciddi bir katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, bankacılık sektörümüzün küresel krizden çıkış sürecinde ekonomimiz için bir kaldıraç fonksiyonu gördüğü düşünülmektedir."

BDDK tarafında 8 Mart 2011 tarihli veriler üzerine hazırlanan, 2011/9 Sayılı Basın Açıklaması'na göre Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü Ocak 2011 itibarıyla 1.020.529 milyon TL'dir. Sektörün aktif toplamı son bir yıllık dönemde 202.903 milyon TL (%24,8) artış göstermiştir. Ocak 2011 itibarıyla aktif kalemler içerisinde krediler 536.610 milyon TL ve menkul değerler 285.583 milyon TL bakiye arz etmektedir. 2010 yılsonuna göre krediler %2 artarken, menkul değerler %0,8 oranında azalış göstermiş, takipteki alacaklar (brüt) ise %0,1 oranında artmıştır. Sektörün Ocak 2011 dönemindeki kârı ise 1.559 milyon TL düzeyinde olup, dönem kârı bir yıl öncesine kıyasla 498 milyon TL tutarında ve %24,2 oranında azalış göstermiştir. Sektörün Ocak 2010 döneminde %20,4 seviyesinde olan sermaye yeterliliği standart oranı ise Ocak 2011 tarihi itibarıyla %18,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.⁸⁵

---

⁸⁵ BDDK, **Basın Açıklaması**, Sayı:2011/9, (Erişim Tarihi: 24.03.2011), (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/9238basin_aciklamasi__ocak_2011_.pdf)

2. BÖLÜM

BASEL I-II SERMAYE UZLAŞILARI ve YAPISI

2.1. Genel Olarak Basel I-II Uzlaşmaları

Son yıllarda küreselleşmenin de etkisiyle artan riskler, finans sistemdeki hassasiyeti ve kırılganlığı arttırarak başta bankacılık krizleri olmak üzere birçok finansal krizin yaşanmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tümünde giderek karmaşıklaşan mali piyasalar, bilgi teknolojilerindeki hızlı ve sürekli değişim, sermayenin serbest dolaşımı, mevcut düzenlemelerdeki yetersizlikler finansal sistemdeki kırılganlığın temel nedenlerini oluşturmaktadır. Üstelik taşıdığı sistematik riskler nedeniyle tekil bir bankada yaşanan mali sıkıntı bile, çok kısa bir sürede bulaşma etkisi (contagion effect) ile diğer ülkelere kolayca yayılabilmekte ve bir bankacılık krizine dönüşebilmektedir. Bu gelişmeler, krizlerin ülke sınırları içerisinde kalmasının artık mümkün olamayacağını göstermiş, finansal sistemin ve bu sistemde yer alan kurumların işleyişinin uluslararası düzeyde yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir.

Bankacılık sektöründe meydana gelen krizlerin yayılma hızı ve ekonomide neden olduğu kayıpların yüksekliği göz önünde bulundurulduğunda diğer sektör krizlerine kıyasla çok daha önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin tümünde üzerinde özenle çalışmalar yapılmasını gerektiren bankacılık krizleri, uluslararası işbirliğinin sağlanmasını ön plana çıkaran düzenlemelerde ilk sırayı almaktadır. Bu alanda yapılan düzenlemelerin temelinde; uluslararası finansal yapının güçlendirilmesi, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir finansal yapının oluşturulması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetimin etkinliğinin arttırılması yatmaktadır. Sözü edilen bu düzenlemeler bankacılık sektöründe sağlıklı bir yapının oluşturulmasını ve etkin bir denetimi sağlayacak kuruluşların gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Son yıllarda dünya finans sisteminde yaşanan istikrarsızlıklar gelişme ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin sağlıklı yapılanması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Küreselleşme ve finansal piyasaların entegrasyonu

sonucu risk hacimleri oldukça artmış, karmaşık birçok ürün ortaya çıkmış ve riskin alınıp satıldığı piyasalar hızla büyümüştür. Neticede, dünyada son 30 yıl içinde 150'nin üzerinde kriz yaşanmıştır. Bu çerçevede uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan yeni yaklaşımların temel amaçlarını istikrarlı bir faaliyet ortamının yaratılması, finansal piyasanın geliştirilmesi, her alanda şeffaflığın sağlanması, ulusal ve uluslararası finansal sektörün güçlendirilmesi, rekabetçi yapının geliştirilmesi, piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasının sağlanması için ekonomik faaliyeti düzenleyen kuralların birbiri ile uyum haline getirilmesi ve kuralların etkinlikle uygulanması, kamunun ekonomik faaliyetlerdeki müdahalesinin ve payının düşürülmesi, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi, denetim etkinliğinin artırılması oluşturmaktadır.⁸⁶

2.2. Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements–BIS)

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS), bütün merkez bankalarının bankası niteliğindedir. BIS'in işlevi merkez bankaları arasındaki ilişkileri düzenlemek, işbirliğini geliştirmek, çeşitli uluslararası finans işlemlerinin kolaylaştırılmasını sağlamak ve uluslararası mali operasyonlar için kolaylık temin etmektir.⁸⁷

Dünyanın en eski uluslararası finansal kuruluşu olan Uluslararası Ödemeler Bankası; merkezi İsviçre'nin Basel şehrinde bulunan, birçok Avrupa merkez bankası, Japon Merkez Bankası ve ABD Federal Rezerv Sistemi arasında finansal işbirliği konusunda bir forum niteliğinde hizmet veren bir bankadır. Almanya'nın 1. Dünya Savaşı tazminatı ödemelerini izlemek ve merkez bankaları arasındaki işbirliğini geliştirmek amacıyla 1930 yılında kurulmuştur. Tazminat ödemelerinin sona erdiği 1932 yılından itibaren ise parasal ve finansal istikrarı sağlama hedefi doğrultusunda merkez bankaları ve diğer finansal kurumlar arasındaki işbirliğini geliştirmeye odaklanmıştır. Merkez bankaları arasındaki altın ve döviz alım satımına aracılık

⁸⁶ Kerem Alkin, Esin Oktay, **Türkiye'de KOBİ'lerin BASEL II'ye Uyum Süreci ve Öneriler**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2008-4, İstanbul 2008, s. 16

⁸⁷ BIS, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/ara%C7B1irmalar/BIS.doc>; 2007), (Erişim Tarihi:14.03.2011)

etmenin yanı sıra finans ve parasal iktisat alanlarında gerçekleştirdiği araştırmalarla önemli finansal verilerin toplanması, derlenmesi ve yayınlanmasını sağlamıştır.⁸⁸

Mart 1973'de Bretton Woods⁸⁹ anlaşmasının sona erdirilmesi ile birlikte sabit kur politikalarının terk edilmesi ve ardından 1974'de Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (Organization of Petroleum Exporting Countries-OPEC) petrol fiyatlarını dört katına çıkarması sonucunda uluslararası döviz piyasalarında ve dolayısıyla bankacılık sektöründe büyük dalgalanmalar ve problemler yaşanmıştır. Bu sırada ortaya çıkan sorunların en büyüğü Batı Almanya'daki Bankhaus Herstatt'in batması olarak gösterilebilir. Söz konusu banka yabancı döviz piyasalarında yaptığı işlemler sonucunda ciddi zarara girmiş ve işlem yaptığı diğer bankalara olan ödemelerini aksatması sonucunda ABD bankalararası ödemeler sistemi geçici olarak çökmüştür. Bankhaus Herstatt ile işlem yapan diğer bankalar da ciddi zararlara katlanmak durumunda kalmışlardır.⁹⁰

Para politikası alanında BIS, ikinci dünya savaşından 1970'lere kadar Bretton Woods sisteminin savunulması ve uygulanmasına odaklanmış, 1970 ve 80'lerde ise önce petrol krizi ve ardından gelen uluslararası borç krizleri ile odak noktasını sınır ötesi para akışına çevirmiştir. 1970'li yıllardaki krizler uluslararası denetimin gerekliliğini ortaya çıkarmış, uluslararası bankalara düzenlemeler getirme ihtiyacını doğurmuştur.⁹¹

Uluslararası Ödemeler Bankası'nın 55 adet üye merkez bankası bulunmaktadır. Bu üye merkez bankaları yapılan toplantılarda temsil edilebilme ve oy hakkına sahiptirler. Oy oranı, sahip olunan BIS hissesi oranına göre belirlenmektedir. Yıllık olağan toplantılarda BIS'in işlevleri ve bilançosu incelenir, bankanın karı ve dağıtacağı temettü oranı tartışılır. BIS'nin yönetim kurulu, Hollanda başkanlığında 17 üyeden oluşmaktadır. Yönetim kurulunda, bir yönetim kurulu başkan yardımcısı

---

⁸⁸ Ebubekir Ayan, **Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel II Uzlaşısı**, Beta Basım Yayın, İstanbul, Ekim 2007, s.27

⁸⁹ II. Dünya Savaşı sırasında Temmuz 1944'te ABD'nin Bretton Woods Kasabasında toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında ortaya çıkan iktisadi sistemdir. Dünyanın önde gelen devletleri arasındaki ticari ve finansal işlemlerde uyulması gereken kuralları belirler. Uluslararası para sisteminin kurallarını belirleyen bu anlaşma, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kurulmasına karar vermiştir.

⁹⁰ H. Yazarkan, 2008, a.g.e., s. 39

⁹¹ BIS, 2007

ve onun altında altı yönetici bulunur. Bu üyeler, İngiltere, Almanya, Belçika, Fransa ve Amerika'dan oluşmaktadır. Ayrıca BIS bünyesinde finansal istikrarı sağlamak ve bazı temel finansal sorunları çözmek adına komiteler oluşturmuşlardır. En önemli komiteler şunlardır:⁹²

- **Piyasalar Komitesi (1962):** Daha tanınmış ismi altın ve kambiyo komitesidir. Altın ve döviz piyasalarının işleyişini takip etmektedir.
- **Global Finansal Sistem Komitesi (1971):** Bir merkez bankası forumu olarak görevi merkez bankalarını izleyip incelemek ve bu bankaların yükümlülüklerini yerine getirmeleri açısından onlara destek vermektir.
- **Bankacılık Denetimi Basel Komitesi (1974):** Komite bankacılık denetimi konularında düzenli bir işbirliği sağlamak ve uluslararası bankacılık sisteminde oluşabilecek sorunlara çözümler getirmeye çalışmaktadır.
- **Borçlar ve Ödemeler Sistemi Komitesi (1990):** İçsel ödemeleri(maaş), borç ödemelerini kontrol ve analiz etmektedir. Bununla birlikte uluslararası kurları izler ve inceler.

Ayrıca BIS'in bünyesinde, BIS ve üye merkez bankalarına direkt rapor veren bağımsız organizasyon sekreterlikleri mevcuttur. Bunlar: Finansal İstikrar Forumu (FSF), Uluslararası Sigortacılık Denetleme Birliği (IAIS) ve Uluslararası Sigortacılar Birliği (IADI).

2.3. BASEL Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Uygulamaları Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision)

1970'li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin sona ermesi ve 1974 yılında yaşanan petrol krizi, uluslararası para ve sermaye piyasalarında geniş çaplı şoklara neden olmuştur. Bu şoklara çözüm bulmak ve dünyadaki finansal sistemin istikrarını korumak amacıyla kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde, G-10 ülkeleri (ABD, İngiltere, Japonya, İspanya, Almanya, Fransa, Kanada, İtalya, İsveç, Hollanda) yanı sıra İsviçre ve Lüksemburg merkez bankalarının ve ilgili banka

---

⁹² BIS, 2007, a.g.e.

denetçi kuruluşlarının katılımı ile 1974 yılında “Basel Bankacılık Denetim Komitesi” (Basel Committee on Banking Supervision- BCBS) oluşturulmuştur.⁹³

Komitenin amacı, bütün ülkelerde ortak bankacılık standartları belirlemek, sermaye yeterliliği konusunda minimum standartlar getirmek ve ülkelerin denetim sistemlerindeki farklılıkları gidererek eksiklikleri tamamlamaktır. Komite daha etkin bir uluslararası bankacılık sektörü oluşturarak ekonomik istikrarı sağlamayı hedeflemiştir. Komitenin uluslararası düzeyde bir yaptırım gücü yada denetim rolü bulunmamakta olup alınan kararlar öneri niteliğindedir.

Basel Komitesi'nin en önemli hedeflerinden birisi uluslararası denetim sistemindeki boşlukları doldurmaktır. Bu doğrultuda sektör ile ilgili yaptığı araştırmalar neticesinde öncelikle bankalarda etkin gözetim ve denetim sisteminin yerleştirilmesi adına 25 kural yayınlamıştır. Bu kurallar konuları itibariyle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:⁹⁴

- Etkin bankacılık gözetim ve denetimi için ön koşullar, (1)
- Faaliyet izni ve yapı (2-5),
- Bankaların ihtiyati yönetimine ilişkin düzenlemeler ve yükümlülükler (6-15),
- Aralıksız banka gözetimine ilişkin yöntemler (16-20),
- Bilgi verme yükümlülükleri (21),
- Gözetim ve denetim otoritelerinin yasal yetkileri (22),
- Sınır ötesi bankacılık (23-15).

---

⁹³ Suat Teker, K. Evren Bolgün, M. Barış Akçay, **Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uyarlanması**, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:12, 2005, s.43.(www.e-sosder.com), (Erişim Tarihi:23.12.2010)

⁹⁴ TBB, **Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler Basel Komite**, (www.tbb.org.tr/turkce/basle/etkin_gozetim_doc), (Erişim Tarihi: 24.02.2011)

Basel Komitesi'nin işlevleri, kuruluş amacı doğrultusunda üç ana unsur üzerine inşa edilmiştir. Bu unsurlar aşağıdaki gibidir.⁹⁵

- Ulusal denetim anlaşmaları hakkında ülkelerarası bilgi alış verişi sağlamak,
- Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimi için etkili teknikleri geliştirmek,
- Finansal sistemin ilgili alanlarında minimum denetim standartlarını kurmaktır.

Basel Komitesi, ilk olarak 1975 yılında, yaşanan rekabet eşitsizliklerini gidermek ve finansal krizlerin – yurtdışı şubeleri yoluyla- diğer ülkelerde yayılmasını önlemek amaçları doğrultusunda bir rapor hazırlamış ve yayınlamıştır. Uluslararası bir bankanın merkezinin bulunduğu ülke ile şubelerinin bulunduğu ülkelerin düzenlemeleri arasındaki ilişkileri içeren bu rapor, değişen pazar koşulları dikkate alınarak genişletilmiş ve 1983 yılında yeniden yayınlanmıştır. Sonraki yıllarda ise komite, farklı uluslararası sermaye yeterliliği düzenlemelerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması, uluslararası bankacılık sisteminin güçlendirilmesi ve istikrara kavuşturulması amacıyla yeni ve kapsamlı bir rapor (Basel Sermaye Mutabakatı) daha yayınlamıştır.⁹⁶

Basel Komitesi 1988 yılından itibaren finansal gelişmelere paralel olarak üç ayrı Uzlaşma hazırlamıştır. Bunlar Basel I, Basel II ve Basel III Uzlaşma'larıdır.

2.4. Basel I Sermaye Uzlaşması (The Basel Capital Accord)

Bankalarla ilgili düzenleme ve denetleme yapmakla yükümlü idari kurullar, bu alanda yapılan ilk düzenlemelerden itibaren sermayeyi, banka iflaslarının önlenmesine ve finansal sistemin güvenli bir şekilde işleminin sağlanmasına dönük en önemli unsur olarak kabul etmiş ve kullanmışlardır. Hızla değişen ve uluslararası niteliği ağırlık kazanan finansal piyasalarda, büyük ölçekli finansal bankaların bilanço yapılarının çarpıklığı çok önemli bir risk unsuruna dönüşmüş, bu alana dönük düzenlemeler yapılması büyük bir gereksinin haline gelmiştir. Bu doğrultuda

⁹⁵ Selen Özlem Sağlam, **Türk bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemine Entegrasyonu ve Basel III Uzlaşması**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 60

⁹⁶ E. Ayan, 2007, s. 28.

kurulan Basel Komitesi de ilk çalışmalarından itibaren söz konusu risklerin önlenmesine dönük sermaye yeterliliği düzenlemeleri üzerine yoğunlaşmıştır.⁹⁷

1970 ve 1974 yıllarında yaşanan küresel ekonomik krizler ve ardından bir çok ülkede benimsenen liberal ekonomi politikaları nedeniyle, öncelikle sermaye piyasasının en önemli aktörü durumundaki bankaların yapısını daha güçlü hale getirebilmek amacıyla 1988 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını yayınlanmıştır. Bu Uzlaşım ile, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile tuttıkları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Basel I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır. Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin üyesi G-10 ülkeleri tarafından hazırlanan Basel I, 1992'de sadece üye ülkelerde uygulanırken zamanla 100'den fazla ülkede, ulusal bankalar da dahil olmak üzere uygulanmaya başlanmıştır.⁹⁸

Asıl olarak uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankaların sermaye yapılarının belli standartlara oturtarak güçlendirmek, sermaye yükümlülüğü konusunda ülkelerarası farklılıkları ortadan kaldırıp tek bir sistem altında toplamayı ve piyasalar arasındaki dengesiz rekabeti ortadan kaldırmayı amaçlayan Basel I Uzlaşısı, bankalara risklere karşı ağırlıklandırılmış varlıkların ve bilanço kalemlerin % 8 oranında sermaye bulundurma yükümlülüğünü getirmiştir. Böylece banka rekabet koşullarını uluslararası düzeyde eşitlemeyi amaçlamıştır.

Basel I Sermaye Yeterliliği ile bankaların kredi riskine ilişkin tutmak zorunda olduğu asgari sermaye yükümlülükleri belirlenirken iki önemli hususa yer verilmiştir. Bunlardan ilki, bankaların aktif toplamlarının, sermayelerinin 20 katını aşmaması yani sermayelerinin toplam bilançodaki ağırlığının %5 in altına düşmemesidir. İkinci önemli husus ise sermaye yeterlilik rasyosu (cooke rasyosu) idi. Cooke rasyosuna göre, bir bankanın sermayesinin risk ağırlıklandırılmış varlıklarına oranı minimum % 8 olması gerekmektedir. Söz konusu oran 1992 yılı

⁹⁷ E. Ayan, 2007, s. 28

⁹⁸ Mustafa Atiker, **Basel I ve Basel II**, Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi, Sayı:2005-41/08, Temmuz 2005, s. 1

ve sonrasını kapsamakta olup aşamalı bir biçimde bu düzeye yükseltilmiştir. 1989 yılı için bu oran %5, 1990 yılı için %6 ve 1991 yılı için %7 olarak belirlenmiştir.

1988 yılında kabul edilen ve ileriki yıllarda birçok ülke tarafından uygulanmaya başlanan Basel I Uzlaşısı, Türkiye’de de aynı tarihte imzalamış ve kabul etmiştir. Fakat uygulamaya geçiş hemen olmamış, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de belirlenen rasyo yıllar itibariyle yükseltilerek son halini alarak uygulanmıştır. Türkiye sermaye yeterlilik rasyosu; 1989 yılında %5, 1990 yılında %6, 1991 yılında %7, 1998 yılında %8 olarak uygulamıştır.

Finansal açıdan zor durumda olan bankaların ya da iflas etmeleri durumunda mevduat sahiplerinin karşı karşıya kalabilecekleri finansal kayıpları en aza indirmek için gerekli sermaye miktarına sahip olunması esasına dayanan Basel I kriterlerinde Cooke Rasyosu olarak da adlandırılan sermaye yeterliliği rasyosu şu şekilde tanımlanmıştır;⁹⁹

$$\text{Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayri Nakdi Krediler}} \geq \% 8$$

(Cooke Rasyosu)

Bankacılık alanında önemli bir kilometre taşı olan sermaye yeterliliği rasyosunun payında geçen özkaynak, bankaların tuttıkları muhasebesel sermaye miktarından daha farklı tanımlanmıştır. Bu rasyoda tanımlanan özkaynak şu şekilde hesaplanabilmektedir;¹⁰⁰

1. Ana Sermaye (ödenmiş sermaye + dağıtılmamış kârlar),
2. Katkı Sermaye (karşılıklar + rezervler + fonlar),
3. Üçüncü Kuşak Sermaye (Sadece piyasa riski için kullanılabilen sermaye benzeri krediler),
4. Sermayeden İndirilen Değerler (aktifleştirilmiş giderler + mali iştirakler).

⁹⁹ M. Atiker, 2005, s. 2

¹⁰⁰ M. Atiker, 2005, a.g.e., s: 2.

Özkaynaklar kalemi ilk üç kalemin toplamından dördüncü kalem düşülerek bulunur. Risk ağırlıklı varlıklar ve gayri nakdi krediler tutarı ise tüm bilanço içi ve bilanço dışı varlıkların dört ana gruba ayrıldıktan sonra risk ağırlıklarıyla çarpılıp toplanması sonucu elde edilir.¹⁰¹

Tablo: 2.1.Varlıkların Risk Ağırlıkları ve Risk Grupları

Basel I Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR)	
Varlıklar	Risk Ağırlığı
Ana Sermaye	% 0
Katkı Sermaye	% 20
Üçüncü Kuşak Sermaye	% 50
Sermayeden İndirilen Değerler	% 100

Kaynak: M. Atiker, 2007, s. 2

Basel I'de devletler, bankalar ve merkez bankaları için OECD üyesi ülke ayrımı yapılmakta ve bu ülkelerdeki bankalar daha az riskli olarak değerlendirilmektedir. Aşağıdaki varlıkların risk ağırlıklarının verildiği Tablo 2.2'de de görüldüğü üzere, Basel I'deki uygulama OECD üyesi olan ancak kredi riski yüksek olan ülkeler açısından avantaj, OECD olmayan ancak kredi riski göreceli olarak daha düşük olan ülkeler açısından dezavantaj oluşturmaktadır.

¹⁰¹ M, Atiker, 2005, a.g.e., s. 2

Tablo:2.2 Basel I Düzenlemelerine Göre Varlıkların Risk Ağırlıkları

Risk Ağırlığı	Varlık Türü
% 0	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nakit. 2. Merkez hükümetten ya da merkez bankasından yerel para birimi cinsinden alacaklar. 3. OECD üyesi merkezi hükümetlerinden ve merkez bankalarından alacaklar. 4. OECD merkezi hükümetlerinin çıkardığı menkul kıymetlerin teminat olarak verildiği ya da OECD merkezi hükümetlerini bizzat garantisi altındaki alacaklar.
% 20	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uluslararası Kalkınma Bankaları ve bu bankalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetler ve bu bankalar tarafından ihraç edilen borçlar. 2. OECD ülkeleri bankalarından alacaklar ve OECD ülkelerindeki bankalar tarafından garanti edilen alacaklar. 3. OECD ülkesi dışındaki ülke bankalarından vadesine bir yıl ve daha az süre kalmış alacaklar ile yine bu bankaların garantisi altında olan vadesine bir yıl ve daha az kalmış alacaklar. 4. Ulusal olmayan OECD kamu sektörü kuruluşlarından alacaklar. 5. Nakit alacaklar.
% 50	<ol style="list-style-type: none"> 1. İpotekli konut kredileri
% 100	<ol style="list-style-type: none"> 1. Özel sektörden alacaklar. 2. OECD ülkesi dışındaki ülke bankalarından vadesine bir yıldan daha uzun süre kalmış alacaklar. 3. OECD ülkesi dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerinden alacaklar (ulusal para cinsinden değil ise). 4. Kamu sektörü dışında işletilen ticari işletmelerden alacaklar 5. Bina, fabrika, teçhizat ve diğer sabit varlıklar. 6. Gayrimenkul ve diğer yatırımlar. 7. Diğer bankalar tarafından ihraç edilmiş sermaye benzeri araçlar. 8. Tüm diğer varlıklar.

Kaynak: Tamer Aksoy, **Basel II ve İç Kontrol**, ASMMMO, Yayın No:53, Ankara 2007, s. 26

Özellikle 90'lı yıllarda Basel I Kriterleri'nin uygulanmaya başlandığı birçok ülkede belirlenen standartlar doğrultusunda sermaye yeterliliğine sahip olan bankaların bile iflasın eşiğine gelmiş olması, sağlıklı ve istikrarlı bir finansal sistemi sürdürülebilir kılma konusunda sadece asgari sermaye yeterliliğinin çözüm olmadığı anlaşılmıştır. Sermaye yeterliliği dışında, etkin denetim ve gözetim sisteminin de oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin etkinliğinin artırılması kanısına varılarak bu konuda daha farklı yaklaşımların gerekliliği ortaya konmuştur.

Öte yandan Basel I'in yeterliliğinin sorgulanmasına neden olan faktörler arasında mali piyasanın hızlı değişim süreci de söylenebilir. Son yıllarda mali piyasanın hızla gelişmesi, işlemlerin çeşitlenerek daha karmaşık bir hal alması ve art arda gelen finansal krizler Basel I Standartları'nın yetersiz olduğunu ve güncelleşmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

1990'ların başında uluslararası piyasalarda bankaların rollerinin artması sonucu yetersiz kalan Basel I kriterlerine yönelik eleştirileri aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz;

- Kredi risklerine dayalı sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında borçlu farklılığının göz önüne alınmamış olması,
- İkincil ve türev piyasalardaki değişim ve yeniliklerin öngörülememiş olması, (Birçok banka menkul kıymetleştirme yoluyla satarak ya da türev piyasalarda pozisyon alarak gerçekte taşımakta olduğu riskleri düşük gösterebilmiş ve bu yolla olması gerekenden çok daha düşük sermayelerle faaliyetlerini sürdürebilmişlerdir. Sermayesine oranla çok daha riskli yatırımlara girişen ve taşıdığı risk düzeyini söz konusu işlemler yoluyla olduğundan daha düşük gösteren birçok banka, ilerleyen yıllarda çok önemli bankacılık krizlerinin yaşanmasına ya da daha da derinleşmesine neden olmuştur.¹⁰²)
- Kriterlerin yalnızca uluslararası düzeyde faaliyet gösteren büyük ölçekli bankaları kapsamaması,
- Varlık kalemlerinin risk katsayılarının belirlenmesinde gözden kaçan detaylar sonucu kalemler arasında risk ağırlıklarında dengesizliklerin yaşanması, (Özel sektör kredileri "risk ağırlıklı varlıklar" toplamına aynen (%100) alınırken Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerinden bir bankaya açılan krediler için % 20, OECD üyesi ülkelere verilen borçlar için ise % 0 oranı uygun görülmektedir. Gerçek risk düzeylerini yansıtmaktan oldukça uzak olan ve OECD ülkelerine açıkça ayrıcalık sağlayan bu durum hesapların doğru sonuç verilmesine engel olmaktadır.¹⁰³)

¹⁰² E. Ayan, 2007, s. 34

¹⁰³ E. Ayan, 2007, a.g.e., s. 34

- Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren bankaların, muhasebe sistemlerinin farklılık göstermesi sonucu diğer ülkelerde yer alan şubelerinden gelen farklı finansal tablolar hususunda sorunlar yaşaması,
- Kriterlerin operasyonel risk içermemesi ve kredi riskinin ölçüm biçimi nedeniyle risk duyarlılığının düşük düzeyde olması.

2.5. Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

Finans dünyası, 90'lı yıllar boyunca önemli gelişim sürecinden geçmiş ve Basel I Uzlaşısı çerçevesinde hesaplanmış sermaye yeterlilik oranlarının artık bankaların finansal durumunu doğru olarak yansıtmadığı bir noktaya ulaşmıştır.

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksiklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın (Basel II) ilk istişare metnini, 2001 yılı başında ikinci istişare metnini ve Nisan 2003'te ise üçüncü istişare metnini yayımlamıştır. Söz konusu istişare metinleri, gerek ülke denetim otoritelerinden gerek bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiştir. Basel II'ye ilişkin nihai metin ise -"Convergence of Capital Measurement and Capital Standards" (Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması) başlığı altında Haziran 2004'te yayımlanmıştır. Kasım 2005'te ise piyasa riskine ilişkin yeni hükümler konulmak suretiyle revize edilmiştir. Basel II'nin konsolide bazda uygulanması öngörüldüğünden, BCBS tarafından sınır ötesi işbirliğine yönelik prensipler belirlenmiştir.¹⁰⁴

Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, uluslararası bankaların belirli bir formatta olması, sağlıklı ve güvenilir bir ortamın sağlanması hususunda Basel I ile aynı doğrultuda olmakla birlikte mevcut sistemdeki boşlukları tamamlama niteliğinde bazı yeniliklere sahiptir.

¹⁰⁴ Ridvan Çabukel, **Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel II Uygulaması**, TBB, Yayın No: 250, İstanbul 2007, s. 35

Basel I ve Basel II düzenlemelerinin karşılaştırılması Tablo: 2.3.'te sunulmuştur.¹⁰⁵

Tablo: 2.3. Basel I ve Basel II Kriterlerinin Karşılaştırılması

Basel I Kriterleri	Basel II Kriterleri
SYR hesaplamasında sadece kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması.	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskin de dikkate alınması. SYR'nin riske daha duyarlı hale getirilmesi.
Kredi riskine ilişkin ağırlıkların belirlenmesinde OECD üyesi olan ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı.	Kredi riskinin standart yöntem ile ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği risk derecelerinin kullanılması.
Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması.	Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında bankaların içsel risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi.
Denetim otoritesince tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşım.	Risk yönetiminin önemine ve risk kültürünün banka genelinde yaygınlaşmasına yapılan vurgu.
Sadece asgari SYR'ye yapılan vurgu .	Üçlü yapı, SYR yanında, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplinin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler.

Kaynak: Cenan Aykut, **Basel II Standartları**, (Erişim Tarihi:05.02.2011), s. 4, (<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf>)

Basel II'ye geçiş bankalarda etkin bir risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir fırsattır. Hazırlanan Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı içerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler mevcuttur. Ayrıca Basel II içerisinde risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa, operasyonel riske ilişkin istatistikî ve matematiksel risk ölçüm metodlarını içeren yöntemler de bulunmaktadır. Basel II süreci, aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin bir devamı niteliğindedir. Gelişmiş ülkelerde

¹⁰⁵ Cenan Aykut, **Basel II Standartları**, (Erişim Tarihi:05.02.2011), s. 4, (<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf>)

sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür.¹⁰⁶

Basel Komitesi, Basel I'e göre oldukça farklı bir yapıda olan Basel II'nin temel amaçlarını şöyle ifade etmektedir:¹⁰⁷

- Basel II içerisinde yer alan alternatif yöntem önerileri “one-size-fits-all” olarak ifade edilen tekdüzeliği ortadan kaldırmakta ve bankalara yapıları ile uyumlu olan yöntemi seçme imkânı verecektir.
- Sektörden gelen değerlendirmelerin de ışığında basit yaklaşımların önemli faaliyetlere ilişkin riskleri yeterli düzeyde ölçemediği sonucundan hareketle, Basel II içerisinde basitlik ise riske duyarlılık amaçlarının dengeli bir şekilde yer alması sağlanmıştır. Basel II'nin olabildiğince basit ve uygulanabilir olması ancak bu basitleştirmenin temel amaçlarından olan riske duyarlılık ve esnekliğe zarar verici mahiyette olmaması şeklindeki hedefler gerçekleştirilmiştir.
- Sermaye yeterliliği ölçümlerine ilişkin olarak yapılması gerekli iki önemli değişiklik Basel II ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar sermaye yeterliliği ölçümlerinin yapısının genişletilmesi ve ölçümlerin riske daha duyarlı hale getirilmesidir. Basel II'nin farklı ama üçayaklı bir temel üzerine oturtulması ilk hedefe, Basel II içerisinde yer alan yöntemlerin riske duyarlı olması da ikinci hedefe ulaşma açısından oldukça önemlidir.
- Basel II ile bankaların etkin risk yönetim sistemini kurlmaları ve genişletmeleri teşvik edilmiştir.
- Basel-I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “kulüp kuralı (club rule)” Basel II ile birlikte kaldırılmıştır.
- Kamuya açıklanan sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamı ve içeriği genişletilmiştir.

¹⁰⁶ BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II), Araştırma Dairesi, Ocak 2005, s. 1

¹⁰⁷ Ayhan Yüksel, Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, BDDK Araştırma Dairesi, Araştırma Raporları:2005/4, Ağustos 2005, s. 4

- Yeni Uzlaşı bankaların karşı karşıya kaldıkları risklerin ölçülmesinde çok daha duyarlı yaklaşımlar kullanmalıdır.
- Yeni Uzlaşı, farklı karmaşıklık ve uzmanlık düzeyindeki bankaların kullanımına uygun olmasına karşın, uluslararası ölçekte faaliyet gösteren bankalar üzerinde odaklanmalıdır.

2.7. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısının Genel Yapısı

Tüm ülkelerde bankacılık sektörü, diğer sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere kıyasla, kamu otoritesi tarafından daha ayrıntılı hukuki düzenlemelere tabi tutulmakta ve denetlenmektedir. Kamu otoritelerince yapılan bu düzenlemelerin önemli bir kısmını, bankaların sermaye ve öz kaynakları ile ilgili tanımlamalar ve sınırlamalar oluşturmaktadır. Mali otoriteler, bankaların bünyelerinde asgari bir sermaye bulundurmalarını istemekte, bankaların faaliyetleri öz kaynaklarının büyüklüğüne bağlı olarak sınırlandırılmaktadır. Bunların en önemlisi, bankaların aktifleri ile öz kaynakları arasında orantı kuran genel risk sınırıdır. Bu yaklaşımın arkasında, bankaların mali sağlamlık oranlarının güçlü olması ve böylece banka iflaslarının önüne geçilerek mali piyasalarda istikrarsızlık yaşanmaması fikri yatmaktadır. İşte bu fikir, Basel Sermaye Yeterliliği düzenlemelerinin temel dayanağını oluşturmaktadır.¹¹⁰

Bankalar dâhil tüm kredi ve yatırım kuruluşlarına uygulanması öngörülen yeni Basel II düzenlemesi, risk odaklı sermaye yönetimine ve risk odaklı kredi fiyatlamasına dayanmaktadır. Basel II ile birlikte, verilen kredinin subjektif yöntemlerle belirlenme sürecinden kredinin çeşitli unsurlarıyla ne kadar riskli olduğunun belirlenmesi sürecine ve buna göre fiyatlama yapılmasına doğru bir geçiş yaşanmaya başlanmıştır.¹¹¹ Bu sürece ilişkin takvim Tablo 2.4 de verilmiştir.

¹¹⁰ TBB, **Özel Sayı: Basel II Çalışma Raporları**, Bankacılar Dergisi, Sayı:58, Eylül 2006, s. 4

¹¹¹ Bekir Elmas, Yaşar Öz, **Bankaların Yeni Risk Düzenlemeleri Kapsamında Basel II ve KOBİ'ler**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:13(1), 2009, s. 393

Tablo: 2.4. Basel II Uygulama Süreci

2004-2006	Ulusal Süreçler; <ul style="list-style-type: none"> - Basel II Etki çalışmalarının sürdürülmesi, - Ulusal tercihlerin belirlenmesi, - Yeni Basel II Standartları'nın kanunlaştırılması, - Bankaların Basel II'ye geçiş planlarının netleştirilmesi.
2006 Sonu	Standart ve Temel İçsel Ölçüm Yaklaşımlarının G-10 grubu ülkelerinde uygulanmaya başlanması.
2007 Sonu	Gelişmiş İçsel Ölçüm Yaklaşımlarının G-10 grubu ülkelerinde uygulanmaya başlanması.
2007 Sonrası	Uygulamanın G-10 grubu dışı ülkelere yayılması.

Kaynak: K. Alkin, E. Oktay, 2008, s. 25

İlk taslağı 1999 yılında hazırlanarak ilgili kişilerin görüşleri doğrultusunda 2001 ve 2003 yıllarında gözden geçirilerek düzeltmeler yapılması sonucu 2004 yılında üye ülkelerce onaylanarak kabul edilen Basel II Uzlaşısı, G-10 ülkeleri tarafından 2007 yılında uygulamaya geçilmiştir. Tablo: 2.4.'te de görüldüğü gibi Basel II Standartları, 2004 yılında üye ülkeler tarafından onay alınması itibariyle güncellemelere tabi tutulmuş ve geçiş süreci boyunca sayısal etki çalışmaları (Quantitative Impact Study-QIS) yapılmıştır. Üye ülkelerce 2007 yılında uygulanmaya başlanan Basel II Kriterlerinin, Türkiye'de 2008 yılında uygulanacağı duyurulmuştur. Fakat uygulama reel piyasanın derecelendirme sistemine hazırlıklı olmaması sebebiyle ileriki tarihe ertelenmiştir. Türkiye'nin Basel II'ye geçiş süreci ile ilgili ayrıntılı bilgi çalışmamızın üçüncü bölümünde verilecektir.

Basel II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularını arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesini ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir.

Günümüzde hızla değişen mali piyasalar, kapsamlı ve esnek bir sermaye yeterliliği çerçevesi gerekmektedir. Basel Komitesi, bu amacın üç temel yapı ile gerçekleştirileceğine inanmaktadır.¹¹² Bunlardan birinci yapısal blok asgari sermaye yeterliliğinin hesaplanması, ikinci yapısal blok sermaye yeterliliğinin banka ve

¹¹² TBB, 2006, s. 6

denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi, üçüncü yapısal blok ise bankaların kamuya açıklayacakları bilgiler ve piyasa disiplindir. Şekil 2.1.'de Basel II'nin genel yapısına yer verilmiştir. İleriki kısımlarda ayrıntılı olarak ele alacağımız blokları şu şekilde özetleyebiliriz;¹¹³

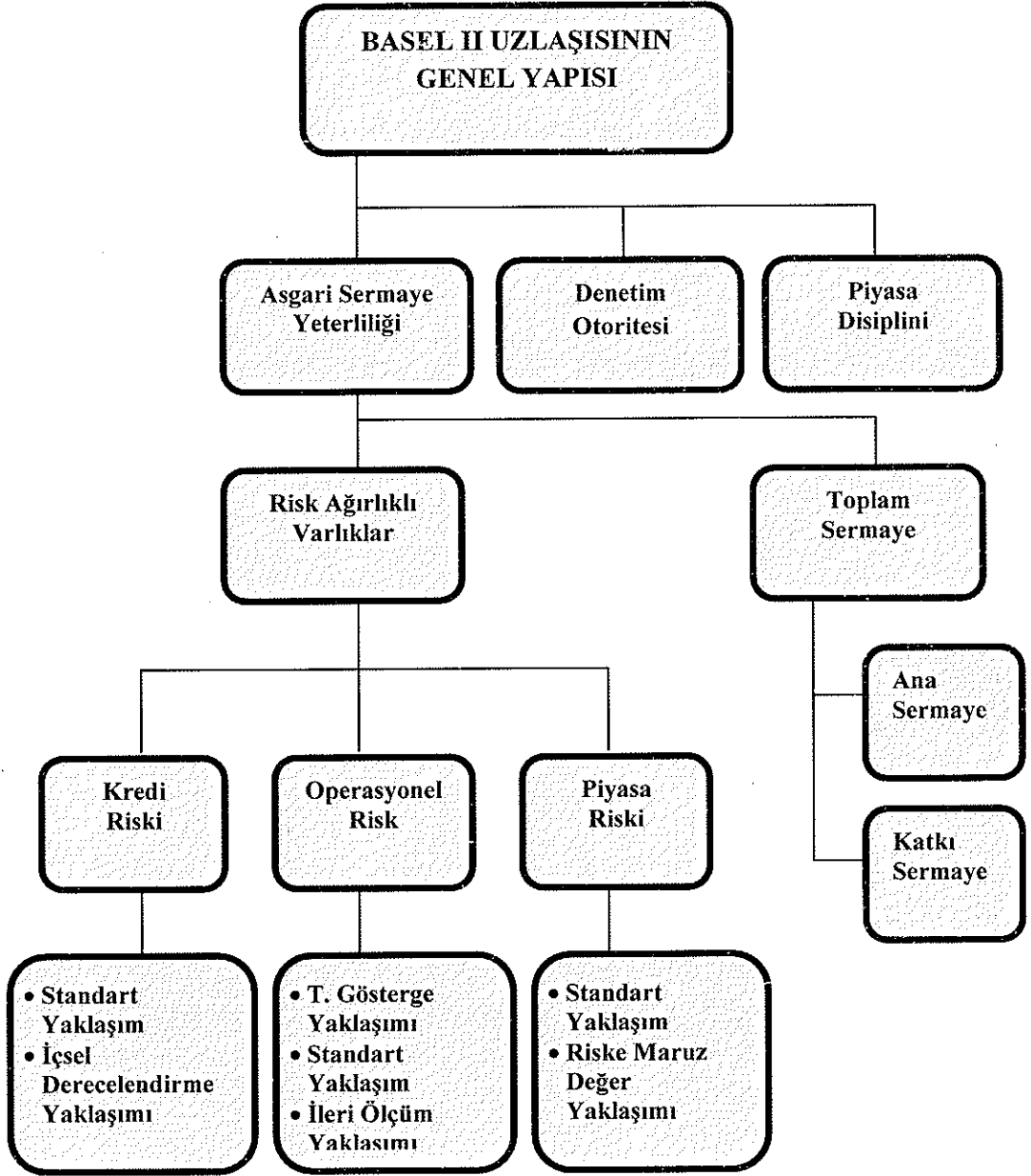
- I.Yapısal Blok, nicel (sayısal) değerlendirme yapıldığı ve riske daha duyarlı asgari sermaye şartlarının ortaya konulduğu bölümdür.
- II. Yapısal Blok, niteleyici değerlendirmenin yer aldığı "güçlendirilmiş" denetim otoritesinin incelemesi sürecini kapsayan bölümdür.
- III. Yapısal Blok, kamuya açıklama yapma yoluyla piyasa disiplinin sağlanmasına ilişkin düzenlemeleri kapsayan bölümdür.

---

¹¹³ M. Atiker, 2005, s. 5.

Şekil: 2.1. Basel II Uzlaşısı'nın Genel Yapısı

Kaynak: E. Ayan, 2007, s. 8

2.7.1. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Gereksinimi

Bankacılık sektörünün işleyişine ilişkin yasal düzenlemeler yapılmasındaki ve sektörün denetlenmesindeki en önemli amaç, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması ve finansal istikrarın sağlanmasıdır. Söz konusu amaca ulaşabilme adına yapılan düzenlemelerin başında, bankaların maruz kaldıkları risklerden doğabilecek zararın yabancı kaynaklara (özellikle mevduata) sirayet etmeden karşılanmasını sağlayacak düzeyde özkaynağa sahip olmalarını öngören Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun tesis ettirilmesidir.¹¹⁴

Yeni Basel II Uzlaşısı'nda sermaye yeterliliği rasyosu değiştirilmemiş ve minimum %8 olma koşulu aynen korunmuştur. Basel II ile temel değişiklikler Sermaye Yeterliliği Rasyosu'ndaki risklerin (Kredi Riski+Piyasa Riski+Operasyonel Risk) hesaplanmasında olmuştur. Ayrıca Basel II'de, sermaye hesabında piyasa riskinin hesaplanması sabit kalırken, piyasa ve kredi riski ile birlikte operasyonel riskte ilk defa göz önüne alınmıştır.

Basel II düzenlemelerinin birinci dayanağı olan asgari sermaye gereksinimi, toplam sermayenin kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riskinin toplamına oranlanması ile hesaplanmaktadır.

$$\text{Asgari Sermaye Gereksinimi} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Risk Ağırlıklı Aktifler (Kredi Riski+Piyasa Riski+Operasyonel Risk)}} \geq 8$$

Teknik seviyesi yüksek ve uygulanması pahalı olan Basel II içerisinde, risk ölçümüne ilişkin basit matematiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistikî/matematikselsel risk ölçüm metotları içeren yöntemler bulundurmaktadır.¹¹⁵

¹¹⁴ Gökhan Hancı, **Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği Ne Anlam İfade Etmektedir?** (Erişim Tarihi:21.09.2010), (<http://www.stratejikboyut.com/haber/bankacilikta-sermaye-yeterliliği-ne-anlam-ifade-etmektedir--28551.html>)

¹¹⁵ T. Aksoy, 2007, s 28

Basel II çerçevesi dâhilinde belirlenen risk ağırlıklı varlıkları oluşturan risklere, türlerine göre farklı ölçüm yöntemleri belirlenmiştir. Bu ölçüm yöntemleri gelişmişlik düzeyine göre birbirinden farklılık göstermektedir. Konunun bütünlüğü açısından kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk ölçüm yöntemlerini gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılmasını Tablo 2.5’de verilmiştir.

Tablo:2.5. Basel II Uzlaşısı Gelişmişlik Düzeyine Göre Risk Ölçüm Yöntemleri

Gelişmişlik Düzeyi	Kredi Riski	Piyasa Riski	Operasyonel Risk
Basit	Standart Yaklaşım	-	Temel Gösterge Yaklaşımı
	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım		
Orta	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım
	Alternatif Standart Yaklaşım		
Gelişmiş	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	İleri Ölçüm Yaklaşımı

Kaynak: Işıl Özer, **Basel II**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 38

2.7.1.1.Kredi Riski ve Sermaye Yeterliliği

Kredi riski genel olarak, banka ve müşteri arasındaki yapmış oldukları anlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesinden doğması muhtemel riskleri ifade eder. Yani müşterilerin aldıkları kredileri zamanın ödememeleri veya geç ödemeleri durumunda bankanın maruz kalacağı zarar olasılığıdır. Kredi riski beş temel bileşenden oluşmaktadır. Bunlar;¹¹⁶borçlunun riski, faaliyet riski, gerçek risk, vade riski ve yoğunlaşma riskidir.

Bankalar tarafından verilen krediler, kredi riskinin en önemli unsuru olmakla birlikte özellikle son yıllarda artan bankalararası para piyasası işlemleri, döviz işlemleri, garanti ve kefaletler, türev piyasa işlemleri ve bono yatırımları gibi işlemler bankaların karşı karşıya kaldıkları diğer önemli kredi risk kaynaklarıdır. Yaşanan iflaslar çerçevesinde ele alındığında da, kredi riskinin sermaye piyasalarındaki en temel risk olduğu görülmektedir. Kredi riski bankalar tarafından kullanılan fonların fiyatının en önemli belirleyicisidir. Banka bilançosunun çok

¹¹⁶ Mehmet Başar, **Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ’ler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2007, s. 18

önemli bir kısmının bu risk unsurlarıyla karşı karşıya kalması nedeniyle, kredi risk yönetimi bankalar açısından çok büyük bir önem taşımaktadır.¹¹⁷

Bankalar hem bütün olarak kredi portföyünün hem de tekil olarak her kredinin taşıdığı riski yönetmek durumundadır. Kredi riski yönetimi, bankanın kredi riskini kabul edilebilir düzeyde tutarak risk ayarlı getirisinin en yükseğe çıkarılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede etkin bir risk yönetimi şu işlevleri içermelidir:¹¹⁸

- Kredi riskiyle ilgili uygun ortamın oluşturulması,
- Kredilendirme sürecinin etkin bir biçimde sürdürülmesi,
- Doğru bir kredi riski ölçümü ve izleme sürecinin sağlanması,
- Kredi riskinin kontrolünün sağlanması.

Kredi riski için katılımcı bankalar tarafından Standart Yaklaşım (Standardised Approach- SA) ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified Standardised Approach-SSA) kullanılmıştır. SA'da temel olarak alacakların tabi olacağı risk ağırlığı karşı tarafa, bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca (External Credit Assessment Institutions-ECAI) verilen derecelendirme notları dikkate alınarak belirlenmektedir. SSA ise SA yaklaşımın daha basitleştirilmiş halidir. SSA kapsamında risk ağırlıkları ECAI'lar tarafından ülkelere verilen derecelendirme notları kullanılarak belirlenmektedir.¹¹⁹

2.7.1.1.1. Standart Yaklaşım (SA-Standardised Approach)

Basel II'nin standart yaklaşıma ilişkin, Basel I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından ülkeler, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır. Standart yaklaşımdan farklı olarak, basitleştirilmiş standart yaklaşımda ülke risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları (Export Credit Agencies - ECA) tarafından verilen notlar kullanılmaktadır.¹²⁰

---

¹¹⁷ E. Ayan, 2007, s.111

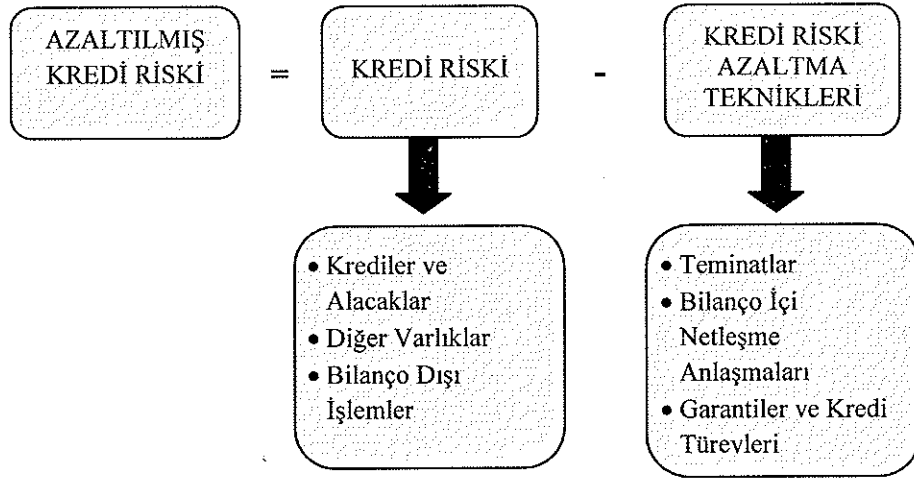
¹¹⁸ E. Ayan, 2007, s.111

¹¹⁹ BDDK, **Basel II Sayısal etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu**, Aralık 2004, s. 18

¹²⁰ TRB, 2005, s. 8

Standart yaklaşım kapsamında kredi riski karşılığında tutulması gereken sermaye miktarı “Azaltılmış Kredi Riski” tutarı ile ilişkilendirilmiştir. Söz konusu tutarın hesaplanmasında bankanın varlıkları ve bilanço dışı işlemleri dolayısıyla maruz kaldığı kredi riski ile bu riskin azaltılması amacıyla kullanılan kredi riski azaltma teknikleri (Credit Risk Mitigation-CRM) dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda dikkate alınan azaltma teknikleri teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ile garantiler ve kredi türevleri olarak gruplanmaktadır. Azaltılmış kredi riskine ilişkin bu yaklaşım Şekil 2.4.’de özetlenmiştir.¹²¹

Şekil: 2.4. Azaltılmış Kredi Riski

Söz konusu yöntemin mevcut mevzuatta yer alan ölçüm yönteminden farklılaştığı en önemli nokta, kredi riskinin hesaplanmasında kullanılacak risk ağırlıklarının, işlemin yapıldığı karşı tarafa ilişkin olarak bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmesidir. Mevcut mevzuatımızda yer alan yöntem içerisinde risk ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılan OECD ülkesi olup olmama kriterinin aksine, standart yaklaşımda, kamu kurum/kuruluşları ile bankalara ve şirketlere ilişkin risklerin dikkate alınmasında, bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notlar dikkate alınmaktadır.¹²² Standart yaklaşımda kullanılan risk ağırlıkları Tablo 2.6.’da yer almaktadır.

¹²¹ BDDK, 2004, a.g.e., s. 18

¹²²BDDK, 2004, s. 19

Tablo:2.6. Basel Uzlaşısı'nda Dışsal Decerlendirmeye Dayalı Risk Ağırlıkları

Varlıklar	Seçenekler	AAA→ AA-	A+→ A-	BBB+→ BBB-	BB+→ B-	B-'nin Altı	Derecele ndirilm miş
	Kredi Notuna Göre	%0	%20	%50	%100	%150	%100
Hazine ve MB'ye ver. Krediler	Avantajlı Uygulama	Kendi ülke hazinesine ilişkin, kendisi ve kaynağı ulusal para cinsinden olan risklere daha düşük bir risk ağırlığı uygulanabilir(ulusal tercih)					
Diğer kamu kurum ve kuruluşlarına verilen krediler	Hazine benzeri	%0	%20	%50	%100	%150	%100
	Seçenek 1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Seçenek 2	%20	%50	%50	%100	%150	%20
Uluslararası kurumlara ver. krediler							
Çok taraflı kalkınma bankalarına ver. Krediler	Seçenek 2	%20	%50	%50	%100	%150	%20
	Belirli şartları sağlayanlar için %0						
Bankalara ver. Krediler	Seçenek 1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Seçenek 2	%20	%50	%50	%100	%150	%50
	Seçenek 2 (kısa vade)	%20	%20	%20	%50	%150	%20
Menkul değer ortaklıklarına ver. Krediler	Bankaların belli bir düzenlemeye tabi olanlar bankalar verilen krediler gibi değerlendirilir.						
	Diğeri ise kurumsal (şirketlere verilen) krediler gibi değerlendirilir.						
VARLIKLAR		AAA→ AA-	A+→ A-	BBB+→ BB-	BB-'nin Altı	Derecelendirilm miş	
Şirketlere verilen krediler		%20	%50	%100	%150	%100	
VARLIKLAR							RISK AĞIRLIĞI
Parakende krediler							%75
Oturum amaçlı taşınmaz değer krediler							%35
Ticaret amaçlı taşınmaz değer kredileri			Belli koşulları sağlayanlar				%50
			Diğerleri				%100
Takipteki krediler (IK)	Oturum amaçlı taşınmaz değer kredileri		ÖK/TK ≥ %50				%50
			Diğerleri				%100
	Diğer krediler		ÖK*/TK < %20				%150
			ÖK/TK ≥ %20				%100
ÖK/TK ≥ %50				%100,%50(UT*)			
Pay senedi ve sermaye yatırımı							%100
Diğer varlıklar							%100
Bilanço dışı işlemler			Kalemler niteliklerine göre karşılık gelen kredi dönüşüm oranlarıyla** çarpılarak kredi eşdeğerlerine çevirmektedir				

Kaynak: E. Ayan, 2007, s.114

*ÖK: Özel Karşılık; UT: Ulusal Tercih

**Vadesi 1 yıldan kısa borçlar için %20, 1 yıldan uzun borçlar için %50, geri dönüşülebilir borçlar için %0, ödünç ya da teminat olarak verilmiş menkul değerler için %100 oranları kullanılır.

Tablo 2.6.'da yer alan kalemler incelendiğinde Hazine ve Merkez Bankalarına, diğer kamu kurum/kuruluşlarına, çok taraflı kalkınma bankalarına (Dünya Bankası, vs.), bankalara, aracı kurumlara ve şirketlere ilişkin risklerin karşı tarafın derecelendirme notuna bağlı olarak belirlendiği görülmüştür. Perakende portföyü kapsamında değerlendirilen riskler ile ipotek karşılığı kullanılan kredilere ve yüksek risk kategorisinde yer alan risklere (takipteki alacaklar) ve diğer varlıklara ilişkin risk ağırlıkları ise standart olarak belirlenmiştir. Tabloda “Seçenekler” başlığındaki yer alan ifadeler ilgili risk gruplarına ilişkin kullanılacak alternatif risk ağırlıklarını ifade etmekte olup, söz konusu alternatiflere ilişkin kullanma koşulları ise ülke denetim otoritelerince belirlenmektedir.¹²³

2.7.1.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (İDDY)

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda, bankaların kredi portföylerini değerlemelerine dönük olarak müşterilerin kredi değerliliğinin belirlenmesinde içsel modellerin kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Bu çerçevede müşterilerin kredi değerliliği ölçülmekte ve sonuçlar gelecekteki olası kayıpların öngörülmesi ve buna bağlı olarak sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılmaktadır. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanabilmek için bankaları gerekli bazı koşulları yerine getirmek suretiyle ulusal denetim otoritesinin onayını almak zorundadır. Bu yaklaşımı benimseyen bankaların, kredi riski altındaki varlıklarını niteliklerine (risk özelliklerine) göre; kurumsal krediler, Hazine ve MB kredileri, banka kredileri, perakende kredileri ve sermaye yatırımları başlıkları altında sınıflandırmaları gerekmektedir.¹²⁴

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımında, bankalar bankacılık portföyü risklerini, farklı risk özelliklerine sahip varlık gruplarına göre sınıflandırma yapmak durumunda olması sebebiyle Basel Komitesi, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı “temel” ve “ileri” olmak üzere iki alt başlıkta belirtmiştir.

Temel içsel derecelendirme yaklaşımında bankalar, borç verenin temerrüt olasılığını (TO) kendi sistemlerinden çıkan verilere göre hesaplarken, diğer model

¹²³ BDDK, 2004, s. 21

¹²⁴ E. Ayan, 2007, s. 115

girdiler ise üst denetim otoritesi tarafından belirlenmektedir. İleri içsel derecelendirme yaklaşımında ise bankalar temerrüt olasılığının (TO) yanında temerrüt halinde risk tutarını (THRT) ve temerrüt halinde kayıp oranını (THK) da kendileri belirleyeceklerdir. Vade, temel içsel derecelendirme yaklaşımında genellikle 2,5 yıl kabul edilirken, gelişmiş yaklaşımda 1-5 yıl arası kabul edilmektedir.¹²⁵ Böylece elde edilecek parametreler Basel II uzlaşısı tarafından verilen “risk ağırlıklı fonksiyonlar” uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlenmektedir. Ayrıca içsel derecelendirme yaklaşımında risk ayırımları standart yaklaşıma göre daha çok çeşitlendirilmiş, böylece risk duyarlılığının artırılması sağlanmıştır.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında esas olan tutarlılıktır. Yaklaşımın esas itibariyle tüm riskli aktiflere ve tüm iş alanlarına uygulanması gerekmektedir. Ancak veri kısıtlamaları nedeniyle bankanın aynı anda tüm varlık sınıfları için içsel derecelendirme yaklaşımını kullanmaması halinde Basel II’ de düzenleyici otoritenin izniyle içsel derecelendirme yaklaşımı aşamalı olarak uygulanması olanaklı kılınmıştır.¹²⁶

---

¹²⁵ Ankara Ticaret Odası, **Basel II KOBİ’lerin Kredi Riski ve Derecelendirmesi**, Ankara, Ocak 2007, s. 28

¹²⁶ M. Atiker, 2005, s. 9

Tablo 2.7’de Basel II Uzlaşısı kapsamında önerilen ve buraya kadar anlatılan kredi risk ölçüm yaklaşımlarına ilişkin karşılaştırmalı bir özet sunulmuştur:

Tablo 2.7: Basel II Uzlaşısı’nda Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımları

KREDİ RİSK	Standart Yaklaşım	Temel İD Yaklaşım	İleri İD Yaklaşım
1. Asgari Sermaye Yeterliliği	<p>İyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> Risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları kullanılır. Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır. 	<p>Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak;</p> <ul style="list-style-type: none"> Kendi borç ödememe (default) olasılıklarının kullanılması. 2004’e kadar iki yıllık veri seti oluşturulması. İlave veri toplanması ve saklanması. Menkul kıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki oluşturulması. Standart teminatlarda iskonto yapılması. 	<p>Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak;</p> <ul style="list-style-type: none"> Banka verilerinin geniş kullanımı (zarar oranları, borç ödememe durumunda maruz kalınacak risk, teminat durumu vb.) vardır. Gayrimenkul teminatların değişen niteliği dikkate alınmaktadır. Muhtemel vade birleşmeleri Tahminler için “back test” yapılması.
2. Sermaye Yeterliliğinin Denetimi	<ul style="list-style-type: none"> Mevcut uygulamada olduğu gibidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Denetim otoritesi ile nitel testlere ilişkin anlaşma sağlanacaktır. Yönetim Kurulu ve üst yönetim derecelendirme işlevinden sorumludur. 	<ul style="list-style-type: none"> Denetim otoritesi tüm zarar değişkenlerini inceler
3. Kamuoyuna Bilgilendirme	<ul style="list-style-type: none"> Standart Yaklaşımın kullanıldığına dair kamuoyu bilgilendirmesi yapılmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Portföy yapısı ve borç ödememe olasılıkları kamuoyuna duyurulacaktır (3 yıllık veri). Risk modellerinin ve tekniklerinin açıklanması gerekmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Default durumundaki maruz kalınan risk tahminleri, Default durumundaki zararlara ilişkin veriler, Derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı, Ekonomik sermaye verisi Kredi türevlerine karşılık risk transferi ve menkul kıymetleştirme

Kaynak: TBB, Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, Özet Sunum, Ekim 2002, s. 5

2.7.1.2. Piyasa Riski

1990'lı yıllara kadar bankacılık alanında kredi riskine oranla çok daha geri planda olan ve Basel I Uzlaşısında göz ardı edilmiş olan piyasa riski, finansal piyasalarda bütünleşmenin hız kazandığı yıllardan itibaren Basel Komitesinin gündemine girmiştir. 1993 yılından itibaren Komite tarafından piyasa riski için de sermaye ayrılması hususunda önerilerin olduğu taslaklar hazırlanmaya ve yayımlanmaya başlanmıştır.

Piyasa riski fiyatlardaki değişimlere bağlı olarak bankaların bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonlarında ortaya çıkan zarar etme olasılığıdır. Diğer bir deyişle piyasa riski, faiz oranı, döviz kuru ve hisse senetlerinin değerlerinde önceden belirlenemeyen değişikliklerden dolayı gerçekleşen karın beklenen kara göre negatif yönde sapması tehlikesidir.¹²⁷

Piyasa riskinin yönetilmesi bankacılık sektörü için faaliyetlerin sürdürülmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu risk, bankaların asli işlevlerinden biri olan kredi vermenin yanı sıra, finansal piyasalarda kar amacına yönelik kısa vadeli alım-satım yapmaları ve bu şekilde eriştikleri işlem hacminin çok büyük boyutlara ulaşması sonucunda çok daha önem kazanmıştır.¹²⁸

Piyasa riski, kredi riskine oranla yeni bir risk unsurudur ve yeni istatistiksel ölçüm yöntemlerini de içeren çalışmalar yapılmıştır. Piyasa riskinin ölçümüne dönük olarak standart yaklaşım ve riske maruz değer yaklaşımı olarak iki ayrı seçenek sunulmaktadır.

2.6.1.2.1. Standart Yaklaşım

Piyasa riskine ilişkin standart yaklaşımda piyasa riski, üç temel bileşenin toplamı (faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski) olarak hesaplanmaktadır. Bu bileşenlerin her biri için genel piyasa riski ve opsiyon riski hesaplanırken, faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski için ayrıca özel risk

¹²⁷ Melek Acar Boyacıoğlu, **Bankalarda Derecelendirme (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, Aralık 2005, s. 30

¹²⁸ M. Başar, 2007, s. 28

hesaplamaları yapılmaktadır. Bu kapsamda genel piyasa riski, piyasalardaki genel hareketler dolayısıyla faiz oranlarında, hisse senedi fiyatlarında veya kurlarda meydana gelebilecek olası fiyat dalgalanmalarının etkilerini dikkate almaktadır. Özel risk ise genel piyasa hareketlerinin ötesinde, bankanın portföyünde bulundurduğu menkul kıymetleri ihraç eden tarafların kredi kalitelerinin bozulmasından kaynaklanan olası fiyat hareketlerinin etkilerini dikkate almaktadır.¹²⁹

Piyasa riskinin ölçümünde içsel modelleri kullanmayan, risk ölçüm modelleri denetim otoritesi tarafından yeterli görülmeyen ya da modellerinin yeterliliğinin ve güvenilirliğinin kaybolduğuna karar verilen bankalara, piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında standart yaklaşımı kullanmaları koşulu getirilmiştir.¹³⁰

2.7.1.2.2. Riske Maruz Değer Yaklaşımı

Bilgi teknolojisindeki hızlı gelişme, finansal araçlardaki çeşitlenme ve işlem boyutundaki artışlar, piyasada risk türlerinde ve boyutlarında artışlara neden olmaktadır. Dolayısıyla bu koşullarla işlevlerini yürütmek durumunda olan finansal kurumlar, risklerin daha kapsamlı ve doğru hesaplanabileceği ölçüm yöntemlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu doğrultuda birçok araştırma yapılmış ve gelişmiş ölçüm tekniklerinin kullanılmasına olanak sağlanmıştır.

Riske Maruz Değer-RMD (Value at Risk-VAR); bir gün veya on gün gibi belli bir süre içerisinde elde tutulan bir portföyün değerinde faiz oranı, döviz kuru gibi piyasa faktörlerindeki dalgalanmalar nedeniyle %1 gibi belli bir olasılık dâhilinde aşılacak kaybı belirtir. BIS tarafından da piyasa riskinin ölçümünde kullanılması öngörülen bir yöntem olan RMD, portföyün değerinde belirlenen zaman döneminde artı veya eksi yönde gerçekleşebilecek bütün muhtemel değişimleri, kendi frekanslarıyla birlikte bir olasılık dağılım grafiğine yerleştirerek bu dağılımı incelemek esasına dayanır.¹³¹

¹²⁹ BDDK, 2004, s. 12

¹³⁰ E. Ayan, 2007, s. 88

¹³¹ M. Boyacıoğlu Acar, 2005, s. 42

2.7.1.3. Operasyonel Risk ve Sermaye Yeterliliği

Diğer bankacılık risklerine göre çok daha yakın bir zamanda göz önüne alınmaya başlanan operasyonel risk, genel olarak piyasa riski ve kredi riski dışında kalan riskler olarak tanımlanmaktadır.

Basel II Uzlaşısı'nda operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar veya sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu doğan zararlar ve riskleri karşılayabilmek içinde bankalardan ayrıca sermaye bulundurmaları istenmektedir.¹³²

Bazı çalışmalarda operasyonel risk, temsil kuramıyla (agency theory) ilişkilendirilmektedir. Temsil riski, işletme sahiplerinin yönetim yetkisini yöneticilere devretmesiyle ortaya çıkmaktadır. Tarafların çıkarlarının her zaman uyuşmaması, sorunun kökenini oluşturmaktadır. Taraflar arasındaki çıkar farklılığı dolayısıyla zamanla oluşan bilgi asimetrisi (bilginin orantısız dağılımı) operasyonel riskin çok önemli bir kaynağını oluşturmaktadır.¹³³ Geniş bir yelpazeye sahip olan operasyonel risklerin kaynakları; dolandırıcılık, insan kaynakları, yetki aşımı, işlem süreçleri, teknoloji, dış çevre, yönetim süreçleri, satış uygulamaları, felaketler vb. şeklinde sıralanabilir.

Operasyonel risk, diğer risklerle de sürekli bir etkileşim halindedir. Operasyonel risk genellikle kredi, piyasa, likidite, faiz oranı gibi finansal risklerin yanında itibar riski, stratejik risk, iş riski gibi finansal olmayan riskler nedeniyle de karşı karşıya kalınan kayıpların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.¹³⁴

Basel II'nin Basel I'e göre getirdiği en önemli yeniliklerden biri olan operasyonel riskin ölçümüne ilişkin üç farklı yaklaşım sunulmuştur. Bunlar; temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve ileri ölçüm yaklaşımıdır.

¹³² T. Aksoy, 2007, s. 29

¹³³ E. Ayan, 2007, s. 119

¹³⁴ BDDK, **Bankalarda Operasyonel Risk Veri Tabanının Oluşturulması**, BDDK Çalışma Raporları: 2006-3, Mart 2006, s. 18

2.7.1.3.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

Operasyonel risk için bulundurulacak sermayenin belirlenmesinde kullanılacak en basit yöntem temel gösterge yaklaşımıdır. Yöntem, maruz bulunan operasyonel riskin büyüklüğünü gösteren bir değişkenin (yıllık brüt gelirin belirli bir yüzdesinin son üç yıl içindeki ortalaması) Basel Komitesi tarafından belirlenen bir katsayı (α) ile çarpılmasına dayanmaktadır. Yıllık brüt gelirin sıfır veya negatif olduğu dönemlere ilişkin rakamlar bu hesaplama dışındadır. Temel gösterge yaklaşımı daha çok küçük ölçekli bankalarca kullanılması önerilen bir operasyonel risk ölçüm yaklaşımıdır.

$$\text{TGY'da Sermaye Gereksinimi} = [\sum(\text{BG} * \alpha)] / n$$

BG: Son üç yılın (pozitif) brüt gelirleri,

α : %15, sektör çapında gereken sermaye düzeyinin sektör çapındaki gösterge düzeyine oranı,

n : Son üç yıl içinde brüt gelirin pozitif olduğu yıl sayısı.

2.7.1.3.2. Standart Yaklaşım

Temel gösterge yaklaşımının daha ayrıntılı bir şekli olan standart yaklaşım, banka faaliyetlerini bir dizi faaliyet kollarına ve birimlerine ayırmakta, daha sonra bu alanlarda bankanın faaliyetinin büyüklüğünü ve hacmini yansıtan genel bir gösterge kullanmaktadır. Bu gösterge ile her bir faaliyet koluna ait operasyonel risk miktarının yaklaşık olarak hesaplanması amaçlanmaktadır.¹³⁵

Standart yaklaşım, bankanın her bir iş kolunun birbirinden farklı derecede riske maruz kalacağı varsayımına dayalı olarak geliştirilen ancak işleyiş açısından ilk yonteme benzeyen bir sermaye hesaplama yöntemidir. Bu iş kollarının her birinin yıllık brüt geliri ayrı bir gösterge (β) olarak kullanılmaktadır. Kullanılan göstergeler iş kolunun ölçeğini ve dolayısıyla karşı karşıya olduğu operasyonel riskin boyutunu göstermektedir. Söz konusu beta (β) değerleri Tablo 2.8'de gösterilmektedir.

¹³⁵ Sudi Apak, Erhan Atay, **Bankacılık Sektöründe Operasyonel Riskin Minimize Edilmesi ve Altı Sigma Uygulamaları**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:11, Sayı:165-180, Haziran 2009, s. 168.

Tablo:2.8 Banka İşlemlerine İlişkin İş Kolları ve Beta Faktörleri

İş Kolları	Beta Faktörleri
Kurumsal Finansman	%18
Alım-Satım ve Satış	%18
Perakende Bankacılık	%12
Ticari Bankacılık	%15
Ödeme ve Takas	%18
Acentelik Hizmetleri ve Saklama	%15
Varlık Yönetimi	%12
Perakende Aracılık	%12

Kaynak: E. Ayan, 2007, s. 122

Standart yaklaşımda her bir iş kolundan elde edilen brüt gelir, o iş kolu için belirlenen katsayıyla çarpılarak, iş kolunun sermaye yükümlülüğü bulunmakta ve tüm iş kolları için hesaplanan sermaye tutarı toplanarak bankanın toplam sermaye yükümlülüğüne ulaşılmaktadır. Söz konusu hesaplama şu şekildedir.

$$\text{SY'da Sermaye Gereksinimi} = [\sum (\text{BG} * \beta)] / 3$$

BG : Her bir iş kolu için belirli bir yıldaki brüt gelir,

β : Her bir iş kolu için gerekli sermaye tutarını brüt gelir tutarına bağlayan ve komite tarafından belirlenen oran.

2.7.1.3.3. İleri Ölçüm Yaklaşımları

İleri ölçüm yaklaşımında, yasal sermaye yükümlülüğü bankanın kendi içsel operasyonel risk ölçüm sistemiyle tespit edilen risk ölçütüne eşit olacaktır. Basel Komitesi bu yöntemle bankalara kendi verilerini kullanarak uygun sayısallaştırma ve ölçüm yöntemlerini geliştirme imkânı sunmuştur. Bu yöntemi kullanan bankaların yeni teknikler geliştirmesi beklenmektedir. İleri ölçüm yönteminin kullanılması denetim otoritesinin onayına bağlanmıştır. Yöntemin kullanılabilmesi için gerekli veriler, bankanın her bir risk türü için kayıp verilerinden yararlanılarak belirlenen

kayıp olasılığı, kayıp miktarına ilişkin parametreler, risk tutarı göstergelerine ait bilgiler ve denetim otoritesince belirlenmiş gama faktörlerinden oluşmaktadır.¹³⁶

Basel Komitesi, ileri ölçüm yaklaşımı kapsamında sekiz iş kolu ve yedi kayıp tanımı yapmaktadır. Komitenin belirlediği operasyonel kayıp olayları şöyledir;

- İç suiistimal,
- Dış suiistimal,
- Çalışma ortamı uygulamaları ve iş yeri emniyeti,
- Müşteriler, ürünler ve işletme uygulamaları,
- Maddi varlıklara gelen zarar,
- İşlem bozulması ve sistem hataları,
- Uygulama, gerçekleştirme ve süreç yöneticiliği.

2.7.2.İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliği Denetimi

Denetim Otoritesinin İncelemesi olarak da adlandırılan II. Yapısal Blok (Pillar 2) aslında Basel I tarafından daha önceden kapsanmış konuların çoğunu içermektedir. Bu ikincil süreç ile bankaların risk yönetimi yaklaşımının denetim otoritesince incelemesi süreci açıklanmaktadır.¹³⁷ Komite ikinci yapısal blokla denetim otoritesinin incelenmesinin yanında risk yönetimi rehberliğini ve denetimsel şeffaflık ile hesap verebilirliğe ilişkin temel prensipler belirlemiştir. Ayrıca Komite söz konusu her bir prensip için bankacılık hesaplarındaki faiz oranı riskinin, kredi riskinin (stres testi, temerrüt tanımı, artık risk ve kredi yoğunlaşması riski), operasyonel riskin, artan sınır ötesi iletişim ve işbirliği ile menkul kıymetleştirmenin, ne şekilde ele alınacağını içeren mevzuatlar hazırlanmıştır.¹³⁸

2.7.2.1. Sermaye Yeterliliği Denetiminin Önemi

Sermaye yeterliliğinin denetiminde hedeflenen, bankaların taşıdıkları bütün riskler için yeterli sermayeye sahip olmalarını sağlamak ve bankaların risklerini izlemeleri ve yönetmeleri esnasında daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmelerini

¹³⁶ I. Özer, 2009, s. 81

¹³⁷ H. Yazarkan, 2008, s.84

¹³⁸ BDDK, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması, Uluslararası Ödemeler Bankası, Gözden Geçirilmiş Çerçeve Kapsamlı Versiyon, 2007, s. 264

ve kullanmalarını teşvik etmektir. Bu süreçle hem bankalara hem de denetim otoritelerine ek görevler yüklenmiştir. Özellikle bankanın yönetim kurulu ve üst düzey yöneticileri için öngörülen yükümlülükler ile iç kontrol ve kurumsal yönetim gibi ilkelerin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Denetim otoriteleri ise, risklerle orantılı olarak, bankaların kendi sermaye ihtiyaçlarını ne kadar iyi belirlediklerini değerlendirmeleri ve gerektiğinde müdahalede bulunmaları gibi yükümlülüklerle sahiptir.

Yukarıda değindiğimiz etkileşimde, bankalar ile denetim otoriteleri arasındaki diyalogun gelişmesini sağlamak suretiyle yetersizliklerin ve eksikliklerin belirlenmesi halinde, risklerin azaltılması veya sermayenin tekrar yeterli seviyeye gelmesinin sağlanması amacıyla dönük acil ve kararlı eylemlerin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.¹³⁹ Bu yaklaşım, ulusal bankacılık sistemini çok daha güçlü ve istikrarlı bir yapıya ve uluslararası platformda daha rekabetçi ve oluşabilecek global finansal krizlere karşı daha sağlam bir duruşa sahip olmalarını sağlar. Bankalar, başta operasyonel riskler olmak üzere diğer riskler (faiz riski, piyasa riski, menkulleştirme riski, itibar risk vb. gibi) için sadece Uzlaşî'da benimsenen asgari sermaye oranı değil aynı zamanda içsel limitlerin uygulanması, karşılıkların ve yedek akçelerin seviyelerini de artırarak bankanın mali anlamda güçlü durumda olmasını sağlayabilirler. Kurumlar, seçtikleri risk hesaplama yöntemleri ile karşı karşıya kaldıkları risklerin faaliyetleri açısından tutarlı olmasına dikkat etmelidir. Seçilen bu teknikler, ulusal denetim kurumu tarafından onaylanmalı ve doğru olarak kullanıldığına ikna edilmelidir.¹⁴⁰

2.7.2.2. Sermaye Yeterliliği Denetiminin Temel Prensipleri

Bankaların, I. Yapısal Blok'ta kullandıkları yaklaşımlara uygun risk değerlendirmesini gerçekleştirmeleri, II. Yapısal Blok'a tam uyumu için önemlidir. Basel Komitesi bu uyumun sağlanabilmesi için yol gösterici dört temel prensip belirlemiştir. Bu prensipler, Komitenin daha önce geliştirdiği ve yapı taşı Etkin Bankacılık Denetiminin Temel Prensipleri Yöntemi'nin oluşturduğu, denetim otoriteleri için kapsamlı rehberlerin tamamlayıcısıdır.

¹³⁹ BDDK, 2007, s. 265

¹⁴⁰ S. Ö. Sağlam, 2010, s. 81

2.7.2.2.1. Prensip 1: Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Sistemi

“Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütünlüklük bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmalıdır.”¹⁴¹

Bu yaklaşım, ulusal bankacılık sistemini çok daha güçlü ve istikrarlı bir yapıya ve uluslararası platformda daha rekabetçi ve oluşabilecek global finansal krizlere karşı daha sağlam bir duruşa sahip olmalarını sağlar. Bankalar, başta operasyonel riskler olmak üzere diğer riskler (faiz riski, piyasa riski, menkulleştirme riski, itibar riski gibi) için sadece Uzlaşma’da benimsenen asgari sermaye oranı değil aynı zamanda içsel limitlerin uygulanması, karşılıkların ve yedek akçelerin seviyelerini de artırarak bankanın mali anlamda güçlü durumda olmasını sağlayabilirler. Kurumlar, seçtikleri risk hesaplama yöntemleri ile karşı karşıya kaldıkları riskleri ve faaliyetleri açısından tutarlı olmasına dikkat etmelidir. Seçilen bu teknikler, ulusal denetim kurumu tarafından onaylanmalı ve doğru olarak kullanıldığına ikna edilmelidir.¹⁴²

Bankalar, Basel II Kriterleri ile belirlenen asgari sermaye oranlarını korumak adına, benimsedikleri içsel hesaplama yöntemleriyle risklerini hesaplamakla ve bu risklere ilişkin gerekli tedbirleri alarak söz konusu riskleri yönetmekle yükümlüdürler. Ayrıca bankalar, değişen piyasalarda risk hesaplama metotlarını ve veri derinliğini geliştirerek, karşılaşılabilecek risklere karşı bilançolarında gerekli karşılıkları ayırmak ve minimum sermaye miktarını temin etmek zorundadırlar.

Bankaların sahip olduğu yükümlülüklerden bir diğeri ise, belirlenen içsel sermaye hedeflerinin sağlam temellere ve gerekçelere dayandığı ve bu hedeflerin kapsamlı risk profilleri ve mevcut faaliyet çevreleri ile tutarlı olduğunu kanıtlamalarıdır. Bankayı olumsuz yönde etkileyebilecek muhtemel olayları veya piyasa koşullarındaki muhtemel değişimleri tanımlayan, kötü ve şiddetli koşulları gösteren ve geleceğe dönük olan stres testleri yapılmalıdır.

¹⁴¹ BDDK, 2007, s. 265

¹⁴² Basel Committee on Banking Supervision, **Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards**, A Revised Framework-Comprehensive Version, June 2006, s.158, (<http://www.bis.org/pub/>), (Erişim Tarihi: 13.07.2011)

Bankaların içsel sermaye değerlendirme sürecinin temel özellikleri aşağıdaki gibidir¹⁴³:

- Yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin gözetimi ve denetimi,
- Sağlam ve güvenilir sermaye değerlendirmesi,
- Risklerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi,
- İzleme ve raporlama,
- İç kontrol sistemi tarafından kontrolden geçirilmesi.

2.7.2.2.2. Prensip 2: Denetim Otoritesinin Değerlendirmesi

“Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır.”¹⁴⁴

Denetim kurumları, bankaların asgari sermaye yeterlilik oranını korumak için geliştirdikleri yöntemleri ve risk ölçüm modellerini denetlemeli değerlendirmelidir. Bankaca tutulan sermayenin niteliği konusundaki değerlendirmelerine ilişkin süreci düzenli olarak incelemeli ve gerektiğinde resen müdahale hakkını kullanmalıdır. Denetim otoriteleri ayrıca bankanın içsel sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinin sağlamlık ve güvenilirlik seviyesini ele almalıdır. İncelemeler, bankanın risk yönetiminin ve kontrollerinin niteliği üzerine yönelmelidir. Denetim sonuçları ise kamuya tam ve doğru olarak aktarılmalıdır. Düzenli olarak yapılan bu açıklamalar doğrultusunda, olumsuz bir durumla karşılaşıldığında denetim kurumu gerekli tedbirleri derhal almalıdır.

Düzenli aralıklarla yapılan incelemeler şu denetim araçlarının çeşitli kombinasyonlarından oluşabilir¹⁴⁵:

- Yerinde inceleme ve soruşturmalar,
- Uzaktan inceleme,

¹⁴³ BDDK, 2007, a.g.e. s. 265

¹⁴⁴ BDDK, 2007, s. 271

¹⁴⁵ BDDK, 2007, a.g.e., s. 271.

- Banka yönetimi ile görüşmeler,
- Bağımsız denetçilerin çalışmalarının değerlendirilmesi,
- Düzenli aralıklarla yapılan raporlamalar.

2.7.2.2.3. Prensip 3: Denetim Otoritesinin Yaptırım Gücü

“Denetim otoriteleri, bankaların asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır.”¹⁴⁶

Bankaların asgari sermaye oranının tesisi yükümlülüğüne karşılık, denetim kurumlarının da bu durumu denetim altında tutma yükümlülüklerine sahip olduğuna daha önce değinmiştik. Finansal çevrenin her an değişebileceği varsayımı ile denetim kurumları bazı durumlarda, bankalardan istenilen asgari sermaye tutarının daha üstünde bir tutarı tesis etmelerini isteyebilir. Aksi bir durumda, bankaya olan güvenin azalması gibi bir sonuç ortaya çıkabilir.

2.7.2.2.3. Prensip 4: Denetim Otoritesinin Erken Müdahale Kabiliyeti

“Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir.”¹⁴⁷

Denetim otoriteleri, bankaların yukarıda sözü edilen prensipleri içerisinde yer alan yükümlülüklerinin yerine getirilmediğine ilişkin bir kaygı taşımaları halinde, tedbirler konusunda bir dizi seçeneği göz önünde bulundurmalıdır. Bu seçenekler, bankanın izleme yoğunluğunun artırılması, temettü ödemelerinin kısıtlanması, bankadan tatmin edici bir sermaye yeterliliğini eski haline getirme (restore etme) planı hazırlayıp uygulamasını talep etme ve bankadan acilen sermaye artırımına gitmesini isteme gibi tedbirleri oluşturmaktadır. Denetim otoriteleri, bankanın içinde

¹⁴⁶ BDDK, 2007, s. 273

¹⁴⁷ BDDK, 2007, a.g.e., s. 275

bulduğu kendi koşullarına ve faaliyet ortamının koşullarına en uygun araçları kullanma yetkisine sahip olmalıdır.

Bankanın karşılaştığı zorlukların kalıcı çözümü her zaman sermayenin artırılması değildir. Diğer taraftan, istenilen bazı tedbirlerin (sistem ve kontrollerin güçlendirilmesi gibi) uygulanması belli bir zaman alabilmektedir. Dolayısıyla, bankanın pozisyonunun düzeltilmesine yönelik tedbirler uygulanırken sermayenin artırılması geçici bir tedbir olarak kullanılabilir. Kalıcı tedbirler alınmış ve denetim otoritesi tarafından bunların etkili olduğu görülmüş ise geçici sermaye artırımını yükümlülüğü kaldırılabilir.¹⁴⁸

2.7.3.Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplininin Sağlanması

Basel Kriterleri'nin III. Yapısal Blok'unu oluşturan piyasa disiplininin amacı, asgari sermaye yükümlülüklerini (I. Yapısal Blok) ve denetim otoritesinin incelemesi sürecini (II. Yapısal Blok) tamamlamaktır. Komite, piyasa katılımcılarının uygulamanın kapsamı, sermaye, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci ve bu şekilde bankanın sermaye yeterliliği hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlayacak bir dizi kamuyu bilgilendirme yükümlülüğü ihdas ederek piyasa disiplininini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Komite, bu tür bilgi açıklamalarının özellikle Uzlaşımın içsel yöntem ve değerlendirmelerle sermaye gereksiniminin belirlenmesinde bankalara daha fazla inisiyatif tanındığı durumlarda çok daha önemli olduğu inancındadır.¹⁴⁹ Bankaların sahip oldukları sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri dahil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan III. Yapısal Bloкта, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir.

Açıklamalar aşağıda açıklandığı gibi temel, tanımlayıcı, niceliksel ve niteliksel olmak üzere kendi içinde dörde ayrılmaktadır.¹⁵⁰;

- **Temel bilgiler;** kamuya mutlaka açıklanması gereken bilgilerdir.
- **Tanımlayıcı bilgiler;** bazı kuruluşlar için önemli olan bilgilerdir.

¹⁴⁸ BDDK, 2007, s. 275

¹⁴⁹ BDDK, 2007, a.g.e., s. 293

¹⁵⁰ E. Ö. Sağlam, 2010, s. 85

- **Niceliksel bilgiler;** bankaların ana, katkı ve üçüncü kuşak sermaye düzeylerini, sermayeden düşülen kalemleri ve toplam kullanılabilir sermaye tutarlarını içeren bilgilerdir.
- **Niteliksel bilgiler;** bankanın muhasebe yöntemlerine ya da risk hesaplama yöntemlerine ilişkin açıklamalardır.

3.BÖLÜM

BASEL II UZLAŞISI SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIĞI VE KOBİ'LER

3.1. Sürecin Genel Olarak Değerlendirilmesi

AB sürecinde istikrarlı bir seyir izleyen Türkiye, finansal piyasaların AB normları ile uyum sürecini takip etme ve tamamlamaya ilişkin, Basel II Sermaye Yeterliliği Kriterleri'nin nihai metnini Haziran 2004'te yayımlanmıştır. Bankaların kredi kullandırırken geçmiş döneme göre daha fazla riske duyarlı olmalarını sağlayan Basel II'nin Türkiye 'de Ocak 2008 'de yürürlüğe girmesi beklenmekte idi. Ancak BDDK'nın 23.07.2007 tarihli açıklamasına göre Türk Ticaret Kanunu tasarısının yasalaşmaması ve reel sektörün yani KOBİ'lerin derecelendirme uygulamalarının ertelenmesi yönündeki taleplerinden ötürü, bankaların sermaye yeterliliği ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmesine ilişkin uygulama, 2009 yılı başına ertelenmiştir. Fakat Basel II Kriterlerine henüz tam anlamıyla hazır olmayan Türk bankacılık sisteminin, kriterleri kısmi olarak uygulamaya geçtiğini söyleyebiliriz.

BDDK, Mart 2003 tarihinde çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla, Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde Basel II Yönlendirme Komitesi tesis etmiş ve Komite her ay toplanarak Basel II'ye geçişe yönelik çalışmalar yapmaktadır. Sayısal Etki Çalışmaları (Quantitative Impact Study-QIS), bu doğrultuda yapılan çalışmalardan biri olup, Basel II'nin hazırlanması sürecinde getirilen hükümlerin banka sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesini ve gerekli değişikliklerin gerçekleştirilmesini amaçlamıştır.

Ülkemizde de Basel II hükümlerinin, Türk bankacılık sektöründeki bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerini görebilmek amacıyla yapılan etki çalışmaları, Basel Komitesi tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen 3. Sayısal Etki Çalışması (QIS-3) çalışmasına katılım sağlanması ile başlamıştır. Sektör aktif büyüklüğünün yaklaşık %60'ını oluşturan bankaların katılımı ile gerçekleştirilen QIS-3 çalışmasının ardından 2004 yılında ilk yerel sayısal etki çalışması olan QIS-TR1 yapılmıştır. Çalışmaya, sektör payı yaklaşık %95'e ulaşan 23 banka katılmıştır. Çalışmayla,

Basel II hükümlerinin özelde katılımcı bankalar ve genelde de bankacılık sektörü sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkilerine ilişkin bilgiler elde edilmiş ve sonuçlar kamuoyu ile paylaşılmıştır.¹⁵¹ QIS-3 ve QIS-TR çalışmaları, ileride yapılması planlanan diğer çalışmalar ile birlikte ülkemiz bankacılık sektörünün Basel II'ye geçiş sürecinin planlanması açısından en önemli bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır.¹⁵² QIS-3 ve QIS-TR ile elde edilen deneyimler sonrasında, Basel II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK' nın katılımıyla, BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren Basel II Koordinasyon Komitesi kurulmuştur. BDDK, TBB ve banka temsilcileri ile birlikte 30 Mayıs 2005 te ise "Yeni Basel Sermaye Uzlaşısına Geçişe İlişkin Yol Haritası" hazırlamıştır.

Basel I ve II Kriterleri, Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından 2006 ve 2007 yılında kademeli geçişle birlikte 2008 yılı itibariyle uygulanmaya başlanmıştır. Böylece, üyelik kıstaslarına uymak için Birlik, kendi mevzuatı dışında diğer bir uluslararası standart uygulamasını da kullanmaya başlamıştır. Ülkemizde ise; Basel II Yol Haritasına göre; Basel II'nin uygulanmaya başlanacağı tarihte (yeni düzenlemeyle birlikte Ocak 2009), tüm bankalar kredi riski ve operasyonel risk için yalnızca basit ve standart ölçüm yaklaşımlarını kullanabileceği ve ileri yaklaşımının kullanılmasına ise bir sonraki yıl geçilecekti. Ancak son dönemde uluslararası finans piyasalarında yaşanan gelişmeler doğrultusunda likidite riski bakımından sakıncalar ve eksikliklerin görülmesi ayrıca sistemin uygulanmasında pratikte problemler görülmesi üzerine, 01.01.2009 tarihinde yürürlüğe girmesi beklenen Basel II Kriterleri'ne kademeli olarak geçilmesine rağmen uygulanması ileri tarihlere ertelenmiştir.

Ülkemizde Basel II uygulaması, birçok kez ertelenmesine rağmen bu doğrultudaki uyum çalışmalarına hız verilmiştir. Ayrıca, bankaların Basel II'ye uyum konusunda yürüttükleri çalışmaların takip edilmesi amacıyla bankalardan altı ayda bir "Bankaların CRD / Basel II'ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi" talep edilmekte

¹⁵¹ BDDK, BASEL II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu, Temmuz 2007, s. 1

¹⁵² BDDK, BASEL II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s. 5

ve elde edilen bu bilgiler BDDK tarafından muhtelif zamanlarda “Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu” ile kamuoyuyla paylaşılmaktadır.

Yapılan sayısal etki çalışmaları gösteriyor ki; Basel II, bankaların sermaye yeterliliklerini belirli ölçülerde azaltmakla birlikte, Türk bankacılık sisteminin sermaye yeterliliğinin yüksek olması sebebiyle bu olumsuz etki önemli boyutlara ulaşmamaktadır. Yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR) sonuçlarına göre, çalışmaya katılan 23 bankanın toplulaştırılmış sermaye yeterliliği rasyosu mevcut durumda %28,8 iken, Basel II hükümleri uygulandığında bu oran %16,9'a gerilemektedir. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari seviyenin %8 olduğu dikkate alındığında, Basel II hükümleri çerçevesinde de asgari seviyenin iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu görülmektedir.¹⁵³ Yine QIS-TR çalışması sonuçlarına göre; bankaların sermaye yeterliliklerindeki azalmanın temel sebebi yabancı para kamu menkul kıymetleridir. Bu varlıklar öncekinden daha fazla risk ağırlığına sahiptir. Türk kamu kağıtlarının OECD ülkesi üyeleri arasında yer alması sebebiyle mevcut risk ağırlığı % 0 iken yeni standarttan sonra OECD üyesi olup olmama şartı kaldırıldığı için risk ağırlığı % 100 olacaktır. Basel II uygulaması olarak OECD kulüp kuralının kaldırılmasından sonra Türkiye düşük ülke notuna sahip olduğundan Türk kamu kağıtları için sermaye gereksinimi hesaplamaya başlayacaklardır. Ancak söz konusu hesaplamalar piyasa koşullarına göre değişebilecektir.¹⁵⁴

Söz konusu tüm çalışmalar neticesinde Basel II'nin uygulanabilirliğinin örnekleri verilmeye başlanmıştır. Basel çalışmalarını Türkiye'de en erken başlatan banka İş Bankası'dır. İş Bankası'nda Basel düzenlemesi ilk olarak Mayıs 2000'de henüz BDDK tarafından bankalara risk yönetimi ve iç denetim sistemleri kurması konusunda bir zorunluluk getirilmeden önce başlanmıştır. Basel II'ye uyum süreci de BDDK yol haritasıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca banka, standart yöntemle başlayıp gelişmiş yöntemlere geçmeyi planlamaktadır. İş Bankası'nın arkasından Garanti Bankası 2004 yılında uygulama çalışmalarına başlamıştır. Vakıfbank ise Basel II'nin bankacılık dışında reel sektörü de etkileyeceği konular olduğunu savunmakta ve reel sektör için önümüzdeki dönemde rekabetin ve finansman

¹⁵³ BDDK, 2005, s.5

¹⁵⁴ I. Özer, 2009, s. 94

ihtiyacının giderek artacağı varsayımını ileri sürmektedir. Bu nedenle, reel sektördeki firmaların Basel II kriterlerini doğru algılayarak kendi bünyelerinde gerekli düzenlemeleri yapmaları, kayıt dışılığı terk ederek uluslar arası standartlara göre ve güvenilir mali tablolar sunmaları gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca kurumsal yönetim ilkelerini hâkim kılmaları ve Basel II standartlarında tercih edilen teminatları oluşturmaları da önemle vurgulamaktadır.¹⁵⁵

3.2. Basel II'nin Uluslararası Ekonomilere ve Uluslararası Bankacılık Sistemine Etkileri

Basel II düzenlemelerinin ve uygulanmasının özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine olumlu yansıtacağına ilişkin görüş birliği mevcuttur. Basel II Yeni sermaye Uzlaşısı ile gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemini daha istikrarlı bir yapıya kavuşmasını sağlayarak temelinde piyasa disiplini, finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülebilirliği amaçlamaktadır. Dolayısıyla sistemin işleyişi disipline edilmiş, bankaların aşırı risk alma olasılıklarını sıfıra indirgenmiş ve finansal sistemin daha kontrollü işleyişi hedeflenmiştir. Aynı zamanda, Basel II'nin sürekli denetim mekanizması ile daha sağlıklı bir bankacılık sisteminin oluşmasını sağlayarak, finansal krizlerin ortaya çıkmasının engellenmesi beklenmektedir. Ayrıca denetim mekanizması, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinin istikrarının sağlanması için önemli bir avantaj olmakla birlikte finansal sistemin yapısı ve işleyişi ile ilgili piyasadaki aktörlerin ve yatırımcıların doğru, tam ve zamanında bilgilendirilmesi önem teşkil etmektedir.

Basel II Kriterleri'nin kredilendirme metotlarına getirdiği değişiklik ile, firmaların finansal sağlamlığının daha fazla önemsenmesi sağlamaktadır. Yeni uygulama ile bankalar kredi verecekleri firmaların derecelendirme firmalarından aldıkları nota ya da kendi derecelendirmelerine göre kredi kararı vereceklerdir. Dolayısıyla daha iyi derece notu alabilmek ve daha uygun koşullarda kredi sağlamak için, reel sektörün finansal yapısını iyileştirmeye yönelik performans göstermesi beklenmektedir. Öte yandan, alınan kredi dereceleri yatırımcıların ve diğer ilgililere firma hakkında sağlıklı kararlar alabilmelerinde yardımcı olması beklenmektedir.

---

¹⁵⁵ I. Özer, 2009, s. 93

Böylelikle ekonomiye olan bu olumlu yansımaları, reel sektör yapısını daha sağlam temellere dayandıracaktır.

Gerek bankacılık sistemi ve genel finansal sistem üzerindeki etkisi, gerekse reel sektöre yansımaları açısından bakıldığında, Basel II'nin orta ve uzun vadede ülke ekonomilerinde yaratacağı etkinin global ekonomide bir istikrar ve kontrol unsuru olma fonksiyonu icra etmesi beklenmektedir. Bununla birlikte, beklenen bu olumlu yansımaların yanı sıra yeni düzenleme ile getirilen bazı değişikliklerin bir kısım dezavantajlar da beraberinde getirmesi söz konusudur. Basel II'nin uluslararası bir düzenleme olması ve global etki beklentisi, aslında bu sistemin getireceği sorunların devresel hareketlerin etkisi ile daha büyük olacağı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ekonomik dalga boyutlarının büyük olmasının ekonomide ciddi büyüme ve küçülme hareketleri oluşturabileceği düşünülmektedir. Hatta Basel II'nin bankaları homojen hale getirmesi ve finansal sistem içerisinde bütün bankaların benzer hareket etme eğilimlerinin krizlerin etkisini artırıcı olabileceği de öngörülmektedir.¹⁵⁶

Sektördeki en güçlü ve güvenilir bankalar, aktif büyüklüğünün yanı sıra sermaye yeterliliği oranı ile ölçülmektedir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini teşvik edebilecektir. Ayrıca iştirakleri vasıtasıyla gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası bankaların içsel derecelendirme yaklaşımına geçişi nispeten kolay olacağından, mali kalitesi yüksek olan müşterilere yoğunlaşabilecektir. Ulusal bankaların ise, standart yaklaşımlarla daha düşük dereceli ve daha yüksek riskli müşterilere hizmet etmek durumunda kalarak, daha yüksek risk ve daha düşük kar marjı ile çalışmalarını beklenmektedir. Basel II'nin bankalara getireceği diğer bir yaptırım ise sermaye yeterliliğinde, aktiflerin farklı risk ağırlıkları ile değerlendirilmesinin, bankaları aktif yönetimlerinde yeniden strateji belirlemeye yönelteceğidir. Bankaların, riskli aktiflerinin getireceği sermaye

---

¹⁵⁶ Güler Aras, **Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları**, Deloitte, 2007, s. 19 .

yükünü azaltmak amacıyla aktif yatırımlarını ve bankacılık hizmetlerini artırmaya ve çeşitlendirmeye yönelmeleri beklenmektedir.¹⁵⁷

3.3. Basel II'nin Türkiye Ekonomisine ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri

Son zamanlarda dünya finans sektöründe yaşanan istikrarsızlıklar ve ekonomik krizler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerinin sağlıklı yapılanması gerektiği görüşünü daha da güçlendirmiş ve bu doğrultuda uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelerde hem ekonominin hem de geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır. Ayrıca bankacılık sektörünün, küresel ekonominin tüm gelişmelerinden doğrudan etkilenmesi ve olası bir durumun sektörde domino etkisi yaratması sebebiyle sahip olduğu önemi bir kat daha arttırmıştır. Dolayısıyla Basel II uygulamalarının, Türkiye'nin ülke ve banka risk ağırlıklarını değiştireceğinden, ülkenin finansal istikrarının önemli oranda etkilemesi kaçınılmazdır.

Türk Bankacılık Sektöründe yaşanan sorunlar ve gelişmelerin sonucu olarak, Basel II'ye uyum sürecinde önemli gelişmeler meydana gelmiş ve Türk Bankacılık Sistemi büyük oranda değişmiştir. Bankacılık sektöründe uluslararası gelişmelere ve eğilimlere paralel olarak hem iç baskılar hem de uygulanmakta olan ekonomik istikrar programına taraf olan IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların dış baskıları sonucu başta sektörün gözetimi ve denetimi olmak üzere çeşitli alanlarda düzenleme yapmak zorunlu hale gelmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁷ TBB, 2006, s. 14

¹⁵⁸ Ahmet Turgut, **Bankacılık ve KOBİ'ler için Dönüm Noktası: Basel II Standartları**, Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı: 13, Karaman 2007, s. 35.

Basel II sürecinin Türk Bankacılık Sektörüne muhtemel etkilerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz¹⁵⁹;

- Basel II daha etkin ve disipline edilmiş bir bankacılık sistemini beraberinde getirmektedir.
- Risk yönetiminin etkin bir şekilde uygulanmasına katkı sağlayarak, çağdaş risk yönetimi tekniklerini geliştirmektedir.
- Basel II ile birlikte ülke risk ağırlığının %100 olması sebebiyle hazine tarafından ihraç edilen aynı risk ağırlığına sahip tahvil, bono, eurobond ve diğer borçlanma senetlerine yatırım yapan yerli ve yabancı bankalara asgari %8 oranında sermaye yükümlülüğünü de beraberinde getirmektedir.
- Basel II hükümleri kapsamında etkin bir risk yönetimi uygulaması ancak güçlü bir özkaynak yapısı ile mümkün olacağından bankaların sermaye gereksinimleri de artmaktadır. Basel II'ye uyum sürecinde zorluk yaşayan, adapte olamayan bankaların konsolidesi ya da tasfiyesi yanında finansal yapısını güçlendirmeyi planlayan bankaların bu konuda bir adım önde ve sermaye yapıları çok daha güçlü olan yabancı bankalarla birleşme sürecini de hızlandırmaktadır.
- Bankaların maruz kaldıkları riskler duyarlı bir sermaye yeterliliği ihtiyacını beraberinde getirmektedir.
- Bankaların kamuya açıklanması gereken bilgiler dolayısıyla piyasa disiplinin sağlanmasına katkı sağlamaktadır.
- Bankaların kriz yönetimine verdikleri önemi artırmakta ve çeşitli kriz senaryolarına uygun risk yönetimi anlayışını geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır.
- Basel II kararları bankalardaki problemlerin etkin şekilde çözümlenmesine yönelik prosedürlerin gözden geçirilmesi ve çözüm odaklı düşünen insan kaynağına ve bilgi işlem alt yapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu da bankalara kısa vadede ek bir yatırım maliyeti yüklemektedir.

---

¹⁵⁹ Gökhan Taşpınar, **Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları**, Mayıs 2007 (<http://www.emakale.com/articles/24/1/Basel-II-Surecinin-Turk-Bankacilk-Sistemine-Yansimalar/Sayfal.html>), (Erişim Tarihi:09.11.2010)

- Basel II kararlarının uygulanmaya başlamasıyla birlikte bankaların kullandıracağı kredilerin teminat ve risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetini etkileyeceğinden söz konusu süreç, bankacılık sektörünü ve reel sektörü ciddi şekilde etkileyecektir. Bu aşamada kredili firmalara bağımsız denetim kuruluşları ve bankalar tarafından verilen derecelendirme notları önem kazanacak, ilgili firmanın derecelendirme notu düştükçe bankanın risk seviyesi de yükselecek, buna karşılık olarak daha çok sermaye ayrılması gerektiğinden kaynakların etkin şekilde kullanım sorununu ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla kredi notu düşük olan bir firmaya kullanılacak kredinin maliyeti de artacaktır.
- Bankaların müşteri portföy tercihleri, kredibilitesi yüksek, derecelendirmesi iyi, sağlam firmalar yönünde değişecek, kredi derecelendirmesi iyi olan firmalara ortalama kredi faiz oranından daha düşük oranda kredi kullanırılması söz konusu olabilecektir.

3.4. Basel II Düzenlemelerinin Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Etkileri

Basel II, bankacılık düzenlemesi olmakla birlikte reel sektörün fonlama olanakları üzerine doğrudan etki eden ve bankalarla kredi ilişkisi içerisinde olan firmaların yapılarını bir anlamda yeniden tanımlayan bir düzenlemedir. Dolayısıyla bankaların fon kaynaklarının temelini oluşturması ve kredi müşterisi olmaları sebebiyle KOBİ'ler, Basel II etki çemberi içinde yer almakta ve Basel II düzenlemeleri sonucunda bankacılık alanında ortaya çıkacak olan önemli dönüşümlerden etkilenmeleri beklenmektedir. Basel II 'nin KOBİ'leri etkileyeceği etkenler kullanılan kredi miktarı ve kullanılan kredinin maliyeti ile ilgilidir.

Basel II düzenlemelerinin bankaların kredi fiyatlama süreçlerinde oluşturacağı değişikliklerin, zaten fon temini konusunda ciddi problemleri bulunan KOBİ'ler üzerinde olumsuz etki yaratmaması, yani KOBİ kredilerini azaltıcı ya da kredilerin maliyetlerini artırıcı etki oluşturmaması için KOBİ'lerin yüksek derecelendirme notuna sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla, Basel II ile birlikte KOBİ'ler başta olmak üzere tüm işletmelerde adillik, hesap verebilirlik, şeffaflık ve sorumluluk gibi temel kurumsal yönetim ilkelerine uyum ve kurumsal yönetim anlayışının

geliştirilmesi hayati önem kazanmaktadır.¹⁶⁰ Basel II'de KOBİ'lere ilişkin hükümlere ve bu hükümlerin KOBİ kredilerine muhtemel etkilerine geçmeden önce ülkemizde KOBİ'lerin durumuna değinmenin faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

3.4.1. Türkiye'de KOBİ Tanımları

Basel II düzenlemelerinde KOBİ'ler açısından önem arz eden en temel husus, tanımlarında meydana gelen değişmedir. Bu sebeple ülkemiz mevzuatı ve uygulamaları değerlendirildiğinde, farklı kurumların KOBİ'lere ilişkin farklı tanımları bulunmaktadır. Söz konusu tanımlar genelde faaliyet gösterilen sektör, çalışan sayısı, sabit yatırım tutarı ve KOBİ sermayesinin önemli bir kısmının büyük ölçekli işletmelere ait olmaması kriterlerine dayanmaktadır.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), KOBİ'leri şu şekilde tanımlamaktadır; İmalat, hizmet ve ticaret sektöründe faaliyet gösteren, yıllık satış cirosu veya mali bilanço toplamı 25.000.000 TL'yi geçmeyen ve 250'den az çalışanı olan işletmeleridir.

Hazine müsteşarlığının tanımına göre KOBİ; imalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine, teçhizat, tesis, taşıt ve demirbaşları toplamının net tutarı 400.000 TL sini aşmayan;

- 1 -9 arası işçi çalıştıran işletmeler, çok küçük ölçekli
- 10- 49 arası işçi çalıştıran işletmeler, küçük ölçekli
- 50 -250 arası işçi çalıştıran işletmeler, orta ölçekli işletmelerdir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın tanımına göre KOBİ; İmalat sanayinde faaliyet gösteren, 1 ile 200 arası işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı 2 Milyon ABD dolarını karşılığı TL' yi aşmayan işletmelerdir.

---

¹⁶⁰ Emine Öner, **BASEL II Sürecinde KOBİ'lerde Kurumsal Yönetim Anlayışının Geliştirilmesi Üzerine Öneriler**, Muhasebe Ve Vergi Uygulama Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Ocak 2009, s. 85

Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'na (OECD) göre ise KOBİ; 20'den az işçi çalıştıran işletmelere "çok küçük", 20-99 arasında işçi çalıştıran işletmeler "küçük", 100-199 arasında işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak, Basel II'de sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde KOBİ, (SME-Small and Medium Sized Entities) sınıfının sınırları firmaların yıllık toplam satış cirolarına göre belirlenmektedir. KOBİ sınıfının belirlenmesinde yıllık toplam satış cirosu esas alınmakta ve toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmaktadır.

KOBİ tanımıyla birlikte "perakende-kurumsal" ayırımı önem kazanmaktadır. Perakende KOBİ, bir bankadaki nakit ve gayri nakit kredilerinin toplamı 1 Milyon Euro'nun altında olan işletmeleri kapsarken kurumsal KOBİ ise bir bankadaki nakit ve gayri nakit kredilerinin toplamı 1 Milyon Euro'nun üstünde olan işletmeleri kapsamaktadır.

Tablo 3.1. Basel II'nin KOBİ Sınıflandırması

Kredi Tutarı	Yıllık Satış Cirosu	Sınıflandırma
Kredi Miktarı > 1.000.000 €	Ciro > 50.000.000 €	Kurumsal
Kredi Miktarı < 1.000.000 €	Ciro > 50.000.000 €	Kurumsal
Kredi Miktarı > 1.000.000 €	Ciro < 50.000.000 €	Kurumsal-KOBİ
Kredi Miktarı < 1.000.000 €	Ciro < 50.000.000 €	Perakende-(KOBİ)

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, Yayın No:228, Eylül 2004, s.6

3.4.2. KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri

KOBİ'lerin yeni istihdam alanlarına yaratılmasındaki katkıları, piyasa koşullarındaki değişikliklere uyum sağlama yetenekleri, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasındaki etkileri, butik üretimi ile ürün farklılaşmasına yardımcı olması, büyük işletmelere ara malı temini ile dünya ekonomisindeki rolü giderek artmakta ve daha da önem kazanmaktadır.

Ekonomik yapılarının farklılığına rağmen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ekonomisi için ana fonksiyonlardan birini oluşturan KOBİ'lerin önemi, özellikle Türkiye gibi zaman zaman ekonomik krizlerle karşı karşıya gelen ülkeler için daha da artmaktadır.

Ölçek olarak birim bazında ufak olan bu şirketler, ülke ekonomisinin ve istihdamın büyük bölümünü ve kayıt dışılığın oldukça önemli bir kısmını oluşturmaktalar. En önemlisi tüm dünyada olduğu gibi Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici ekonomik aktörleridir. Türkiye'deki işletmelerin adet bazında yüzde 99'unu, kayıtlı istihdamın yüzde 61'ini ve ekonomideki katma değerın yüzde 27'sini bu şirketler oluşturmaktadır.¹⁶¹ KOBİ'lerin diğer özellikleri ise aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadır.
- Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkânı oluşturmaktadır.
- Yapıları itibariyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedir.
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmektedir.
- Teknolojik yeniliklere daha yatkındır.
- Bölgelerarası dengeli kalkınmayı sağlar.
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları asgariye indirir.
- Ferdi tasarrufları teşvik eder, yönlendirir ve hareketlendirir.
- Büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır.
- Politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsurudur.
- Demokratik toplumun ve liberal ekonominin ana sigortalarından biri olması ekonomideki önemini bir kat daha arttırmaktadır.

---

¹⁶¹ TBB, 2004, s.1

3.4.3. KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları

KOBİ'lerin sahip olduğu avantajlar için şunları söyleyebiliriz;

- Yatırımlarda kullanılan sermayenin büyük bir kısmını öz sermayeden oluşması ile daha düşük yatırım maliyetleri sağlamak ve daha fazla istihdam imkânı oluşturmaktadır.
- Ulusal veya uluslararası geniş pazarlara girişlerde büyük miktarlarda yatırım yerine yeni fikir veya buluşlarla pazar tepkisini ölçmek adına az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlayabilmektedirler.
- Yapıları itibarıyla ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedirler.
- Talebin sınırlı olduğu alanlarda arz oluşturabilmekte ve özel teşebbüsü teşvik etmektedirler.
- Devlet tarafından desteklenmektedirler.
- Büyük işletmelerin, maliyeti yüksek ve idaresi zor entegre tesis kurması yerine yan sanayilerden yararlanan üretimi tercih etmeleri sebebiyle KOBİ'lerin büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisidir.
- Bölgelerarası kalkınmanın dengeli bir yapıda sürdürülmesine katkı sağlamaktadırlar.
- Müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişki içerisinde olmaları ve buldukları pazarı yakından takip edebilmeleri sebebiyle değişime daha çabuk ayak uydurabilmekte ve birçok olumsuzluğu daha az zararla atlatabilmektedirler.

KOBİ'lerin dezavantajlarını ise şöyle ifade edebiliriz;

- Daha çok emek yoğun teknoloji ile çalışmaları sebebiyle düşük düzeyde teknolojiye sahiptirler.
- Yurtiçi ve yurtdışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememelerinden dolayı uluslararası rekabet güçleri zayıftır.
- Düşük işçi verimliliği ve yüksek ortalama maliyetlerinden dolayı kalifiye eleman ücretlerinin düşük tutulması ve elemanlarının büyük işletmelere yönelmeleri ile kalifiye eleman sıkıntısı çekmektedirler.

- Vergi ve diğer kamusal yükümlülükleri yerine getirmemelerinden kaynaklanan kayıt dışı çalışmalarının, kendi gerçek durumlarını sağlıklı bir şekilde yansıtmaması sebebiyle kredi kuruluşlarından ihtiyaç duydukları kredileri alamamaktadırlar.
- Muhasebe işlemlerinin işletme sahip veya ortaklarınca gerçekleştirilmesi sebebiyle hesap ve kayıt düzenindeki aksaklıklar nedeniyle şeffaf olmamaktadırlar.

3.5. Basel II Sürecinde KOBİ'lerin Alması Gereken Önlemler

KOBİ'lerin risk odaklı Basel II kriterlerine uyum sağlayabilmeleri için önlemler almaları gerekmektedir. Bu önlemleri şöyle sıralayabiliriz¹⁶²;

- 1) **Mali Yapı Güçlendirilmelidir.** Basel II ile birlikte KOBİ'lerin güçlü sermaye yapısına sahip olmaları daha da önem kazanmaktadır. Sermayesini güçlendiren firmalar bankalardan ve bağımsız derecelendirme kuruluşlarından daha yüksek kredi notu alabileceklerdir. Yüksek kredi notuna sahip firmalar daha düşük maliyetli kredi imkânlarını yakalayabilecektir. Bu nedenle yetersiz sermaye ile çalışan KOBİ'ler en kısa zamanda sermayelerini güçlendirmelidir.
- 2) **Kayıtdışı İşlemler Kayıt İçine Alınmalıdır** Bilanço ve gelir tablolarının gerçeği yansıtması gerekmektedir. Bilanço dışı varlıklar, bilanço içine alınarak daha gerçekçi mali tabloların hazırlanması sağlanmalı, kayıtdışı varlıklar kayıt altına alınarak daha yüksek derecelendirme notları elde edilebilmelidir. Devlet, vergi ve SSK oranlarını düşürerek KOBİ'lerin kayıtdışı faaliyetlerini sona erdirmelerini teşvik etmelidir. Firmaların kayıtdışılığı önlediği takdirde artan şeffaflıkla birlikte haksız rekabet ortamı da son bulacaktır.
- 3) **Finansman Konusunda Uzmanlarla Çalışılmalıdır.** KOBİ'ler genellikle teknik kökenli kişiler tarafından yönetilmekte olup, finansman konularına hâkim nitelikli kişileri işyerlerinde istihdam etmemeleri yüzünden finansman sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları bilinen bir gerçektir. Bu yüzden KOBİ'ler

¹⁶² Hatice Biçen Yılmaz, **Basel II ve Kobi'ler Üzerindeki Etkileri**, Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Sayı: 1,s. 12, (http://www.paradoks.org/makale/yil3_sayi1/hbyilmaz31.pdf), (Erişim Tarihi:23.04.2011)

nitelikli, finansal piyasalardaki değişimleri takip ederek işletmesine uyarlayabilen, risk yönetimi konusunda deneyimli, alternatif finansman tekniklerine hakim uzman finansmanlılarla çalışmalıdır. Raporlama ve veri tabanı oluşturma konusunda teknolojik altyapısı olan, risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlayacak çalışanları bünyesinde bulundurmalıdır. KOBİ'ler bağımsız kredilendirme kuruluşları ve bankalar tarafından talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilecek insan kaynaklarına sahip olmalıdır. Sağlıklı bilgi akışının olması durumunda KOBİ'lerin derecelendirme notu daha yüksek olabilecek, bu da daha uygun koşullarda kredi ve faiz oranları sağlayacaktır

- 4) **Kurumsal Yönetim Kültürü Yerleşmelidir.** İyi yönetilen şirketler krizlerden fazlaca etkilenmemektedir. Kurumsal yönetim kültürü, en üst düzey yöneticilerden tüm kurum çalışanlarına kadar yaygınlaştırılmalıdır. Kurumsal firmalar eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, sorumluluk ilkeleriyle yönetildiği için finansal performansları daha yüksek olacağından, bu tür firmalara, bankalar tarafından verilecek kredilerin maliyetleri daha düşük olacaktır.
- 5) **Teminat Yapısı:** Basel II'de yer alan risk azaltıcı unsurlar dikkate alınarak eksiklikler giderilmelidir. Mevcut sistemde yaygın biçimde kullanılan gerçek müşteri çek ve senetleriyle firma ortaklarının kefaletlerin Basel II'de risk azaltıcı unsur olarak yer almaması nedeniyle; KOBİ'ler mevcut yapıların da değişiklik yaparak, Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlamalıdır.
- 6) **Derecelendirmenin Önemi:** Derecelendirmenin öneminin farkında olunması gerekmektedir. Bu amaçla uluslararası kabul görmüş standartlarda şeffaf, güvenilir mali tablolar hazırlanmalıdır. Raporlama ve veri tabanı konularında gerekli teknoloji yatırımları yapılmalıdır. KOBİ'ler niteliksel verilerinin yanı sıra niceliksel verilerinin açıklanmasında da şeffaf ve gerçekçi olmalıdır. Risk yönetimine önem veren, faaliyetlerinden doğan riskleri elimine eden, bilançolarında yer alan aktif ve pasif kalemler arasındaki vade, döviz kuru, parite ve faiz oranı uyumsuzluğunu yok eden firmalar daha yüksek kredi derecelendirme notları alabileceklerdir. Ayrıca firmalar esas faaliyet konularında çalışmalıdırlar.

4.BÖLÜM

BASEL III UZLAŞISI

4.1. Basel III Tasarısına Duyulan İhtiyaç

Eylül 2008’de Lehman Brothers’ın iflasını duyurması, ABD’deki büyük yatırım bankalarının banka-holding şirketlerine dönüştürülmesi, Fannie Mae ve Fredi Mac’in ulusallaştırılması, Amerikan Uluslararası Sigorta Kuruluşu AIG (American International Group)’in çöküşün eşiğine gelmesi, Fortis’in parçalanması ve satılması, İzlanda’nın en büyük ticari bankasının ardından ülkenin bankacılık sisteminin çökmesi, birçok ülkenin bankalarına ciddi destekler vermesine yol açması gibi bir kısım olaylar henüz kriz durumları için yeterince önlemin alınmadığını ve mevcut sistemin ciddi eksiklikler içerdiğini göstermiştir. Finansal sistem ve bankacılık sistemi hâlihazırda tekrar istikrara kavuşmuş olsa da krizin maliyeti çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bununla birlikte küresel finansal kriz, reel sektörü de etkilemiş, refah seviyesinde ciddi düşüşler görülmüş, yüksek seviyede iş kayıpları yaşanmıştır.¹⁶³ Dolayısıyla tüm bu olaylar, finansal ve operasyonel risklere karşı bankaların rezervlerinde bulundurmaları gereken sermaye miktarıyla ilgili uluslararası bir standart getirmek ve böylelikle banka iflaslarına yol açan uluslararası krizleri engellemek amacı ile oluşturulan Basel II’nin yetersiz kaldığını doğrulamakta ve küresel krizden bu yana konu üzerinde yeniden çalışılması gerektiğini göstermiştir. Ayrıca 2008-2009 yıllarında yaşanan global kriz akıllara “Basel II Kriterleri mi krize sebep oldu?” ya da ”Basel II Kriterleri krizi önleyemedi mi? gibi soruları getirmektedir. Fakat gözden kaçırılan bir şey vardı ki o da; Basel Kriterleri’nin krizi yaşayan tüm ülkelerde henüz tam anlamıyla uygulanmadığı ve hemen hemen her ülkede Basel I Kriterleri’nin uygulanıyor olmasıdır.

Basel II'nin tespit edilebilen eksikliklerini gidermek amacıyla Basel Komitesi, yaşanan global finans krizi kapsamında halen uygulamada olan Basel Kriterlerini değiştirmek üzere Aralık 2009’da “Bankacılık Sektöründeki Dayanıklılığın Arttırılması-İstişare Metni (Strengthening the Resilience of the Banking Sector - Consultative Document)” isimli yeni bir çalışma yayınlanmıştır. Bu çalışmanın temel

¹⁶³ BDDK, Sorularla Basel III, Risk Yönetimi Dairesi, Aralık 2010, s. 4

amacı, isminden de anlaşılacağı üzere bankaların mali esnekliklerinin (sağlamlığının) güçlendirilmesidir. Ayrıca Basel Komitesi bünyesinde oluşturulan gruplarda, çalışmalar büyük bir hızla devam etmekte ve ilk başlarda "Basel II Enhancements" olarak ifade edilen revizyon süreci, artık Komite tarafından da resmi olarak "Basel III" olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

4.2. Basel III Uzlaşısı'nın Kapsamı

Basel III olarak adlandırılan yeni sermaye kuralları ile bankaların finansal yapısının güçlendirilmesi ve bir başka krizin önlenmesine yardımcı olmak için aşırı risk alımının engellenmesi amaçlanmıştır. Basel III Uzlaşısı, Basel II Uzlaşısını tümünden değiştiren bir düzenleme değil ancak Basel II Uzlaşısının özellikle son finansal krizdeki gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan bir ek düzenlemeler olarak görülmekte ve bu doğrultuda Basel Komitesi, riske daha duyarlı bir sistemin oluşturulması için yeni reformlar üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kapsamda reformlar, mikro (banka) düzeyde reformlar ve makro (sektör) düzeyde reformlar olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Basel Komitesi bu iki boyutla yapılacak yeni reformların hem banka düzeyinde hem de sektör düzeyinde esneklik ve sağlamlık kazandırılacağına inanmaktadır. Komite, bu değişiklikleri ihtiva eden Basel III prensiplerini yürürlüğe sokma tarihini 2013, kademeli olarak uygulanma tarihini ise 2019 olarak belirlenmiştir.

Basel III kapsamında yapılan değişiklikler beş kısımda incelenebilir¹⁶⁴:

4.2.1. Sermaye Tanımının Değişmesi

Özellikle uluslararası faaliyet gösteren bankaların en çok itiraz ettikleri noktalardan birini sermaye tanımında gerçekleştirilen değişiklikler oluşturmaktadır. Yine kriz sürecinde görüldü ki, bankalar ana sermaye olarak adlandırılan Tier 1 ve katkı sermayenin de dâhil edildiği Tier 2 rasyolarını otoritelere raporlarken değişik makyajlamalar ile yüksek gösterebilmişlerdir. Komite bu amaçla kabaca indirim kalemlerini arttırarak ve dolayısıyla tanımlarını da daraltarak ana sermaye ve katkı

¹⁶⁴ Ozan Cangürel, **Kriz, Basel III ve BDDK**, (<http://www.t24.com.tr/haberdetay/79497.aspx>), (Erişim Tarihi:17.07.2011)

sermayeyi daha gerçekçi ve kuvvetli hale getirirken, yine bu kapsamda 3. Kuşak sermayenin de dahil edildiği Tier 3 (ana sermaye + katkı sermaye) rasyosunu da kaldırmaktadır.¹⁶⁵ Ayrıca bankaların mali yapılarının sağlamlığının önemli kriterleri arasında yer alan çekirdek sermaye rasyosunun, yani kayıtlı sermaye ve dağıtılmamış karlar toplamının risklerine göre ağırlıklandırılmış varlıklara oranının 2015 yılına kadar %4.5'a, 2019'a kadar ise ilave %2.5'lük bir artışla toplamda %7'ye çıkarılması yönünde karar alınmıştır.

4.2.2. Karşı Taraf Riski Düzenlemesi

Teknik detayları oldukça yüksek olan bu teklifte, bankaların stres senaryoları ve tarihsel verilere dayanarak hesaplayacakları karşı taraf riski için ilave sermaye tutmaları amaçlanmıştır.

4.2.3. Kaldıraç Rasyosu

Sermaye oranlarını destekleyici nitelikte olan şeffaf, basit, anlaşılır ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranı getirilmiştir. Söz konusu oran birinci kuşak sermayenin (ana sermaye) belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilanço dışı kalemler ve aktifler toplamına bölünmesi suretiyle (Ana Sermaye / Aktifler + Bilanço Dışı Kalemler) bulunacak olup 2017 yılının ilk yarısına kadar sürecek olan paralel uygulama döneminde %3 oranı test edilecektir. Yapılacak olan QIS çalışmalarının ve paralel uygulamanın sonuçları da dikkate alınarak nihai hali verilmiş olan kaldıraç oranı 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren Birinci Yapısal Blok'a dâhil edilecektir.¹⁶⁶

4.2.4. Döngüsellik ve Sistemik Risk

Döngüselligi yeterince dikkate almamasıyla eleştirilen Basel II'nin bu yöndeki eksikliğini kapatmak amacıyla ülke şartlarına ve tercihlerine bağlı olarak %0 ile %2,5 arasında değişen döngüsel sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir. Anılan

¹⁶⁵ Üçüncü kuşak sermaye adı altında değerlendirilen sermaye benzeri krediler, kısa vadeli ve yalnızca piyasa risklerinin hesaplanmasında kullanılacak bir sermaye bileşenidir.

¹⁶⁶ BDDK, 2010, s.7.

tamponun çekirdek sermayeden ya da zararı tam karşılama kapasitesi olan diğer sermaye bileşenlerinden ayrılması gerekmektedir. Döngüsel sermaye tamponunun ekonominin büyüme hızına bağlı olarak artırılıp azaltılmasıyla hızlı kredi büyümesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Sermayeyi korumak adına sistemik risklere karşı Basel III ile getirilen sermaye koruma tamponu çekirdek sermayeye, birinci kuşak sermayeye ve toplam sermayeye kademeli olarak eklenecektir. Söz konusu oranın 2016 yılından 2019 yılına kadar kademeli olarak arttırılarak 2019 yılında %2,5 olarak nihai şeklini alması planlanmaktadır. Sermaye koruma tamponunun sağlanamaması durumunda bankaların faaliyetlerine olağan olarak devam etmesi ancak bununla birlikte bankaların kar dağıtımına değişen oranlarda kısıtlamalar getirilmesi planlanmaktadır. Bankaların sermaye koruma tamponu için tuttuğu sermayenin, otorite tarafından belirlenen standart orandan (%2,5) düşük olması halinde, bu iki oran arasındaki farka bağlı olarak kar dağıtımı üzerinde değişen oranlarda kısıtlamalar yapılması öngörülmektedir.¹⁶⁷

4.2.5.Likidite

Basel III ile birlikte likiditeye ilişkin olarak iki oran oluşturulmuştur. Bunlardan ilki bir aylık gibi kısa dönem içinde bankanın likidite gücünü ölçmeyi amaçlayan ve yüksek kaliteli likit varlıkların, kötü durum senaryolarına göre oluşturulmuş net nakit çıkışlarına bölümünden oluşan Likidite Karşılama Oranı (Liquidity Coverage Ratio)'dır. İkinci oran ise diğer oranının aksine bankaların uzun vadeli likidite yapısı ölçülmeye çalışılarak, mevcut bilanço yapılarında aktivitelerini daha uzun vadeleri kaynaklarla fonlama gücünü ölçen Net İstikrarlı Fonlama Oranı (Net Stable Funding Ratio)'dır.

Şubat 2000 tarihinde BIS tarafından yayınlanan Bankalarda Likiditenin Yönetimi için Güçlü Uygulamalar (Sound Practices for Managing Liquidity in Banking Organisations) isimli çalışmada, bankaların sağlam bir likidite yönetimi için ihtiyaç duyabilecekleri önemli hususlar ele alınmış olsa da, bu prensiplerin ve tavsiyelerin global olarak yeterli uygulamasının sağlanamadığı görülmüştür. Krizle birlikte likidite yönetiminde eksikliği görülen en önemli husus, yeterli sermaye tamponlarının (buffer) oluşturulmamış olmasıdır. Halbuki bilindiği üzere, kriz öncesi

---

¹⁶⁷ BDDK, 2010, s 6

global finansal piyasalarda görülen durum bol likidite, düşük volatilité ve düşük faiz oranları idi. Bu ortamda kendilerine yeterli emniyet subapları tesis etmeyen bankalar, ilk olarak 2007 yılının Mart ayında piyasaların donması ile varlıklarını likit etmede ciddi sorunlar ile karşılaşmışlardır.¹⁶⁸

Yukarıda belirtilen yenilikler, yaşanan finansal kriz sonrası uygulamaya geçilmesiyle somut bir hal almıştır. Bunlara ek olarak G-20 Londra Zirvesi'nde benimsenen kararlar, Finansal Sistemin Güçlendirilmesine Yönelik Bildirisi ile kamuoyuna açıklanmıştır. Alman kararlar; Finansal İstikrar Kurulu, Uluslar arası İşbirliği, İhtiyati Düzenlemeler, Düzenleme Kapsamı, Muhasebe Standartları, Kredi Derecelendirme Kuruluşları olmak üzere bölümlere ayrılmıştır.¹⁶⁹

Piyasalarda finansal krize ilişkin olarak ortaya konan kuralların çok sıkı olması ve hızla yürürlüğe konulması durumunda küresel çaptaki ekonomik canlanmanın tehlikeye girebileceği, hatta ciddi bir resesyona ya da finansal buhrana neden olabileceği endişeleri mevcuttur. BIS Ağustos 2010'da, yaklaşık 24 ulusal otorite ve uluslararası kuruluşun yetkililerinden oluşan FSB/BCBS Makroekonomik Değerleme Grubu (MDG) tarafından hazırlanan "Güçlü Sermaye ve Likidite Gereksinimlerine Geçişin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi" ve "Güçlü Sermaye ve Likidite Gereksinimlerinin Uzun Dönem Etkilerinin Değerlendirilmesi" isimli iki ara rapor yayımlanmıştır. Bahsi geçen bu raporlarda, güçlü sermaye ve likidite gereksinimlerinin uygulanmasının makroekonomik etkilerinin uygulamaya geçiş sürecinde ve tam uygulamaya geçildiği aşamadaki olası sonuçlarının faydaları ve uzun dönem maliyetleri sayılaştırılmaya çalışılmıştır. Basel Bankacılık Komitesi tarafından açıklanan daha yüksek sermaye ve likidite oranlarından beklenen en önemli fayda finansal kriz olasılığının azaltılmasıdır. Ancak sermaye ve likiditeye ilişkin asgari oranların artırılmasının kriz olasılığının azaltılmasında ne kadar etkili olacağı belirsizdir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ O. Cangürel, (<http://www.t24.com.tr/haberdetay/79497.aspx>), (Erişim Tarihi: 17.07.2011)

¹⁶⁹ -, "Declaration on Strengthening the Financial System", Nisan 2009, (http://www.g20.org/Documents/Fin_Deps_Fin_Reg_Annex_020409_-_1615_final.pdf), (Erişim Tarihi: 04.02.2012)

¹⁷⁰ BDDK, 2010, s. 9

Basel III ile ulaşılmak istenen hedefler aşağıdaki gibidir¹⁷¹;

- Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,
- Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,
- Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması.

4.3. Basel III Uzlaşısı'nın Küresel Ekonomiye Etkileri

Basel III ile gelen yüksek sermaye yeterliliğı rasyoları, bankaların ne ölçüde risk üstlenebileceklerini yani şirketlere verilen kredi maliyetlerinin yükselteceğini ve bankaların kredi vermede seçiciliğe yöneleceğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, yeni sermaye standartları nedeniyle artan sermaye maliyetleri kredi verenleri daha seçici olmaya iterken, artan risk ağırlıkları doğal olarak tercihi yüksek kredi derecesine sahip ve yüksek teminatlı müşterilere yöneltecektir. Yüksek risk potansiyeli olan şirketlere ancak yüksek faiz karşılığında kredi verilebilecektir. Dolayısıyla zaten kısıtlı kredi olanaklarına sahip olan KOBİ'ler başta olmak üzere, şirketler büyük bir baskı altında kalacaktır.

Yapılan bazı çalışmalar, Basel II çerçevesindeki sermaye düzenlemeleriyle küçük ve orta ölçekli şişletmelere kredi vermenin, 3 A'lı kredi derecelendirmesine sahip bir şirkete göre üç kat daha fazla sermaye gerektireceğini tahmin etmektedir. Bu durum dikkate alındığında, bu kategorideki eleştiriler Basel III'ün daha yüksek sermaye maliyetleri nedeniyle çok daha olumsuz bir tablo ortaya koyacağını ifade etmektedir. Ayrıca, bu eleştiriler yeni kaldıraç oranlarının bankacılık toplam iş hacmi üzerinde de facto kısıtlamalar oluşturarak, seçici kredi verme sürecini daha da teşvik edeceğini de öne sürmektedir.¹⁷² KOBİ'ler açısından önemli ve endişe edilmesi

¹⁷¹ BDDK, 2010. s.1

¹⁷² Ümit Boyner, **Basel III Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi ve Türk Bankalarına Etkileri**, Konferans Metni, İstanbul Mayıs 2011

gereken diğer bir husus ise sermaye yeterliliği oranlarının hesaplanmasında kullanılacak risk ağırlığının , yani kredilerin taşıdıkları risklerin bankalarca belirlenecek olmasıdır. Bu durum KOBİ'lere daha maliyetli fon kullanımını beraberinde getirmiş olacaktır.¹⁷³

Basel III Kriterleri'nin olası diğer bir etkisi ise, banka fonlarının daha düşük risk grubunda sınıflandırılan yüksek derecelendirme notuna sahip kamu borçlanma enstrümanlarına (ülke risklerine) kaymasına ilişkindir. Söz konusu durumunda bankaların portföylerinde ciddi oranlarda ülke risklerinin taşınması ve özel sektörde düşük derecelendirme notuna sahip firmaların fon temin edememeleri nedeniyle finansal bir çıkmazın oluşması beklenmektedir.

Basel Bankacılık Komitesi tarafından sermaye ve likiditeye ilişkin getirilen yeni standartların yayılma etkisine bağlı olarak döviz kurlarında, emtia fiyatlarında ve küresel arz talep dengesinde değişikliklere neden olması da beklenen bir husustur. Makroekonomik Değerleme Grubu (MDG) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda sermaye yeterliliği oranında yapılacak %1'lik artışın kredi risk primlerinde ortalama 15 baz puanlık bir artışa neden olacağı tahmin edilmektedir. IMF ve BIS tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda üretilen tahminlerde ise bu durumdan gelişmekte olan ekonomilerin gelişmiş ekonomilerden daha çok etkilenmesidir.¹⁷⁴

4.4. Basel III Kriterleri'nin Türkiye Yansımaları

Türk bankacılık sisteminin sermaye yapısı değerlendirildiğinde özkaynaklar içerisindeki sermaye benzeri kredilerin oranının düşük olduğu, buna mukabil ödenmiş sermaye, kar yedekleri ve dağıtılmamış karlar gibi çekirdek sermaye kalemlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

¹⁷³ Mahmut Yardımcıoğlu, Gökçe Demirel, **Risk Yönetiminde Kriz Sonrası Yeni Finansal Mimariye Yönelik Bir Adım: Basel III**, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:Kasım-Aralık 2010, s. 76, (<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/102malicozum/3%20mahmutyardimcioglu.pdf>), (Erişim Tarihi:17.07.2011)

¹⁷⁴ BDDK, 2010, s.10

Tablo 4.1.Özkaynak Ana Bileşenleri

Özkaynak Kalemleri (Mart 2011)	Tutar (Milyon TL)	Oran %
Ana Sermaye	127.652	91,0
Ödenmiş Sermaye	48.558	34,6
Yedek Akçeler	76.841	54,48
Diğer	1.902	1,4
Katkı Sermaye	13.849	9,9
Üçüncü Kuşak Sermaye	0	0
Sermayeden İndirilen Değerler(-)	1.252	0,9
Toplam Özkaynak	140.249	100

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 21, Mart 2011, s. 53

Tablo 4.1'den de anlaşılacağı üzere ana sermaye kalemi toplam özkaynakların %91'ini oluşturmakta olup katkı sermaye %9,9 gibi bir oranda gerçekleşmiştir. Ana sermayenin en önemli kalemleri olan ödenmiş sermaye ve yedek akçeler sırasıyla toplam özkaynakların %34,6 ve %54,48'ini oluşturmakta olup sektörün yüksek kalitede sermaye ile çalıştığına işaret etmektedir. Basel III uygulamalarında özkaynak hesaplamalarından çıkarılacak olan üçüncü kuşak sermaye kalemi Türk Bankacılık Sektörü'nde zaten bulunmamakta olup bu durum ülkemiz bankacılık sektörünü etkilemeyecektir.

Açıkladığımız bilgilerden yola çıkarak Türk bankaları için sermaye yeterlilik oranı ve çekirdek sermaye yeterlilik oranı arasındaki farkın ABD ve Avrupa'daki bankalara kıyasla daha az olacağı çok belirgindir. Konu daha çok Avrupa ve ABD'deki bankalar açısından önem arz etmekte olup bu ülke bankalarının sermaye bileşenleri arasında çekirdek sermaye olarak tanımlanmayan ancak toplam sermayede yer alan tutarlar oldukça yüksektir. Daha önce de ifade edildiği üzere, Basel III'te sermayenin niteliği ile ilgili değişikliklerin yapılmasının nedeni, son finansal krizde banka bilançolarında sermaye olarak gözüken tutarların fonksiyonel olarak sermaye görevini yerine getirecek nitelikten uzak olmasının görülmesidir. Ayrıca Türkiye'nin %8 olarak kabul edilen sermaye yeterlilik oranına ilave olarak 2006 yılında asgari %12'lik hedef oran belirlemesi kriz sürecinde Türk bankalarının sermaye sıkıntısı çekmemesindeki en etkili proaktif önlemlerden biridir. Nitekim

küresel krizde Türkiye, OECD ülkeleri arasında da bankacılık sektöründe kamunun sermaye desteğine ihtiyaç duymayan tek ülke olmuştur.¹⁷⁵ Ayrıca ülkemizde hâlihazırda hesaplanmakta olan likidite oranının, Basel III ile gündeme gelen Likidite Karşılama Oranı ile uyumlu olması, Basel II Kriterleri'nin Türk ekonomisi üzerinde yıkıcı bir etki göstermeyeceğinin diğer bir kanıtıdır.

Türk Bankacılık Sektörü, 2000-2001 krizi sonrası yüksek bir sermaye yeterliliği seviyesini sürdürmektedir. Global finansal kriz sürecini sorunsuz atlatan sektörümüz, kriz sonrası süreçte hızlı bir kredi büyümesi gerçekleştirmiş ve bu süreçte sektörün SYR'si %19 seviyesinin biraz altına gerilemiştir. Türk bankacılık sektörü için bir diğer olumlu gösterge ise hiçbir bankanın SYR'sinin %12'nin altında bulunmamasıdır. Dolayısıyla, Basel III düzenlemelerinin uygulanması öncesi bankacılık sektörümüzün önemli bir sermaye tamponuna sahip olduğu açıkça görülmektedir.¹⁷⁶

Ülkemizin global finansal kriz döneminden önemli bir sorun yaşamadan, güçlü bir şekilde çıkmış olmasında kriz öncesi dönemde alınan tedbirlerin ve yapılan düzenlemelerin önemli katkısı bulunmaktadır. Sağlam bir özkaynak yapısı, sağlıklı bir likidite profili, düşük kaldıraç oranı ve mevduat bazlı fonlama yapısı, Basel III kurallarının uygulanması hususunda Türkiye'nin önemli problemler ile karşılaşmayacağını ve hatta bazı konularda mukayeseli bir üstünlük elde edeceğinin göstergesidir

---

¹⁷⁵ BDDK, 2010, s. 12

¹⁷⁶ İhsan Uğur Delikanlı, **Basel III: Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi ve Türk Bankalarına Etkileri**, Konferans Metni, İstanbul Mayıs 2011

SONUÇ

Son yıllarda dünya finans sisteminde yaşanan önemli ekonomik istikrarsızlıklar ve bankacılık krizleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin yeniden yapılandırılması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Dünya genelinde teknolojinin ilerlemesi ve globalleşme, finansal kurum faaliyetlerinin çeşitlenmesine ve yeni araçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Uluslararası piyasalarda yaşanan bu gelişmeler söz konusu finansal araçların ve süreçlerin daha karmaşık bir hal almasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bu durum, ekonominin en önemli birimi olan bankaları finansal aracılık ve hizmet sunma sürecinde çok sayıda farklı ve karmaşık risklerle karşı karşıya getirmiştir.

Bankalardaki kredi, piyasa ve operasyonel risklerin sebep olabileceği olası bir tehdidin, küreselleşmenin etkisiyle kısa sürede uluslararası boyutlara ulaşabilmesi mümkündür. Böyle bir süreçte, tüm piyasa katılımcılarının risklerini daha detaylı ölçmesi ve yönetmesini zorunlu hale getirirken denetim otoritelerinin ise bu konuya ilgilerini arttırmıştır. Sistemik risklerin minimum seviyelere indirilmesi, güvenli ve rekabete açık bir bankacılık sisteminin varlığı, denetim otoritelerinin ve diğer sistem katılımcılarının tam bir koordinasyonu ile mümkün olmakta, bu bağlamda uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır.

Özellikle bankacılık alanında finansal mevzuatların geliştirilmesi ve uluslararası alanda uygulanmaya geçilmesi, güçlü bir finansal sistemi de beraberinde getirmiştir. Ayrıca söz konusu gelişmeler aktif, adil ve istikrarlı bir ekonomik ortamın oluşmasına yardımcı olmuştur. Bu doğrultuda etkin bir bankacılık sisteminin oluşması piyasa katılımcılarının da kendilerini güvende hissederek ekonomik faaliyetlerini sürdürmelerini sağlamıştır. Karşılıklı bu iletişim, ekonomideki canlılığın ulusal ve uluslararası boyutta maksimum düzeyde kalmasını sağlamaktadır.

İlk olarak 1988 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ve tuttıkları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Zaman içerisinde Basel I Kriterleri, mevcut piyasa gelişimi karşısında yetersiz kalmıştır. Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

mevcut kriterlerin tamamlayıcısı niteliğinde geliştirilmiş ve 2007 yılı başından itibaren dünyada kademeli olarak uygulanmıştır. Uzlaşa ilk olarak ülkelerarası farklılıkları önlemek üzere sermaye yeterliliğinde standart belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Basel II Uzlaşısı zaman içinde ekonomik gelişmelere paralel olarak Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR) hesaplamalarını güncellenmiş, risk kültürünün bankalarda her seviyede yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ayrıca risklere karşı daha duyarlı yaklaşımlar geliştirerek özellikle kredi riskinin kapsamını önemli ölçüde değiştirmiş, operasyonel riskini de göz önünde bulundurarak şeffaflık ilkesi gereği SYR hesaplamalarının kamuoyuna açıklanmasını zorunlu kılmıştır.

Türkiye’de de Basel II Kriterleri, BDDK’nın 23.07.2007 tarihli açıklamasına göre, Türk Ticaret Kanunu tasarısının yasalaşmaması ve reel sektörün yani KOBİ’lerin derecelendirme uygulamalarının ertelenmesi yönündeki taleplerinden ötürü, bankaların sermaye yeterliliği ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmesine ilişkin uygulama, 2009 yılı başına ertelenmiş idi. Türk bankacılık faaliyetlerinin seyrine bakıldığında Basel Kriterlerinin uygulama süreci kolay olmamıştır. Bu sürecin optimal şekilde tamamlanması hususunda bankalar üzerlerine düşen yükümlülükleri yerine getirmişlerdir. Günümüzde uyumlaştırma süreci sona ermiş kademeli olarak birçok bankada uygulanmaya başlandığını söyleyebiliriz. Ayrıca ülkemizde, hemen hemen tüm bankaların standart yöntemle göre Basel II’yi uyguladıklarını ve bazı bankaların ise ileri yaklaşımları uygulamaya hazır olduklarını söylemek mümkündür.

Türkiye ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi gelişmesini hızlı bir şekilde sürdürmektedir. Bu gelişmenin en belirgin göstergesi, bankacılık sektörüne yapılan yabancı sermaye girişindeki artıştır. Bu durum, zaten uluslararası nitelik arz eden bankacılığın bu niteliğini artırmakta, dolayısıyla, bankacılık sektörü ile ilgili uluslararası girişimlerin bağlarını güçlendirmektedir. Bu anlamda, Basel Kriterleri, bankacılık sektörünün bazı yeni kurallarını oluşturmaktadır.

Ulusal düzeyde finansal piyasaların uluslararası düzeydeki piyasalarla bütünleşmesinin, iyi yönleri olduğu kadar kötü yönleri de bulunmaktadır. Basel II’nin uluslararası bir düzenleme olması ve global bir etki oluşturması beklentisi,

bazı tereddütlerin de doğmasına sebep olmuştur. Bunlardan ilki; sistemin getireceği sorunların devresel hareketlerle daha büyük problemlere sebep olabilme ihtimalidir. Ekonomik dalga boyutlarının büyük olmasının ekonomide ciddi büyüme ve küçülme hareketlerini beraberinde getireceği düşünülmektedir. Bu husustaki diğer bir kuşku ise Kriterlerin, bankaları homojen hale getirmesi ve finansal sistem içerisinde tüm bankaların benzer hareket etme eğilimlerinin krizlerin etkisini artırıcı nitelikte olabileceğidir.

Son yaşanan küresel ekonomik krizde, banka bilançolarında sermaye olarak gözüken tutarların fonksiyonel olarak sermaye görevini yerine getirememesi sebebiyle Basel II için ek düzenlemeler seti şeklinde geliştirilmiş olan Basel III Uzlaşısının 2013'te yürürlüğe girmesi ve 2019'a kadar da kademeli olarak uygulanmaya geçilmesi beklenmektedir.

2000-2001 krizi sonrası yüksek sermaye yeterliliği seviyesini sürdüren Türk Bankacılık Sistemi, uluslararası standartlara göre belirlenen %8'lik orana ilave olarak 2006 yılında asgari %12'lik hedef oran belirlemesi ve ülkedeki hiçbir bankanın SYR'nun bu oranın altında olmaması, kriz sürecinde Türk bankalarının sermaye sıkıntısı çekmemesindeki en önemli etkidir. Global finansal kriz sürecini sorunsuz atlatan sektörümüz, kriz sonrası süreçte hızlı bir kredi büyümesi gerçekleştirmiş ve bu süreçte sektörün SYR'si %19 seviyesinin biraz altına gerilemiş fakat ülkemizde Basel III düzenlemelerinin uygulanması öncesi bankacılık sektörümüzün önemli bir sermaye tamponuna sahip olduğunu açıkça söyleyebiliriz. Ayrıca Türkiye küresel kriz sürecinde OECD ülkeleri arasında da bankacılık sektöründe kamunun sermaye desteğine ihtiyaç duymayan tek ülke olmuştur.

ÖZET

Son yıllarda neredeyse tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan finansal krizlerin en önemli nedenlerinin bankacılık faaliyetlerinden kaynaklandığı bilinmektedir. Özellikle küreselleşmenin de etkisiyle yerel bazda başlayan krizler kısa sürede uluslararası boyutlara bürünmektedir. Bu durum mevcut sistemin yetersiz kaldığını göstermekte ve bu doğrultuda düzenlemelerin güncellenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Değişen finansal koşullara göre güncellenen Basel Uzlaşları, piyasalara etkinlik, şeffaflık ve güvenilirlik sağlamaktadır. Aynı zamanda Türk Bankacılık Sektörü de daha güçlü ve daha istikrarlı bir yapıya kavuşmaktadır. Dolayısıyla bu gelişim uluslararası normlara uygun bir bankacılık sisteminin oluşmasına yardımcı olmuştur.

Bu çalışmada, bankacılık sisteminin tarihsel süreçte gelişimi ulusal ve uluslararası boyutta ele alınmıştır. Sisteme paralel olarak gerek Avrupa Birliği'nde gerekse de Türk Bankacılık Sistemi'nde gerçekleştirilen yapısal düzenlemelere değinilmiş ve söz konusu düzenlemelerin, günümüze kadar nasıl gelişim gösterdiği ve sistemleri nasıl etkilediği incelenmiştir.

ABSTRACT

In recent years, it is known that, the most important causes of the financial crises which effect nearly the whole world are based on banking activity. Especially with impact of the globalization, the crises which appear on a local basis turn into an international dimension. This broadcasts that, the existing system is insufficient and also puts forward the idea of necessity for arrangements in this direction to be updated.

The Basel Reconciliations which is updated to changing financial situations achieved the markets to be more reliable, effective and transparent. Turkish Banking Sector at the same time gained a stronger and more stable structure. Therefore this development, the banking system, has helped constitute a line among international norms.

In this study, the developments of the historical process of the banking system are discussed in national and international level. Parallel to the system, it is referred to fulfill constitutional arrangements done not only by European Union but also by Turkish banking system, and how these arrangements showed a progress in time and in what way affected the systems is studied.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ALTAN Mikail, Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık, Beta Basım Yayın, İstanbul, Eylül 2001

AYAN Ebubekir, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve BASEL II Uzlaşmaları, Beta Basım Yayın, İstanbul 2007

AYDIN Nurhan, Bankacılık Uygulamaları, Anadolu Üniversitesi Uzaktan Öğretim Tasarım Birimi, Eskişehir, 2006, (<http://books.google.com.tr/books>), (Erişim Tarihi: 13.11.2010)

BAŞAR Mehmet, BASEL II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2007

BOYACIOĞLU ACAR Melek, Bankalarda Derecelendirme (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Doktora Tezi, İstanbul 2005

ÇABUKEL Rıdvan, Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Yönetimi ve BASEL II Uygulaması, TBB, Yayın No:250, İstanbul 2007

ÖÇAL Tezer, ÇOLAK Ö. Faruk, Para ve Banka, İmge Kitabevi Yayınları, İnceleme Araştırma Dizisi/2, Ankara, Mart 1988

UZKESİCİ Nuray, Modern Banka Yönetimi ve Organizasyonu, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Yayınları, Eskişehir 1994

MAKALELER

AKSOY Tamer, "Basel II ve İç Kontrol", ASMMMO, Yayın No:53, Ankara 2007

ALKİN Kerem, OKTAY Esin, "Türkiye'de KOBİ'lerin BASEL II'ye Uyum Süreci ve Öneriler", İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2008-4, İstanbul 2008

APAK Sudi, "Bankacılık Sektöründe Operasyonel Riskin Minimize Edilmesi ve Altı Sigma Uygulamaları", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, Haziran 2009

ARAS Güler, "Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları", Deloitte, 2007

ATİKER Mustafa, "Basel I ve Basel II", Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi, Sayı:2005-41/08, Temmuz 2005

AYKUT Cenani, "BASEL II Standartları", T.C. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı: XXX, Ağustos 2008

BİLGİN Mehmet Hüseyin, KAPLAN Fikret , “Türkiye’de Enflasyon ve Bankacılık Sektörü Kredileri:2002-2008 Dönemi Üzerine Bir Çalışma”, Maliye Finans Yazıları Dergisi, Sayı:85, Ekim 2009

BOYNER Ümit, “Basel III Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi ve Türk Bankalarına Etkileri”, Konferans Metni, İstanbul, Mayıs 2011

CANGÜZEL Ozan, “Kriz, Basel III ve BDDK”, (<http://www.t24.com.tr/haberdetay/79497.aspx>), (Erişim Tarihi:17.07.2011)

CELASUN Merih, “2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası”, (<http://www.econ.utah.edu/~ehrbare/erc2002/pdf/i053.pdf>), (Erişim Tarihi: 13.11.2010)

DELİKANLI İhsan Uğur,”Basel III: Uluslararası Bankacılık ve Finans Sisteminin Yeni Mimarisi ve Türk Bankalarına Etkileri”, Konferans Metni, İstanbul Mayıs 2011

ELMAS Bekir, ÖZ Yaşar, “Bankaların Yeni Risk Düzenlemeleri Kapsamında BASEL II ve KOBİ’le”r, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:13, Sayı:1, 2009

ER Selami, “Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2009-34, İstanbul, 2009

GEDİZ Burcu, “Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, Manisa, 2002

HANCI Gökhan, “Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği Ne Anlam İfade Etmektedir?”, (Erişim Tarihi:21.09.2010), (<http://www.stratejikboyut.com/haber/bankacilikta-sermaye-yeterliliği-ne-anlam-ifade-etmektedir--28551.html>)

İŞIKTAÇ Muhip Şeyda , “Bankacılığın Tarihçesi”, (Erişim Tarihi:12.12.2010), (<http://www.isiktac.av.tr/files/Bankacilik%20Tarihce.pdf>)

KANDİLER Rıza , “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Ötesi”, 2001, (<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem2001/ekonomi.htm>) (Erişim Tarihi:02.11.2010)

KAPLAN Muhittin, ÇELİK Tuncay, “Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Rekabet:2002-2007”, Sosyo Ekonomi, Sayı :2, Temmuz-Aralık 2010

ÖNER Emine, “BASEL II Sürecinde KOBİ’lerde Kurumsal Yönetim Anlayışının Geliştirilmesi Üzerine Öneriler”, Muhasebe Ve Vergi Uygulama Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Ocak 2009

SANAL Engin, “Küresel Ekonomik Kriz İle Dünyada ve Türkiye’de Artan Genç İşsizliği”,
(<http://www.toprakisveren.org.tr/2010-88-menginanal.pdf>), (Erişim Tarihi:12.03.2011)

TAŞPINAR Gökhan, “Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları”,
Mayıs 2007 (<http://www.emakale.com/articles/24/1/Basel-II-Surecinin-Turk-Bankacik-Sistemine-Yansimalar/Sayfa1.html>), (Erişim Tarihi:09.11.2010)

TEKER Suat, BOLGÜN K. Evren, AKÇAY M. Barış, “Banka Sermaye Yeterliliği: BASEL II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulaması”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:12, 2005

TURGUT Ahmet, “Bankalar ve KOBİ’ler İçin Dönüm Noktası: BASEL II Standartları”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 29

UĞUR Ercan , “Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri”, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, Nisan 2001,(<http://www.tek.org.tr/dosyalar/KRIZ-2000-20013.pdf>)(Erişim Tarihi:19.11.2010)

YARDIMCIOĞLU Mahmut, DEMİREL Gökçe, “Risk Yönetiminde Kriz Sonrası Yeni Finansal Mimariye Yönelik Bir Adım: Basel III”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:Kasım-Aralık 2010,(<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/102malicozum/3%20mahmutyayrdimcioglu.pdf>), (Erişim Tarihi:17.07.2011)

YILMAZ Hatice Biçen, “Basel II ve Kobiler Üzerindeki Etkileri”, Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Sayı: 1, (Erişim Tarihi:23.04.2011)

YÜCE Burcu Civelek, “Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sistemi”, Görüş Dergisi, Kasım 2009, (http://www.mgmt.boun.edu.tr/images/stories/dokumanlar/leaders/Issue_010/09-008.pdf), (Erişim Tarihi:11.02.2011)

YÜKSEL Ayan, “BASEL II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri”, BDDK Araştırma Raporları: 4, Ağustos 2005 (http://www.paradoks.org/makale/yil3_sayi1/hbyilmaz31.pdf)

- , “100 Soruda Küresel Kriz”, (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/460082.asp>), (Erişim Tarihi:02.03.2011)

TEZLER

BAŞYİĞİT Merve Zorlu, 2008 Küresel Finansal Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2010

BAYIR Abbas, Türk Bankacılık Sisteminde 2001 Yılı Sonrası Yeniden Yapılanma Sürecinin Analizi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009

CAN YAZICI Demet, Küresel Mali Kriz ve Türk Ekonomisine Etkisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009

ÇABUKEL Rıdvan, Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Risk Yönetimi ve BASEL II Uygulaması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006

DURAN Ahmet Rıfat, Türk Bankacılık Sektörü'nün Gelişimi ve BDDK, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005

EROL Hayriye Meltem, Dünyada ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006

HIZ Gülay, Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Standartlarına Uyum Sorunu, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2002

ÖZATA Yurdağül, Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi ve Yabancı Bankaların Sistem İçindeki Rolü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010

ÖZER Işıl, Basel II, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009

ÖZDEMİR Ahmet Kerem, Bankacılık Reformu Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sistemi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006

SAĞLAM Selen Özlem, Türk bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemine Entegrasyonu ve Basel III Uzlaşısı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010

YAZARKAN Hakan, Basel II Kriterleri ve Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkileri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2008

BAŞYİĞİT Merve Zorlu, 2008 Küresel Finansal Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2010

BAYIR Abbas, Türk Bankacılık Sisteminde 2001 Yılı Sonrası Yeniden Yapılanma Sürecinin Analizi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009

CAN YAZICI Demet, Küresel Mali Kriz ve Türk Ekonomisine Etkisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009

ÇABUKEL Rıdvan, Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Risk Yönetimi ve BASEL II Uygulaması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006

DURAN Ahmet Rıfat, Türk Bankacılık Sektörü'nün Gelişimi ve BDDK, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005

EROL Hayriye Meltem, Dünyada ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006

HIZ Gülay, Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Standartlarına Uyum Sorunu, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2002

ÖZATA Yurdağül, Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi ve Yabancı Bankaların Sistem İçindeki Rolü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010

ÖZER Işıl, Basel II, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009

ÖZDEMİR Ahmet Kerem, Bankacılık Reformu Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sistemi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006

SAĞLAM Selen Özlem, Türk bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemine Entegrasyonu ve Basel III Uzlaşısı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010

YAZARKAN Hakan, Basel II Kriterleri ve Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkileri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2008

DİĞER

Ankara Ticaret Odası, Basel II KOBİ'lerin Kredi Riski ve Derecelendirmesi, Ankara, Ocak2007,(http://www.atonet.org.tr/yeni/files/_files/OZEL_IHTISAS_KOMISYON_LARI/files/ato_basel.pdf-matbaa.pdf), (Erişim Tarihi:11.11.2010)

Basel Committee on Banking Supervision, Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, A Revised Framework-Comprehensive Version, June 2006, (<http://www.bis.org/publ/>), (Erişim Tarihi: 13.07.2011)

BDDK, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Kasım 2005, (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_2011_degisiklikleri_islenmis_hali_2.3.2011x.pdf), (Erişim Tarihi: 19.01.2011)

BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Sayı:2, Aralık 2007, (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/6799byg2008.pdf), (Erişim Tarihi:04.11.2011)

BDDK, Bankalarda Operasyonel Risk Veri Tabanının Oluşturulması, BDDK Çalışma Raporları: 2006-3, Mart 2006, (<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/12962006-3.pdf>), (Erişim Tarihi:04.11.2011)

BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 21, Mart 2011, (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/9679fpr_mart_2011.pdf), (Erişim Tarihi: 12.09.2011)

BDDK, ABD Mortgage Krizi, Çalışma Tebliği, Sayı:3, Ağustos 2008, (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/5176ABDMO_RTGAGE05082008x.pdf), (Erişim Tarihi:05.03.2011)

BDDK, BASEL-2 İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme Raporu, Temmuz 2007, (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/3554QIS-TR2_%20Raporu.pdf), (Erişim Tarihi:04.11.2011)

BDDK, Basel II Sayısal etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, (<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1254QIS-TR.pdf>), (Erişim Tarihi:04.11.2011)

BDDK, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması, BASEL Bankacılık Denetim Komitesi, Haziran 2007

BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II), Araştırma Dairesi, Ocak 2005, (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125010_Soruda_Basel-II.pdf), (Erişim Tarihi:04.11.2011)

BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu-V, Kasım,2002,(http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/1523BSYYP_Gelisme_112002.pdf), (Erişim Tarihi:04.11.2011)

BDDK, Sorularla Basel III, Risk Yönetimi Dairesi, Aralık 2010, (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf), (Erişim Tarihi:21.11.2011)

BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, Mayıs 2001,(http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/pdf),(Erişim Tarihi:11.11.2010)

BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu, Kasım 2001 (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/pdf), (Erişim Tarihi:11.11.1010)

BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu, Ağustos 2001, (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/pdf), (Erişim Tarihi:04.11.2010)

BDDK, Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü, Sayı:2011/1, Aralık 2010, (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/9105tbs_genel_gorunum_aralik_2010.pdf), (Erişim Tarihi:25.03.2011)

BDDK, Basın Açıklaması, Sayı:2011/9, (Erişim Tarihi: 24.03.2011), (http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/9238basin_aciklamasi_ocak2011_.pdf)

BIS, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>: 2007), (Erişim Tarihi:14.03.2011)

TBB, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”, Türk Bankacılar Dergisi, Yayın No:262, Kasım, 2008, (http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Yayinlar_Detay.aspx), (Erişim Tarihi: 24.02.2011)

TBB, Bankalarımız 2009, Türk Bankacılar Dergisi, Yayın No: 267, Mayıs 2010, (http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Yayinlar_Detay.aspx), (Erişim Tarihi: 24.02.2011)

TBB, Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler Basel Komite, (www.tbb.org.tr/turkce/basle/etkin_gozetim.doc), (Erişim Tarihi: 24.02.2011)

TBB, Özel Sayı: BASEL II Çalışma Raporu, Bankacılık Dergisi, Sayı 58, Eylül 2006, (http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Yayinlar_Detay.aspx), (Erişim Tarihi: 24.02.2011)

TBB, Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, Özet Sunum, Ekim 2002, (http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/onemli_basliklar/Basel_II_Yeni_Sermaye_Yeterliliği_Duzenlemesi.pdf), (Erişim Tarihi: 24.02.2011)

TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, Yayın No:228, Eylül 2004, (http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/onemli_basliklar/Konferans_KOBİ_Kitapçığı.pdf), (Erişim Tarihi: 24.02.2011)

ÖZDEMİR Zekai, Bilanço Yapısı İtibarıyla Türk Bankacılık Sistemi, (<http://www.iudergi.com/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/274/260>), (Erişim Tarihi 22.01.2011)

1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu, (<http://www.tcmb.gov.tr/>), (Erişim Tarihi: 12.12.2010)

- , "Declaration on Strengthening the Financial System", Nisan 2009, (http://www.g20.org/Documents/Fin_Deps_Fin_Reg_Annex_020409_1615_final.pdf), (Erişim Tarihi: 04.02.2012)

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.hukuk.gen.tr/konular/konular.asp?konugrp=2&konuid=1>, (Erişim Tarihi:12.12.2010)

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/459328.asp>, (Erişim Tarihi:20.03.2011)

<http://www.porttakal.com/haber-merrill-lynch-bank-of-america-ile-ucuz-kurtuldu-118676.html>, (Erişim Tarihi:20.03.2011)

<http://www.ekodialog.com/Makaleler/22-kasim-2000-likidite-krizi.html>, (Erişim Tarihi:17.02.2011)